

ૐ નમ

તડાક અને ફડાક

તથા

રસના ઘુંટડા તેમજ ઝેરના કોગળા.

દોહરા.

તડાક ફડાક કરવી ઘટે, જે જે ભોમ્યે વાત;
ચિતાર તેનો અંદરે, આપ્યો છે સાક્ષાત. ૧
રસના છે વળી ઘુંટડા, અંદર ભો ભો જન;
કર્યા ઝેરના કોગળા, મૂખડે **O.T.** ૨

અભિપ્રાયી સિદ્ધ કરનાર
કવિ ત્રિભુવનદાસ નારાયણ.

ઈ. રાયપુર ચકલા ભાંજીની પોળ, ધર નંબર ૧૩૬૨
અમદાવાદ.

"આ પુસ્તક મને ૧૯૪૭ ના ૨૫ મા એપ્રિલ પ્રમાણે
રજીસ્ટ્રેશન કરાવ્યું છે."

મને ૧૯૮૭

કલ ૨૦૦૦

મને ૧૯૩૦

કિંમત માત્ર આઠ પાના.

અમદાવાદ ત્રિશાલકર્મનામમા પુસ્તક મંગાવનારને
તી કૌંપીરાઈટ-સંચાલક

વિનંતી.

પાને ૧૨૩ મેં જાહેર ખબર આપી છે. તેમાં ઉમેરો કરવામાં આવે છે કે, આ પુસ્તક વાંચ્યા પછી જન સમુદાય અને વિદ્યાર્થીને જે ધણુંજ ઉપયોગી છે એમ તમારો ખરા અંતઃકરણથી, ન્યાય બુદ્ધિએ અને ઇશ્વર પ્રેરણાથી અભિ પ્રાય થાય તોજ મંગાવવાં નહીતો મફત મળે છે, ઠીક છે, ક્યાં પૈસા બેસે છે, મફતનો માલ શુ ખોટો છે. એમ ધારી મંગાવવા કોઈએ તકલીફ લેવી નહીં. પ્રકત એક જાહેર નકલજ ઇનામમાં આપવાની છે. જરૂર જણાયતો નિચેને સિરનામે લખો. “અક્કલનો ટોપલો” “અને મનુષ્ય ધાર્મિક તે કરે” તે જીવેતો પાંચ આના મોકલાવો.

અદાણી હેમચંદભાઈ હરિચંદ.

ડે. ગાંધી રણછોડભાઈ લલ્લુભાઈ રાયપુર ચકલા

સામે (આથમણી બાબુ)—અમદાવાદ.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૬૧૭

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ૨૨૨/૦૧૧ ધૃં૨૨૧ તેમજ ૨૨૨/૦૧૧
૩૧/૦૧/૨૧

વિષય ૨૨૨/૦૧૧

સદગત એન હરકોરખા તે બદાણી હેમચંદ હરિચંદનાં પત્નિ.

સ્વર્ગવાસ—તા. ૨૬-૧૧-૧૯૨૬. સં. ૧૯૮૫ ના ભારતક વદ ૧૦ ને બોમ્બાર.

સ્વર્ગીય સ્મરણ.

સદ્ગત જહાલાં જહેન,

હરકાર તે અઘાણી હેમચંદ હરિચંદના મતિ.

વાસ-દેવલોક.

દાહરો.

- પતિ ભક્તિ પુરણ કરી, સ્વર્ગે કીધો વાસ;
જસ પામી આ જગતમાં, કે ત્રિભોવનદાસ. ૧
- સતિ ચતિનાં જોડલાં, હશે જગતમાં ઝોણ;
તમ સરખી જોડી નથી, મેં નજરેથી જોઇ. ૨
- જેન ધરમને જીગરથી, બહુ બહુ દેતાં મન;
ચોખ્ખે ચોખ્ખી સાધવી, નું દાખવતા દાન. ૩
- શાધ, શાધવી પર અતિ, હર રાખતાં પ્રેમ;
શાહ ધરમી પર એટલી, હતી પ્રીત મે રેમ. ૪
- અતિ આકરં વૃતને, ધારણ કરતાં મન;
બહુ પ્રેમથી પાળતા, ટેકે કરી જતન. ૫
- મન મોહું બહુ રાખતાં, દીર્ઘ હતા બહુ હાથ;
ઉપકાર કરી ખુશી થતાં, સુપર જો લાલીલાત. ૬
- અનુકંપા અતિ હરમાં, હતી સર્વ પર આંગ;
અટલક વિનય જીગરમાં, હતો દયાની સંગ. ૭

ધર્મર બહુ આરાધતા, અખંડ રાખી પ્રેમ;
જળવતાં જતનો થકી, નિર્મળ પોતા નેમ. ૮

સુવાસ, સાકર દૂધમા, જેમ એકઠાં હોય;
તેમ દંપતિનો દાખલો, ખરે શક્યો છું જોઇ. ૯

રૂઢી પામો રોશની, અતિ પ્રભુની પાસ;
અખંડ શાંતિ અનુભવો, કહે ત્રિભુવનદાસ. ૧૦

આ દુદ્રતની લીલામાં દરેક પ્રાણી, પશુ, પક્ષી, જીવ, જંતુ, જાડ, પાહાડ, વનસ્પતિ, એવાં દરેક જાતીના પદાર્થોમાં નર નારીનાં જોડલાં છે. તેમાં સર્વથી શ્રેષ્ઠ દુદ્રતે ઉત્તમ પ્રકારના સુખનો લાલ લેવા, અને ધર્મરની ખંદગી કરી મુક્તિ મેળવવા માટે મનુષ્ય જાતીનાં જોડાં સરજેલાં હોવાથી દરેક જાતી કરતાં જ્ઞાન અને શુદ્ધિ મનુષ્ય જાતીમાં વિશેષ હોવાથી મનુષ્ય જાતી સર્વમાં શ્રેષ્ઠ ગણાય છે.

આવો સર્વોત્તમ મનુષ્યાવતાર મન્યાં છતાં અસંખ્ય મનુષ્યોમાં દુઃખનાં દરિયા ઉછળતાં જોવામાં આવે છે. કેટલીક ઐરીઓ “પતિને ભુત વળગ્યો હોય એમ પતિને લેખે છે અને કેટલાક પતિઓ પણ એવું સમજે છે કે, મને મહાન ડાકેણુ યાને કોઇ યક્ષણી વળગેલી છે” અર્થાત્ એક એકને જોઇને કંપે છે, થર થરે છે અને ખીંહે છે. આવા મનુષ્યોનો અવતાર ભુત પ્રેતનો તો શું!!! પણ તેથી હજારો દરજે ઉતરતો જનાવરોથી હલકો લેખાય છે.

આજે મારી લગભગ ૬૪ વર્ષની ઉંમર થવા આવી. તેમાં અપુર્વ પ્રેમ, અને સુખ, શાંતિથી આનંદી સ્વભાવે સદ્ગુણો અને નીતિને રસ્તે જીવન ગાળનાર જોડ તો આ એક બદાણી હેમચંદ હરિચંદ અને તેમનાં પવિત્ર પતિન દરકાર એનનું જ તજરે પડ્યું.

જુવો કે એક મારા સંગેલી મેસસ : રામજી પીતાંગર અને તેમનાં પત્નિ મણી જેન છે. આવા જોડાની જોડ કોઈ સ્થળે હશે જ નહીં. એમ કહું તો અતિશોકિત નહિં જ ગણાય. કદાચ એવાં જોડા હશે તો મારા જેવા જાણવામાં આવેલાં જ નથી. દુનિયાં ભલભલી છે. વખતે તેવાં જોડાં હોય તો નવાઈ કહી શકાય નહી. પ્રેમાળ જોડાં તો હોય. પણ આવાં દરેક સહયુજોથી ભરેલાં ભાગ્યેજ હોઈ શકે.

હસા શ્રીમાળી વણીક યાત્રીમાં બદાણી હેમચંદ હરિચંદ જેવા સહયુજોથી ભરેલા, સાદુ જીવન ગાળનાર, ઇશ્વર પ્રત્યેની લાગણી ધરાવનાર જવલે જ હશે. આવી મનોદશા હાલના યોગી અને મહાત્માઓ અને ધર્મચાર્યોની હોય તો કેવું સાઈ !!! આવા પતિને, પત્નિનો વિયોગ સરસડાના જોડલાં સમાન થઈ પડ્યો. તત્તની સ્વર્ગસ્થ હરકોર જેન પોતાના પાછળ કાન્તા, શાન્તા, લીલાવતી ત્રણ પુત્રીઓ અને એક મુળજી નામનો દોઢ વર્ષનો પુત્ર મળી ચાર રમકડાં સોંપી ગયાં છે. તેનું લાલન પાલન કરી ઇશ્વર ભક્તિમાં પ્રેરાઈ પોતાનું જીવન વ્યતિત કરે છે. આ હેમચંદભાઈ મારા અંગન મિત્ર છે અને ભાવનગરના વતની છે અને હાલ અમદાવાદ રહે છે.

ઓ પ્રભુ !!! મરનાર હરકોર જેનને આપની અપાર રોશનીમાં પ્રેરી અપૂર્વ શાંતિથી આપનો અખંડાનંદ આપો. અસ્તુ.

લી. કવિ ત્રિભુવનદાસ નારણજી-અમદાવાદ.

હિંચકારાને કેવી રીતે ઓળખવો ?

દાહરા.

ટુંકાસથી આદરે, દરેક પાસે વાત;
હિંચકારે તે જાણવો, ખરેખરો કમજાત. ૧

દમામને બહુ ડાળથી, અનેક કરશે રંગ;
જગવે છે જ્યાં જાય ત્યાં, મહાભારતના જંગ. ૨

સરજેલાં બારે ફરે, મહા ધરીને માન;
જાણે કોણે કહાવો કરે, હૈ અન્યને અપમાન. ૩

હિંચકારા જન હોય તે, અતિ કરે ઉદમાત;
લખીન જાએ કાગળે, વહી ન જાએ વાત. ૪

ખાટા ખોટી દાટવો, જોષએ તેને જન;
ભાષા એવી વાપરે, કહે છે ત્રિભુવન. ૫

તડાક અને ફડાક

તથા

રસના ઘુંટડા તેમજ એરના ફોગળા.

આંક માટે સમજૂતી.

જે માણસ પાકી રીતે ગોખીને મોંઢે બાવીશ આંક કરે છે તેને આખી જીંદગીભરમાં હિસાબ ગણવામાં કોઈ જાતની અડચણ આવતી નથી.

આંક શિખેલા માણસમાં બીજી અનેક જાતનું એવું જ્ઞાન પ્રગટે છે કે દરેક બાબતમાં તેને આગળ વધતાં કોઈ જાતની મુશ્કેલી પડતી નથી. મહા જ્ઞાનનો ઉડો પામે રોપવામાં આંક ગોખીને મોંઢે કરવા જોઈએ. આંકના પાકા જ્ઞાન શિવાય કેળવણી લેવી અને આગળ વધવું તે પાયા વગર મકાન ચણવા જેવું છે.

આંક સિખેલો માણસ તર્ક વિતર્કમાં, ગણતરી કરવામાં, બહુજ ક્ષમતા મેળવે છે. અને પોતાની બુદ્ધિને વિશાળ બનાવી શકે છે.

આંક-એકડા-(૧), એકુ (૨), અગીયારાં (૩), એકવીશાં-(૪), એકત્રીશાં (૫), એકતાલીશાં (૬), સવાયાં (૭), દોઢાં (૮), પોણા-બેયાં (૯), સવાબેયા (૧૦), અઢીયાં (૧૧), પોણાત્રણીયાં (૧૨), સવાત્રણીયાં (૧૩), સાડાત્રણીયાં-કડા (૧૪), પોણાચારીયાં (૧૫), અગીયારી (૧૬), છકોતરી (૧૭), પા (૧૮), અરધા (૧૯), પોણા

(૨૦), દસકા (૨૧), પાણ્ય (૨૨), આના (૨૩), દાકડા (૨૪), અઢામ (૨૫), વિશ્વાસી (૨૬), “દીઆ” સાડાચારીયા (૨૭), “દળીયા”-સાંડા પાંચીયાં (૨૮). એ રીતે અઢાવીશ આંક મોઢે કરવાની જરૂર છે. આ અઢાવીશ આંક પુરતા નથી. હજી વિશેષ આંક કરવાની જરૂર છે. પરંતુ હાલની સુધરેલી કેહેવાતી કેળવણીમાં આંક ઉપરથી પોતાનું લક્ષ્ય દૂર કરતી જાય છે. એટલે ધણા આંક કમી કરી નાંખ્યા છે અને હજી ક્યાં સુધી કમી કરશે તે કહી શકાતું નથી. તદ્દન-નકામી, બીનઉપયોગી બાબતો દાખલ કરે છે અને ખર્ચે સિખવાનું અદૃશ્ય કરી નાખે છે. માટે આપણુ બીજી કેળવણી લેતા પેહેલાં આંકને બહુજ માન આપી ગોખી મોઢે કરવાનો રીવાજ કાયમ રાખવો જોઈએ. પછી બીજી કેળવણી લેવાનું શરૂ કરવું જોઈએ. આંક પાકી રીતે સિખવા તે એક વહવારી માન બળવાન કરવા જેવું છે. માટે આંક પ્રથમ પાકા સિખવાનું કદી ભુલવું જોઈએ નહીં.

મોઢે હિસાબ ગણવાની કુચીઓ.

તથા

તદ્દન અગત્યના તવા આંક વિગેરે સમજાવતી.

આ ચોપટીમાં લખેલી કુચીઓ આંકની પેઠે પાકી રીતે ગોખી રાખા યાદ કરી રાખવાથી હરકોઈ જાતનો હિસાબ પુછવામાં આવતાં તુરત-ધણી સરલતાથી કોઈપણ જાતનો જોડો વિચાર કર્યા વગર જવાબ-આપી શકાય છે યાને હિસાબ કરી શકાય છે.

આજ કાલ આ વિચિત્ર જમાનાની વિચિત્રતાથી સુધારાને તામે ઓળખાતી કેળવણીથી હિસાબ ગણવાની રીત અધોગતિએ

પહોંચ્યા નાશુત હાલતમાં આવી પડી છે તે રીતને સંશુદ્ધિ કરવા માટે આ ચોપડી પ્રગટ કરી છે.

આ ભારત વર્ષમાં કોઈ જગ્યાએ એવી નહીં હોય કે કોઈ માણસને હિસાબ ગણવાની જરૂર પડતી નહીં જ હોય. સંસારી બેપારી કાર્યોમાં દરેકદરેક મનુષ્યને આ રીત ગણવાની જરૂર હોય છે. છતાં તે વાત એવી સ્થિતિમાં આવી પડી છે, ધણાખરા વિદ્વાનો અને ઐજ્યુએટ થયેલા વકીલો, ખારીજરો, માજિસ્ટ્રેટો, જજોને પણ હિસાબ ગણવામાં આકાશ સામે તાકવું પડે છે, કોઈને પાતાળ સામું જોવું પડે છે અને કોઈને તો સમાધિમાં પણ ઉતરવું પડે છે. તેમાં કંઈક તો એવા છે કે હાથ ઉપર લખણો મૂકી દુનિયા પાર દ્રષ્ટિ ફેંકે છે, છતાં હિસાબ જોઈએ તેવા કરી સાચા જવાબો આપી શકતા નથી. હિસાબ કિતાબના આવા માઠા સંસ્કારો જોવાથી ખૂબશો દિલગીર થયો અને આ ચોપડી લખવા પ્રેરાયો.

અજ કાલ જે રૂઠી દાખલ કરી, મહાન મુશ્કેલી બરેલા હિસાબો સિખવવામાં આવે છે. તે હિસાબોનો ખપ આ દુનિયામાં હોતો નથી એટલું જ નહિ પણ એવા હિસાબો ગણવાનો લાગ્યેજ સવગાને હાંદગી ભરમાં વખત આવતો હશે. આવા હિસાબોની રીત સિખવા પાછળ લાગ્યા કાળને વ્યતિત કરવો પડે છે, બેંજી કોલવાઈ જાય છે અને શરીરમાંથી લોહી પણ ઉડી જવાથી ખિમારીના બોકતા થવું પડે છે. વળી ધાંચીના જળદની પેડે આંખલીયાં પણ ચોડવા પડે છે. જીવો નવો સુધારો ?? આ બાબતમાં આપણે વધારે વિવેચનથી દૂર રહેતાં દરેક હિંદવાસીને સંસારીક જ્ઞવારીક હિસાબનું કામ સિખવાની જરૂર છે, તે હાંદગીભર યાદ રહે તેવી રીતે ત્રીજા અને ચોથા ધોરણમાં પુરેપુરું શિખી કેવું જેથી લવિષ્યમાં

બૂંસા થતી અટકે એવા હેતુથી આ ચોપડી લખી છે અને તે દરેક વિદ્યાર્થી તેમજ દુકાનદારો અને ધરખારીને બહુજ ઉપયોગી થશે.

આ કુંચાચો આંકની પેઠે પાકી રીતે ગોખી યાદ કરે છે તેને ત્રીસસી, પચાસસી, બહુસસી કે મીન અને મેપસસી કરવા માટે ખડીઓ, કલમ, સ્પ્રિસાપેન, કાગળ, પેન કે સલેટ પણ લેવી પડતી નથી તેમજ આંગળીના વેદા પણ ગણવા પડતા નથી એવી સાદી, સિદ્ધિ, સરલ, અને સગવડ વાળી છે.

કુચીઓ.

દાહરો.

હિસાબ ગણતા સિખરું, જેને મોઢે હોય.

કુચી ગોખી રાખજો, નહિં ભુલતાં કેઈ.

- ૧ જેટલે આને ડજન (બાર નંગ) તેટલી પાંચએ એક નંગ
- ૨ જેટલે આને કુટ (બાર આંગળ) તેટલી પાંચએ એક આંગળ.
- ૩ જેટલે આને માણી (બાર મણ) તેટલી પાંચએ એક મણ.
- ૪ જેટલે આને ગજ (ચોવીશ આંગળ) તેટલી પાંચએ બે આંગળ.
- ૫ જેટલે આને ગજ તેથી અરધી પાંચએ એક આંગળ.
- ૬ જેટલે આને વાર (છત્રી તરુ) તેટલી પાંચએ ત્રણ તરુ.
- ૭ જેટલે આને કોડી (વીશ નંગ) તેથી પાંચ ગણી બદામે એક નંગ.
- ૮ જેટલે આને આંડી (વીશ મણ) તેથી પાંચ ગણી બદામે એક મણ.
- ૯ જેટલે આને પચાશ નંગ. તેથી ચાર ગણી બદામે એક નંગ.
- ૧૦ જેટલે આને પચાશ મણ તેથી ચાર ગણી બદામે એક મણ.
- ૧૧ જેટલે આને પચાશ મણ તેથી બમણી બદામે એક મણ.
- ૧૨ જેટલે આને પચાશ નંગ તેથી બમણી બદામે એક નંગ.

- ૧૩ જેટલે આને સો. તેટલી બદામે એક નંગ.
 ૧૪ જેટલે આને સો મણુ તેટલી બદામે એક મણુ.
 ૧૫ જેટલે આને પાંચ મણુ તેથી વીશ ગણી બદામે એક મણુ.
 ૧૬ જેટલે આને પાંચ નંગ તેથી વીશ ગણી બદામે એક નંગ.
 ૧૭ જેટલે આને સો તેટલી બદામે એક નંગ.
 ૧૮ જેટલે આને સો મણુ તેટલી બદામે એક મણુ.
 ૧૯ જેટલે આને ગેલન હંથી દોઢ ગણી પામએ (અરધે પેમે) શેર,

રૂપીઆથી ગણવાની કુંચી,

- ૨૦ જેટલે રૂપિએ ડજન (બાર નંગ) તેથી સોળ ગણી પામએ એક નંગ.
 ૨૧ જેટલે રૂપિએ કુટ (બાર તસુ) તેથી સોળ ગણી પામએ એક તસુ.
 ૨૨ જેટલે રૂપિએ માણી (બાર મણુ) તેથી સોળ ગણી પામએ એક મણુ.
 ૨૩ જેટલે રૂપિએ ગજ (ચોવીશ તસુ) તેથી આઠ ગણી પામએ એક તસુ.
 ૨૪ જેટલે રૂપિએ વાર (છત્રીસ તસુ) તેટલા આને સવાળે તસુ.
 ૨૫ જેટલે રૂપિએ કોડી (વીશ નંગ) તેથી પાંચ ગણે દોકડે એક નંગ.
 ૨૬ જેટલે રૂપિએ ખાંડી (વીશ મણુ) તેથી પાંચ ગણે દોકડે એક મણુ.
 ૨૭ જેટલે રૂપિએ પચાશ મણુ તેથી ચાર ગણે દોકડે એક મણુ.
 ૨૮ જેટલે રૂપિએ પચીશ નંગ તેથી ચાર ગણે દોકડે એક નંગ.
 ૨૯ જેટલે રૂપિએ બત્રીશ મણુ (ગેડીયું) તેટલા અરધે આને એક મણુ.

- ૩૦ જેટલે રૂપિયે ચાળીશ મણુ તેથી અઢી ગણે દોકડે એક મણુ.
 ૩૧ જેટલે રૂપિયે ચાળીશ નંગ. તેથી અઢી ગણે દોકડે એક નંગ.
 ૩૨ જેટલે રૂપિયે પચાસ મણુ તેથી બમણે દોકડે એક મણુ.
 ૩૩ જેટલે રૂપિયે પચાસ નંગ તેથી બમણે દોકડે એક નંગ.
 ૩૪ જેટલે રૂપિયે સો નંગ તેટલે દોકડે એક નંગ.
 ૩૫ જેટલે રૂપિયે સો મણુ તેટલે દોકડે એક મણુ.

શેરના હિસાબની કુચીઓ.

- ૩૬ જેટલે રૂપિયે શેર તેથી અઢી ગણે દોકડે રૂપિયા બાર.
 ૩૭ જેટલે આને શેર તેથી અઢી ગણી બદામે રૂપિયા બાર,
 ૩૮ જેટલે આને શેર તેટલી પોણી પાંચવે અઢી રૂપિયા બાર.

કાગળના રીમ અને ધાની કુચી.

- ૩૯ જેટલે રૂપિયે રીમ તેથી પાંચ ગણે દોકડે એક ધા.
 (ચોવીશ કાગળ)
 ૪૦ જેટલે રૂપિયે ધા (ચોવીશ કાગળ) તેથી આઠ ગણી પાંચવે
 એક કાગળ.
 ૪૧ જેટલે આને ધા (ચોવીશ કાગળ) તેથી અરધી પાંચવે
 એક કાગળ.
 ૪૨ જેટલે આને રીમ (વીશ ધા) તેથી પાંચ ગણી બદામે એક ધા.

મણુના હિસાબની કુચીઓ.

- ૪૩ જેટલે રૂપિયે મણુ તેથી અઢી ગણે દોકડે શેર.
 ૪૪ જેટલે આને મણુ તેથી અઢી ગણી બદામે શેર.
 ૪૫ જેટલે રૂપિયે મણુ તેથી બમણે આને પાંચ શેર.
 ૪૬ જેટલે આને મણુ તેથી દોઢ ગણી પાંચવે પાંચ શેર.

- ૪૭ જેટલે રૂપિયે મળુ તેટલા આનાતું અઢી શેર.
 ૪૮ જેટલે રૂપિયે મળુ તેટલા અરધા આનાતું સવા શેર.
 ૪૯ જેટલે રૂપિયે મળુ તેટલા પૈસાતું અઢી પાશેર. (પચીશ ભાર)
 ૫૦ જેટલે રૂપિયે મળુ તેટલા અરધા પૈસાતું સવા પાસેર
 (સાડા બાર ભાર.)

તોલો તથા ગદીયાણાના હિસાબની કુંચી.

- ૫૧ જેટલે રૂપિયે તોલો તેટલા અરધા રૂપિયે ગદીયાણો (અરધા ભાર.)
 ૫૨ જેટલે રૂપિયે તોલો (રૂપિયા ભાર) તેટલા અરધા આને વાલ.
 ૫૩ જેટલે રૂપિયે તોલો (રૂપિયા ભાર) તેથી બમણી પાઈએ રતી.
 ૫૪ જેટલે રૂપિયે ગદીયાણો (અરધા ભાર) તેટલે આને વાલ.
 ૫૫ જેટલે રૂપિયે ગદીયાણો તેથી ચાર ગણી પાઈએ રતી.

પગાર અને ભાડાના હિસાબ ગણવાની કુંચી.

- ૫૬ જેટલા રૂપિયા મહિનાનો પગાર હોય કે જેટલા રૂપિયા મહિને
 ભાડું હોય તે પગાર અને ભાડાની રકમ ઉપર એક મીડું ચડાવી
 ત્રણે ભાગી નાખવાથી. જે એક ભાગ આવે તેને દોકડા સમજવા
 એ દોકડા તે એક દિવસનું ભાડું માને પગારનો હિસા સમજવો.

વ્યાજ ગણવાની કુંચી.

- ૫૭ સો. રૂપિયાનું એક મહિને જેટલા આના વ્યાજ હોય તેટલા
 આના પ્રમાણે દરેક રૂપિયે તેટલી બદામ પ્રમાણે વ્યાજ ગણવાથી.
 જે બદામો આવે તેટલું વ્યાજ એક માસનું સમજવું.
 ૫૮ જે પગાર કે ભાડાની રકમ ઉપર-એક પાણુ-એ પાણુ કે ત્રણ
 પાણુ હોય તો એક પાણુને ઠેકાણે રા. કરવા-એ પાણુ હોય તો
 ૫ પાંગ કરવા અને ત્રણ પાણુ હોય તો ૧૫ કરી તે રકમના

ત્રણ લાગ કરવા એક લાગે જે રકમ આવે તે એક દિવસનો પગાર વાને બાકું સમજવું. (અને તે દોકડા)

વ્યાજ ગણવાની સાદી અને સરલ કુંચીઓ.

૫૬ સો. રૂપિયાના દર ઉપર જેટલી રકમનું એટલે જેટલા આના પ્રમાણે વ્યાજ કહ્યું હોય તેનો ગુણાકાર કરતાં જેટલો સરવાળો આવે તેટલી બદામો વ્યાજની આવી એમ સમજવું દાખલો.

દાખલો. સો. રૂપિયે, પોણા ત્રણ આના એક માસે વ્યાજ મળે છે તો સતર રૂપિયા એક માસ રહ્યા તેનું શું વ્યાજ થયું ?

જવાબ. ૪૬૧૧૧ પોણી સુડેતાળી બદામ. ખુદાસો એજ છે કે, સતરને પોણા ત્રણે ગુણતા ૪૬૧૧૧ તો સર આવે છે. અને સર બદામનો જ છે આવી રીતે મોયે વ્યાજ ગણી શકાય છે.

પદ્ધતિના હિસાબની કુંચી.

- ૬૦ જેટલે આને પદ્ધતિ (સવા છ મણ) તેટલે દોકડે એક મણ,
- ૬૧ જેટલે આને પદ્ધતિ (સવા છ મણ) તેટલી બદામે અઢી શેર.
- ૬૨ જેટલે રૂપિયે પદ્ધતિ (સવા છ મણ) તેટલા દોકડે અઢી શેર.
- ૬૩ જેટલે રૂપિયે પદ્ધતિ તેથી સોળ ગણે દોકડે એક મણ.

સાત મણનો નાનો હારો, એકવીશ મણનો મોટો હારો અને ત્રીશ મણનો ગાદી તેની સરલ અને સિદ્ધિ રીતે કુંચીઓ કરવામાં લાખો મણની એરણુ, હજારો મણનો હથોડો લઈ પરમાત્મા કુંચીઓ બંધવા બેસે તો પાણુ બની શકે તેવી નથી. આવા ઢંગ પાડા નગરના માપ શા માટે થયા હશે !! તે સમજવું નથી.

ગાદીની મારી મચડીને શોધેલી કુંચીઓ.

- ૬૪ જેટલે રૂપિયે ગાદી (ત્રીશ મણ) તેટલા આને મા ૫ પોણા
બે મણ પાંચ શેર.
૬૫ જેટલે રૂપિયે ગાદી તેટલી બદામનું પોણા શેર.
૬૬ જેટલે આને ગાદી તેટલી પાઇનું અઢી મણ.
૬૭ જેટલે આને ગાદી તેડવા પેસાનું સાડા સાત મણ.

હારાની કુંચી.

- ૬૮ જેટલે રૂપિયે હારા (એકવીશ મણ) તેટલા આનાનું સવા મણને
અઢી શેર.
૬૯ જેટલે આને હારા (એકવીશ મણ) તેટલી પાઇનું પોણા
બે મણ.

સાત મણના તાના હારાની કુંચી શોધતાં બેળું.

બેહર મારી બચ તેવું છે. ફક્ત.

- ૭૦ જેટલે રૂપિયે નાનો હારા (સાત મણ) તેટલા આનાનું બીજા
સાડા સતર શેર. એટલેજ રસ્તો કાઢાડી શકાયો છે.

કાચાના હિસાબની કુંચી.

- ૭૧ જેટલે રૂપિયે પાંચ મણ કોથળો તેથી વીશ ગણે દોકડે એક મણ.
માઠે હિસાબ ગણવાની રીત.

- ૧ જેટલે આને ડઝન (બારમંગ) કલ્યા હોય તેટલી પાઇનું એક નંગ
સમજવું.

દાખલા.

- ૧ પોણા ત્રણ આને ડઝન હોય તો એક નંગની ચોથી ત્રણ
પાઇ કહેવી.

- ૨ પોણા આઠ આને ડબ્બન હોય તો એક નંગની પોણી આઠ પાઈ કહેવી.
- ૩ બેરપિઆને સાડા ત્રણ આને ડબ્બન હોય તો સાડી પાત્રીશ પાઈ કહેવી.
- ૨ જેટલે આને કુટ (બાર આંગળ તથા કે ઇંચ) તેટલી પાઈએ એક આંગળ.

દાખલા.

- ૧ સાડા પંદર આને કુટ હોય તો એક ઇંચની સાડી પંદર પાઈ કહેવી.
- ૨ સાડા સાત આને કુટ હોય તો એક ઇંચની સાડા સાત પાઈ કહેવી.
- ૩ પોણાઅગીઆર આને એક કુટ હોય તો એક ઇંચની પોણાઅગીઆર પાઈ કહેવી.
- ૩ જેટલે આને માણી (બારમણ) હોય તેટલી પાઈએ એક મણ કહેવું,

દાખલા.

- ૧ સાડા ચૌદ આને માણીતો એક મણની સાડી ચૌદ પાઈ કહેવી,
- ૨ સવા સાત આને માણી હોય તો એક મણની સવાસાત પાઈ કહેવી.
- ૪ જેટલે આને ગજ (ચોવીશ ઇંચ) તેટલી અરધી પાઈએ એક તથા.

દાખલા.

- ૧ સાડા ત્રણ આને ગજ હોય તો એક ઇંચની પોણી બે પાઈ કહેવી.
- ૨ છ આને ગજ હોય તો એક ઇંચની ત્રણ પાઈ ફેરવી.
- ૫ જેટલે આને તાર (છવીશ ઇંચ) તેટલી પાઈએ ત્રણ તથા ગાંજા.

૧૫

દાખલા.

- ૧ અઢાર આને વાર હોય તો અઢાર પાંચએ ત્રણ ઇંચ ગણવા.
- ૨ નવ આને વાર હોય તો નવ પાંચના ત્રણ ઇંચ ગણવા.
- ૬ જોટલા આને કોડી (વીશ નંગ) તેથી ગાંચ ગણી બદામે એક નંગ ગણવું.

દાખલા.

- ૧ સતાવીશ આને એક કોડી ટોપી તો એક નંગની એકસો પાંત્રીશ બદામ થઇ કારણ કે સતાવી પંચા પાંત્રીશાસો. સવા આઠ દોકડા ત્રણ બદામ.
- ૨ બાર આને કોડી તો એક નંગની ૬૦ સાઠ બદામ કારણ બાર પંચા સાઠ એકલે ડાઠ દોકડા,
- ૭ જોટલે આને ખાંડી (વીશ મણ) તેથી પાંચ ગણી બદામે એક મણ.

દાખલા.

- ૧ સવા ૭ રૂપિયે ખાંડી તો એક મણની ૩૧ દોકડા થયા.
- ૨ પંદર આને ખાંડી તો એક મણની પંચોતેર બદામ થઈ. પંદર
- ૮ જોટલે આને મોટી ખાંડી (પચીશ મણ) તેથી ચાર ગણી બદામે એક મણ.

દાખલા.

- ૧ ૭ આને ખાંડી હોય તો ચોવીશ બદામે એક મણ થાય દોઢ દોકડો.
- ૨ પાંચ આને ખાંડી હોય તો વીશ બદામે એક મણ થાય સવા દોકડો.

૬ જેટલે આને પચીસ નંગ હોય તેથી ચારગણી બદામે એક નંગ ગણવું.

દાખલા.

૧ છઠ્ઠા આને પચીસ કેરી હોયતો એક નંગની આગીશ બદામ થઈ અઢી દોકડા.

૨ આઠ આને પચીસ મણ હોય તો તેથી ચાર ગણી બદામે એક મણ.

૧૦ જેટલે આને પચાસ મણ હોય તેથી બમણી બદામે એક મણ.

દાખલા.

૧. પંદર આને પચાસ મણ હોય તો એક મણની ત્રીશ બદામ ગણવી.

૨ સાડો બાવીસ આને પચાસ મણ હોય તો એક મણની પીરતા લીધા બદામ ગણવી.

૧૧ જેટલે આને પચાસ નંગ હોય તેથી બનાણી બદામે એક નંગ ગણવું.

દાખલા.

૧૨ ચાર આને પચાસ બાંયું તો એક બાંયુની આઠ બદામ થઈ.

૨ ઝૂંશ આને પચાસ કેરી હોય તો છતાલીશ બદામે એક કેરી થાય.

૧૨ જેટલે આને સો નંગ હોય તો તેટલી બદામે એક નંગ ગણવું.

દાખલા.

૧ પાત્રીશ આને સો તાળીયેર હોય તો ૧ નંગની ૩૫ બદામ ગણવી.

૨ ચાલીશ આને સો નાળીએર હોય તો એક નંગની ચાલીશ
બદામ ગણવું.

૧૩ જેટલે આને સો મણુ હોય તેટલી બદામે એક મણુ ગણવું.

દાખલા.

૧ સાત આને સો મણુ હોય તો સાત બદામે એક મણુ.

૨. તેર આને સો મણુ હોય તો તેર બદામે એક મણુ.

૧૪ જેટલે આને પાંચ મણુ હોય તો તેથી વીશ ગણી બદામે
એક મણુ.

દાખલા.

૧ આઠ આને પાંચ મણુ હોય તો આઠને વીશગણા કરતાં એકસો
સાઠ બદામે ૧ મણુ થાય દસ દોકડા.

૨ પંદર આને પાંચ મણુ હોય તો વીશો પંદરી ૩૦૦ બદામ
થાય એટલે પોણી આગણીશ દોકડા,

૧૫ જેટલે આને પાંચ નંગ હોય તો તેથી વીશગણી બદામે એક નંગ.

દાખલા.

૧ એક આને પાંચ નંગ તો એક નંગની વીશ બદામ. સવા
દોકડો થાય.

૨ બે આને પાંચ નંગ તો એક નંગની ચાલીશ બદામ થાય.
અટી દોકડા.

૧૬ જેટલે આને સોળ નંગ હોય તેથી સવા છ ગણી બદામે એક
નંગ થાને તેટલી પોણી પાંચએ એક નંગ.

દાખલા.

૧ પંદર આને સોળ નંગ તો એક નંગની સવા અગીઆર
પાંચ થાય.

૨ વીશ આને સોલ નંગ તો એક નંગની પંદર પાછ થાય.
૧૭ જેટલે આને સોલ મણુ તેટલી પોણી પાછએ એક મણુ.

દાખલા.

૧ સોલ આને સોલ મણુ તો એક મણુની બાર પાછ થાય.
૨ પંદર આને સોલ મણુ હોય તો એક મણુની સવાએગીઆર પાછ.
૧૮ જેટલે આને ગેલન (આઠ શેર) તેટલા અરધા પૈસે શેર.
૧૯ જેટલે રૂપિયે ગેલન તેથી બમણુ આને એક શેર.

રૂપિયાથી હિસાબ ગણવાના દાખલા.

૨૦ જેટલે રૂપિયે ડગ્ગન (બાર નંગ) તેથી સોલ ગણી પાછએ એક નંગ .

દાખલા.

૧ એક રૂપિયે ડગ્ગન તો એક નંગની સોલ પાછ.
૨ દોઢ રૂપિયે ડગ્ગન હોય તો એક નંગની ચોવીશ પાછ.
૨૧ જેટલે રૂપિયે કુટ (બાર ઇંચ) તેથી સોલ ગણી પાછએ એક ઇંચ.

દાખલા.

૧ એટ રૂપિયે કુટ તો એક ઇંચની ૧૬ પાછ થાય.
૨ સવા રૂપિયે કુટ હોય તો વીશ પાછએ એક ઇંચ થાય.
૨૨ જેટલે રૂપિયે માણી (બારમણુ) તેથી ૧૬ ગણી પાછએ એક મણુ.

દાખલા.

એક રૂપિયે માણી હોય તો સોલ પાછએ એક મણુ.
૨ બે રૂપિયે માણી હોય તો બત્રીશ પાછનું એક મણુ.
૨૩ જેટલે રૂપિયે ગજ (ચોવીશ ઇંચ) તેથી આઠ ગણી પાછએ
એક ઇંચ.
૧ એક રૂપિયે ગજ હોય તો આઠ પાછનું એક ઇંચ.

- ૨ બે રૂપિયે મળ હોય તો સોલ પાછનું એક ધન્ય.
૨૪ જેટલે રૂપિયે વાર તેટલા આનાનું સવા બે તસુ.

દાખલા.

- ૧ રૂપિયે વાર હોય તો એક આનાનું સવા બે તસુ.
૨ બે રૂપિયે વાર હોય તો બે આનાનું સવા બે તસુ.
૨૫ જેટલે રૂપિયે કોડી (વીશ નંગ) તેથી પાંચ ગણે દોકડે એક નંગ.

દાખલા.

- ૧ એક રૂપિયે કોડી તો એક નંગના પાંચ દોકડા.
૨ બે રૂપિયે કોડી હોય તો એક નંગના દશ દોકડા.
૨૬ જેટલે રૂપિયે ખાંડી (વીશ મણ) તેથી પાંચ ગણે દોકડે એક મણ.

દાખલા.

- ૧ એક રૂપિયે વીશ મણ તો એક મણવા પાંચ દોકડા.
૨ બે રૂપિયે વીશ મણ હોય તો એક મણના દસ દોકડા.
૨૭ જેટલા રૂપિયે મોટી ખાંડી (પચીશ મણ) તેથી ચાર ગણે દોકડે એક મણ.

દાખલા.

- ૧ બે રૂપિયે મોટી ખાંડી તો એક મણના આઠ દોકડા થાય.
૨ પાંચ રૂપિયે મોટી ખાંડી તો એક મણ વીશ દોકડા.
૨૮ જેટલે રૂપિયે પચીશ નંગ તેથી ચાર ગણે દોકડે એક નંગ.

દાખલા.

૧. બે રૂપિયે પચીશ નંગ હોય તો આઠ દોકડેનું એક નંગ થાય.
૨ ચાર રૂપિયે પચીશ નંગ હોય તો સોલ દોકડાનું એક નંગ થાય.
૨૯ જેટલે રૂપિયે બેઠીયું (ભત્રીશ મણ) તેટલા ગરબે આગે એક મણ.

દાખલા.

- ૧ દસ રૂપિયે બેડીયું તો એક મણના પાંચ આના.
- ૨ બત્રીસ રૂપિયે બેડીયું હોય તો એક મણના સોલ આના.
- ૩૦ જેટલે રૂપિયે બત્રીશ નંગ તેથી અરધી આને એક નંગ.

દાખલા.

- ૧ એક રૂપિયે ૩૨ કેરી તો એક નંગનો અરધી આનો.
- ૨ પાંચ રૂપિયે ૩૨ નાળાએર હોય તો એક નંગના અઠી આના.
- ૩૧ જેટલે રૂપિયે ચાળીશ મણ તેથી અઠી દોકડે એક મણ.

દાખલા.

- ૧ બે રૂપિયે ચાળીશ મણ તો એક મણના પાંચ દોકડા.
- ૨ પાંચ રૂપિયે ચાળીશ મણ હોય તો એક મણના સાડા-બાર દોકડા.
- ૩૨ જેટલે રૂપિયે ચાળીશ નંગ તેથી અઠી ધણે દોકડે એક નંગ

દાખલા.

- ૧ બે રૂપિયે ચાળીશ નંગ તો એક નંગના પાંચ દોકડા.
- ૨ પાંચ રૂપિયે ચાળીશ નંગ હોય તો એક નંગના સાડાબાર દોકડા.
- ૩૩ જેટલે રૂપિયે પચાસ મણ (મુડા) તેથી બમણે દોકડે એક મણ.
- ૧ એક રૂપિયે મુડા તો બે દોકડે એક મણ.
- ૨ પંદર રૂપિયે મુડા હોય તો ત્રાશ દોકડે એક મણ.
- ૩૪ જેટલે રૂપિયે પચાસ નંગ તેથી બમણે દોકડે એક નંગ.

દાખલા.

- ૧ દસ રૂપિયે પચાસ નંગ તો એક નંગના વીશ દોકડા.
- ૨ પચાસ રૂપિયે પચાસ નંગ તો સો દોકડે એક નંગ.
- ૩૫ જેટલે રૂપિયે સો મણ તેટલા દોકડે એક મણ.

દાખલા.

- ૧ દસ રૂપિયે સો મણુ હોય તો દસ દોકડાનું એકમણુ.
- ૨ પચીસ રૂપિયે સો મણુ તો એક મણુના પચીસ દોકડા.
- ૩૬ જેટલે રૂપિયે સો નંગ તેટલા દોકડાનું એક નંગ.
- ૧ બાર રૂપિયે સો નાળીયેર તો એક નંગના બાર દોકડા.
- ૨ પચીસ રૂપિયે સો નાળીયેર હોક તો પચીસ દોકડે એકની નાળીયેર.

શેરના હિસાબની કૂચીઓ.

- ૩૭ જેટલે રૂપિયે શેર તેથી અઢી ગણુ દોકડે રૂપિયા ભાર.

દાખલો

- ૧ પાંચ રૂપિયે શેર તો સાડાબાર દોકડે એક રૂપિયા ભાર.
- ૩૮ જેટલે રૂપિયે શેર તેટલા આનાનું એક અધોળા.

દાખલા

- ૧ રૂપિયે શેર તો એક આને અધોળા અઢીબાર.
- ૩૯ જેટલે રૂપિયે મણુ તેથી અઢી ગણુ દોકડે એક શેર.
- ૪૦ જેટલે રૂપિયે મણુ તેટલા આને અઢી શેર.
- ૪૧ જેટલે રૂપિયે મણુ તેથી અરધે અરધે આને સવાશેર.
- ૪૨ જેટલે રૂપિયે મણુ તેટલા પૈસાનું અઢી પાશેર (પચીસ ભાર)
- ૪૩ જેટલે આને મણુ તેથી અઢી ગણી બદામે એક શેર.
- ૪૪ જેટલે આને મણુ તેથી અઢી ગણી બદામે એક શેર.
- ૪૫ જેટલે આને મણુ તેટલા અરધા પૈસે પાંચ શેર.

કાગળના રીમના હિસાબની કુંચીઓ.

૪૬ જેટલે રૂપિયે રીમ (વીસ ધાનું એક રીમ) તેથી પાંચ ગણે દોકડે એક ધા.

૪૭ જેટલે રૂપિયે ધા તેથી આઠ ગણી પાંચએ એક કાગળ.

૪૮ જેટલે રૂપિયે રીમ તેટલા આનાનો સવા ધા.

૪૯ જેટલે આને રીમ તેથી પાંચ ગણી બદામે એક ધા.

૫૦ જેટલે આને ધા (ચોવીસ કાગળ) તેટલી અરધી પાંચએ એક કાગળ

તોડાના હિસાબની કુંચીઓ.

૫૧ જેટલે રૂપિયે તોડો તેટલા અરધા રૂપિયે ગદીઆણો.

૫૨ જેટલે રૂપિયે તોડો (રૂપિયા ભાર) તેટલા અરધે આને એક વાલ.

૫૩ જેટલે રૂપિયે તોડો તેથી બમણી પાંચએ એક રતી (ચરોડી ભાર.)

ગદીઆણાના હિસાબની કુંચી.

૫૪ જેટલે રૂપિયે ગદીઆણો (અરધા રૂપિયા ભાર) તેટલે આને એક વાલ.

૫૫ જેટલે રૂપિયે ગદીઆણો તેથી ચાર ગણી પાંચએ એક રતી.

પગાર તથા ભાડાના હિસાબ ગણવાની કુંચીઓ.

૫૬ જેટલા રૂપિયાનો મહિને પગાર હોય કે જેટલા રૂપિયે મહિને ભાડું હોય. તે રકમ સાથે જેટલા દિવસનો પગાર ગણવો હોય ભાડું ગણવું હોય. તેનો પગારના રૂપિયા સાથે દિવસનો ગુણાકાર કરવો. જે ગુણાકાર આવે તે ઉપર એક મીઠું ચડાવવું. અને તેને ત્રીજો ભાગ કરવો. જે ત્રીજો ભાગ આવે, તે તેટલા દિવસનો પગાર સગળવો. (દોકડા)

દાખલો.

પંદર રૂપિયા એક મહિને પગાર હોય તો એક દિવસનું શું.

૧૫ પગારની રકમ

૧ એક દિવસ

૧૫ પંદરનો ગુણાકાર આવ્યો. હવે તેના ઉપર મીંડુ ચઢાવો.

૦

૧૫૦ દોઢસો થયા. તેને ત્રણે ભાગો.

૩) ૧૫૦ (૫૦ પચાસ દોઢસા જવાબ આવ્યો.

૧૫૦

૦૦૦

૫૭ જો પગારની રકમ ઉપર એક પાણુ, એ પાણુ કે ત્રણ પાણુ હોય તો શું કરવું? ખુલાસા, એક પાણુ હોય તો મીંડુ કરવું નહીં, પણ એક પાણુની જગ્યાએ રાત્રી કરવા. એ પાણુ હોય તો ૫ પાંચ કરવા. ત્રણ પાણુ હોય તો સાડા સાત કરવા.

દાખલો.

૧ માસે ૫૦ સવાપાંચ રૂપિયા પગાર હોય તો એક દિવસનું શું ?

૫૦

૧

૫૦ ૧ સવા પાંચ થયા. પાણુ કાઢી નાખી તે કેકાણે ચઢાવો.

નો આંકડો કરી, એટલે પરાા થયા. તેને ત્રણે ભાગે
એક ભાગ આવે તે જવાબ.

૩) પરાા (૧૭૧)

૫૧

૧૧

૧૧

૦૦૦ જવાબ સાડા સત્તર દોકડા.

૨ સાડા પાંચ રૂપિયે મહિનો તો એક દિવસનું શું ?

૫૧

૧

૫૧ બે પાણી કાઢી નાખી, તે જગ્યાએ પાંચ કરી અને
ત્રણે ભાગે. ત્રીજે ભાગે જે આવે તેટલા દોકડા જવાબ.

૩) ૫૫ (૧૮ દો. ૫૧ બ. જવાબ અઢાર દોકડા સવાપાંચ બદામ.

૫૪

૧

૩ પોણા છ રૂપિયે મહિનો તો એક દિવસનું શું.

૫૧૧

૧

૫૧૧ ત્રણ પાણી કાઢી નાખી તે જગ્યાએ જા નો આંકડો

૫ સુકો. એટલે ૫૭૧ સાડા સત્તાવન થયા. તેને ત્રણે ભાગે.

ત્રીજે ભાગે જે રકમ આવી તે દોકડા સમજો.

૩) પગા (૧૯-૨૧-૨૧ વિશ્વવાસી જવાબ.

દો. બ. વિ.

ગમે તેટલો પગાર કે ભાડું હોય તેનો રસ્તે ચાલતા હિસાબ થઈ શકે છે.

વ્યાજની કુંચી ઉપર આવી ગઈ છે.

૫૮ પક્ષાના હિસાબની કુંચીઓ.

૧ જેટલે રૂપિયે પક્ષો તેથી ૧૬ સોળ ગણે દોકડે એક મણ.

૩ જેટલે રૂપિયે પક્ષો તેટલા દોકડાનું અઢી શેર.

૪ જેટલે આને પલ્લો તેટલી બદામે અઢી શેર.

કોથળાના હિસાબ કેવી રીતે ગણવા.

૫૯ જેટલે રૂપિયે કોથળો (પાંચગણા) તેથી વીસ ગણે દોકડે એક મણ.

૬૦ જેટલે રૂપિયે કોથળો તેટલા દોકડાનું બેશેર.

૬૧ જેટલે રૂપિયે કોથળો, તેથી અરધા દોકડાએ એક શેર.

દાખલા.

૧ સાડા ત્રણ રૂપિયે કોથળો તો એક મણનું શું. જ. ૭૦ દોકડા.

૨ સાત રૂપિયે કોથળો તો પાંચ શેરનું શું. જ. સાડા સત્તર દોકડા.

૩ બાર રૂપિયે કોથળો તો ચાર શેરનું શું. જ. ચોવીસ દોકડા.

૬૨ જેટલે આને કોથળો તેટલી બદામે બેશેર.

૬૨ જેટલે આને કોથળો તેથી અરધી બદામે એક શેર.

૬૩ જેટલે આને કોથળો તેથી વીસ ગણી બદામે એક મણ.

ડઝન કુટ અને માણીના હિસાબ એકજ છે.

તદાવત ડઝનમાં નંગ હોય છે, કુટમાં માપ હોય છે. માણીનાં મણ

બાદ હિસાબ એકજ રીતે થાય છે, બુવો.

૧૩ આને ડઝન હોય તો ૧૩ પાઇનું એક નંગ મળે છે, જ્યારે

તેર આને પુટ હોય છે, ત્યારે પણ તેજ પાછાં એક તસુ મળે. એવીજ રીતે માણીના ૧૩ આના હોય તો ૧૩ પાછાંજ મળુ મળે. રૂપિયાના હિસાબમાં પણ એજ રીત છે, જુવો.

૧૧ અગીઆર રૂપિએ ૬૪૦ જખલાં હોય તો ૩. ૦-૧૪-૮ પાઈ થાય છે અને પુટ જો અગીઆર રૂપિએ હોય તો એક તસુના ૩. ૦-૧૪-૮ પાઈ થાય છે તેવીજ રીતે અગીઆર રૂપિએ માણી હોય તો એક મણુના ૩. ૦-૧૪-૮ પાઈ થાય છે. એ વાત કાયમ લક્ષમાં રાખવી.

તોલ કેવી રીતે ઓળખાય છે.

- ૧ ચાલીશ શેર હોય તેને એક મણુ કેહેવાય.
- ૨ પાંચ મણુ હોય તેને કાથળો કેહેવો.
- ૩ સવા છ મણુ હોય તેને પદ્મો કેહેવો.
- ૪ સાત મણુને નાનો હારો કેહેવો.
- ૫ બાર મણુને માણી કેહેવી.
- ૬ સોળ મણુને કળશી કેહેવી.
- ૭ વીસ મણુને નાની ખાંડી કેહેવી.
- ૮ એકવીશ મણુને મોટો હારો કેહેવો.
- ૯ પચ્ચીશ મણુને મોટી ખાંડી કેહેવી.
- ૧૦ ત્રીસ મણુને ગાદી કેહેવી.
- ૧૧ બત્રીશ મણુને બેડીક કેહેવું.
- ૧૨ પચાસ મણુને મૂડો કેહેવો.
- ૧૩ સો મણુને મોટા મુઝાનું નામ દેવું.

માપ કેવી રીતે સમજવા.

- ૧ બાર તસુ તે એક ફુટ, ૨ ચોવીશ તસુ તે એક ગજ ૩ છત્રી તસુ તે એક પાર.

નાનાં તોલો કેને કેહેવા.

૧ આળીશ રૂપિયા ભારનો શેર	૨ વીશ ભારનો અરધો શેર
૩ દસ ભારનો પાશેર	૪ પાંચ ભારે નવટાંક
૫ અઢી ભારે અઘોળ	૬ એક રૂપિયા ભારે તોલો
૭ અરધા રૂપિયા ભારે સોળ વાલ	૮ પાવડી ભારે આઠ વાલ
૯ જે આની ભારે ચાર વાલ	૧૦ ત્રણ ચરોડી ભારની એક રતી
૧૧ ચરોડી એટલે એક રતી	

ગાફીનો હિસાબ માસિક પગારની પેઠે ગણવો.

આ કુંચીનો જલ્દજ વિચાર કરતાં આખરે કુદ્રતેજ બેગમમાં એની પ્રેરણા કરી કે, જેવી રીતે નોકરી ચાને ઘરભાડાની દુરકમનો હિસાબ કરવો, તેવી રીતે ગણીએ તો ગરોખર મણુનો હિસાબ આવે છે.

દાખલા-ત્રીસ મણુની ગાફી.

પાા પોણા ૭ રૂપિએ ગાફી તો એક મણુનું થું.

પજા. પોણા ૭ એટલે પાંચ ઉપર ત્રણ પાણુ છે. તે ત્રણ

દો. ખ. વિ. પાણુ કાઢી નાખી તે ઉપર જા સાત કરી

૩)પજા(૧૬-૨ા-૨ા તે સાથે એકનો ચણાકાર કરતાં પજા

૫૭

સાડી સત્તાવન આવ્યા. તેના ત્રણ ભાગ

કરવાથી ૧૬ દોકડા અને ૨ા જદામ ૨ા

૦ા દોકડો

અઢી વિશ્વાસી થઈ અને ગરોખર પૈસા

૩)૦ા(દોકડાના ત્રણ એક મણુના ત્રણ આના અને પોણી

ભાગ

૬ાા જદામ.

૩) ૮ (૨ા જદામ

૭ા

૦ા જદામ

૩)૮(૨)૧ વિશ્વાસી.

૭૧

૭૧ અરધી વિશ્વાસીના
તથા ભાગ.

સંખ્યાની માહિતી.

૧ એક

૧૦ દશ

૧૦૦ સો

૧૦૦૦ હજાર

૧૦૦૦૦ દશ હજાર

૧૦૦૦૦૦ લાખ

૧૦૦૦૦૦૦ દશ લાખ

૧૦૦૦૦૦૦૦ કરોડ

૧૦૦૦૦૦૦૦૦ દશ કરોડ

૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦ અબજ

૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦ દશ અબજ

૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦ ખર્બ

૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦ નીખર્બ

૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦ મહા પદમ

૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦ શંકુ

૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦ જલદી

૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦ અંત

૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦ મધ્ય

૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦ પ્રાર્થ

૧ અંત એટલે કોઈ પણ રીતે તોલ, માપ, વજન કે ગણતરી થઈ શકે તે.

૨ અનંત એટલે જેની કોઈ પણ રીતે હદ કે મર્યાદા બાંધી ન શકાય તે તથા જેના આદી અને અંતની સમજ પડે પડે નહીં તે પણ કહી શકાય.

શબ્દની માહિતી.

૧ પોણીસો એટલે શું-૧૦૦ સો માં ચાર આના ઓછા તે, અને રૂપિયા નવાણુંનો આંકડો કરી ત્રણ પાણુ કરીએ તે.

૨ પોણો સો એટલે શું-૧૦૦ પંચોતેર અને સાતડો ઉપર પાંચડો કરીએ તે.

૩ સવાસો એટલે શું. ૧૦૦ એકડો-બે મીંડા અને ઉપર એક પાણુ કરીએ તે અને એક સો પચીશ તે પણ સવાસો કહેવાય.

૪ સાડી સો એટલે શું. ૧૦૦, એકડો બે મીંડા અને તે ઉપર બે પાણુ.

૫ પોણી બસો એટલે શું. ૧૦૦ એકડો બે નવડા અને ત્રણ પાણુ ઉપર તે.

૬ પોણા બસો એટલે શું. ૧૦૦ એકડો, સાતડો અને તેના ઉપર પાંચડો કરીએ તે શબ્દોની અનેક રચના છે. હકીકત અને ગણતરી ઉપર ધ્યાન રાખી લખવું જોઈએ.

**મોટા રાબ્બ, આફ્રીસરો અને શેડીયાઓએ રૂરવલખોરો
અને જખરાઈથી નાંણાં કઢાવનારને શોધી
કાઢવાની કુચીઓ.**

૧ નોકરીમાં રહી ત્યારે તેની અને તેના આપની સ્થિતિ કેવી હતી ?

૨ માસિક કેટલો પગાર મળતો ? ૩ કેટલા વર્ષની સરવૈશ થઈ ?

૪ નોકરીમાં રહ્યા ત્યારે તેના પાસે મુઠી શું હતી ?

૫ માથે દેવું કેટલું હતું ? ૬ ઘર ધરના હતાં કે બાડાના ? ગીરો હતાં કે કેમ ?

૭ વારસામાં, બક્ષીસ, ચાલતી નોકરીમાં કેટલું મળ્યું છે ?

ઉપરની તપાસ પ્રથમ કરવી જોઈએ.

૧ નોકરીનો જે પગાર મળે છે, તેમાં કેટલા માણસો ખાનાર છે ?

૨ જનાવરો ગાય, બેંસ, બળદ, ઘોડું, ઘોડાગાડીનો શું ખર્ચ છે ?

૩ નોકરીમાં રહ્યા પછી મા, આપ વિગેરે કેટલાના ખાંરમાં કર્યાનો ખર્ચ થયો ?

૪ નોકરીમાં રહ્યા પછી લગ્ન, ખર્ચ, અધરણી ખર્ચ કરીયાવર ખર્ચ કેટલો થયો.

૫ નોકરીમાં રહ્યા પછી જમીન કેટલી લીધી ? ખેતી તથા મકાનોની.

૬ " " ધર કેટલા નવાં ચણાવ્યાં ? અને શું ખર્ચ થયો ?

૭ ઘરમાં ધરેણા અને કિંમતી વાસણ કપડાં કેટલાં કરાવ્યાં ?

૮ મીલોમાં, કમ્પનીઓમાં કેટલા શર લીધા ?

૯ પોતા તરફથી કે બીજાના નામથી પેટી કેટલી ચાલે છે ?

૧૦ સેવિંગ બેંકમાં, અને વેહેપારીને ત્યાં કેટલા પૈસા જમા મુક્યા છે ?

૧૧ અંગ ઉધારે અને ધરેણા ઉપર કેટલા પૈસા ધિરેલા છે ?

૧૨ પોતે કેટલી વાર લગ્ન કર્યા હોકરા કેટલાક પરણાવ્યા ?

૧૩ રોકડ રકમ સીલક શું છે ?

ઉપરની સાત કલમ સાથે તેર કલમ પ્રમાણે તપાસ કરતાં મોટી રકમનો ફેરફાર માલુમ પડે તો જાણવું કે જહાંગીરી ચલાવી

અથવા અધર્મ અન્યાય અને અનીતિથી મેળવેલો આ અવેળ છે અને તે સધળો રાજ્યમાં ખાલસા ખાતે જન્મે કરવો જોઈએ. આ કૂંચી રાજ્યો અને પવિત્ર ઓશીસરોનેજ જાણુવા માટે નવી શોધ કરી જતાવી છે.

આ કૂંચીઓથી હિસાબ કર્યા પછી પેનશન આપવાનો રીવાજ રાખવો જોઈએ. જે લક્ષાધિપતિ કે કોટી પતિ થયા હોય તો તેની દોલત ખાલસા કરવી.

કૂંચીઓ કરવાનું કારણ.

હુમેશાં રાજ્યો પવિત્ર હોય છે, રાજ્યનીતિ પણ પવિત્ર હોય છે. છતાં રાજ્યનીતિ વગોવાય છે તેનું કારણ જળરાષ્ટ્રથી નાણાં કઢાવનાર રૂવત લેનાર અનીતિ અને અધર્મ કરનાર નોકરોજ હોય છે અને તપાસ કોઈ કરનાર હોતું નથી તેથી રાજ્યનીતિ વગોવાય છે. કોઈ કોઈ રાજ્યમાં તો જીલમગાર; રૂવત લેનાર, જળરાષ્ટ્રથી નાણાં કઢાવનાર જેવાજ તેના ઉપરી અધિકારીઓ (જેડીયા લાઇ) હોય છે. એટલે તેવા રાજ્યમાં, તેરીળી ચુપ અને મેરીળી ચુપ તપાસજ કરતા નથી. અરજદારોને પીલી નાખી ખોટા ઠરાવે છે અને શિક્ષા પણ કરાવે છે. જેથી કરી ખરા અરજદારો અજવાળે રજીજ થતા પામતા નથી.

આવી તપાસ વખતે જે નોકર ઉપર તપાસ કરવાની હોય તે નોકરને મનાઇ હુકમથી અમુક સ્થળે રાખવો જોઈએ જેથી પુરાવા તોડી શકે નહીં. તપાસ પુરી થયા પછી દરેક બાબતનો ખુલાસો લેખીત નહીં પણ જળાનીતિ લેવો જોઈએ. વકીલોનો લાભ આવા કામમાં આપવો જોઈએજ નહીં.

આ ધૂંધીઓ અનીતિ, અધર્મ, અન્યાય અને અધોર કુકર્મ કરનાર રાજ્યનીતિ વગોવનારને ખંજર લોકાયા જેવી ત્રાસદાયક થઈ પડશે પરંતુ મહાન પવિત્ર રાજ્યોની વિના કારણે રાજ્યનીતિ વગોવાય છે. જેને લીધે મારી અત્યંત લાગણી દુખાવાથી આ ધૂંધીઓ પ્રચટ કરી છે. કેટલાએક રાજની ત્રિજેરીઓ તળીયા ઝાટક હોય છે અને ભંડારમાં રામપાત્રના કાંઠા રઝળતા પડ્યા દેખાય છે. એટલુંજ નહીં પણ રાજ્યને માથે કરોડોનાં દેવાનો બોજો થવાથી રાજ્ય સત્તા ટૂંપી જવા જેવી સ્થિતિમાં આવી પડે છે. જુવો કે અધમ જાતના નોકરોને જોળના મારનો ફટકો પડ્યા વગર રહેતોજ નથી.

આના અધોર કુકરમીને ઘેર ઝકટરોની સદા વીઝીટ હોય છે, ભુવા, જ્વેશી અને મંત્ર તંત્ર વાદીઓ લેમને ઘેર સદાને માટે મોત-રેલાજ હોય છે. આ ઉપરથી પણ જોવાય છે કે, અધોર કુકરમી આ માણસ છે અને તેવાના ઘરમાં વખતે હાલરડાં ગાવાનો પ્રસંગ પણ ભાગ્યેજ હોય છે.

કુવચનનો પ્રભાવ.

કાહરો.

કુ વચનોથી કષ્ટક નાં, નાશ પામીયાં કુળ;	
બહુ ઉડાં પાંતાળમાં, હતાં જેમનાં મૂળ.	૧
કુ વચનોથી કષ્ટકનાં, થયાં માથડાં ફૂલ;	
રણમાં રખડી ફાકતાં, ઢગલા મોઢે ધુળ.	૨
કુ વચનોથી કષ્ટક જન, થયા દેશની પાર;	
ગયા પછી આવ્યા નથી, કોઈ નિજને દાર.	૩

પેટ ભરીને ખાય છે, કુ વચનોથી માર;
ભાગી જાએ હાડકાં, કહાં મરે છે ઠાર. ૪
કુ વચનોથી કષ્ટકના, વળી ગયા છે દાટ;
તેવાં વચનો કાઢને, કહેવાં કહો શા માટ. ૫

રાજા પાસેથી ઇનામ લેવા શું કરવું ?

દાહરા.

ઇનામ લેવું હોય તો, કોઇ રાયની પાસ;
માંખણીયાને શોધજો, પેહેલા કહું છું ખાસ. ૧
કાં ચોથો કાં આઠમો, કાં તો અરધો અરધ;
કરાવશે જો લાગ તો, મળશે ઇનામ તરત. ૨
કાં સેવા તેની કરો, નમી પડીને પાય;
કવિઓ સહુ તે જાણજો, ઘણો સરલ ઉપાય. ૩
વણ માંખણીયાએ કોઇ દિ, નહી પામશે પાઈ;
વીલે મોટે આવશે, ઘેર બહુ અચડાઈ. ૪
માહિષિ બંધુ ગુણના, લલે હોય એ ભાઈ;
તો પણ તેના ચાટજો, તળીયાં સાથે પાય. ૫
કેઇ નહિં તો છેવટે, ભીખ સમાનું ધન;
જરૂર મળશે જાણજો, કહે છે ત્રિલુવન. ૬

કેટલાય ડફણેથી કામ કરે છે.

દાહરા.

ડફણે વાગે દુંદભી, બરડો સોજી જાય;
ત્યારે સિધ્ધે મારગે, તેના થીજ ચલાય. ૧
ભાદાં બહુ ભારે પડે, વાયસ ઠોલો ખાય;
ત્યારે ધિજ દાખવે, વળી શાંત તે ચાય. ૨

આવા ગુણના માનવી, મળે જનોને કોષ;
કદળાં દીધે રાખજો, નહીં લુલ્લતાં જોષ.

૩

કુ વચનનો જખમ કેવો હોય.

દાહરા.

જીવી લાંબી જીંદગી, ભરમ મરીને ધાય;

કુ વચનોના જખમતે, તદપી નવ રૂઝાય. ૧

ખંજર, લાલા, તીરના, વળી અસિના ધાય;

તે સધળા રૂઝાય છે, પણ એ નવ રૂઝાય. ૨

દુંકારા અપમાનથી, કરે રૂવામે વાત;

તે ઉપરથી સણજવો, અધમ ખરો છે જાત. ૩

કેર ધણો કાળો કરે, ગજબ કરે હદ બહાર;

કુ વચનોથી જખમ કે, નથી કોષએજ થનાર. ૪

અધમ જાતના હોય તે, બોલે એવા બોલ;

જેની જીભે પાડવો, જોષએ રંગે છોલ. ૫

આવા દેખી આંખથી, બહુજ વસવું દૂર;

શાંતિનો ભંગ થાય ના, જીવતા જન જરૂર. ૬

અધમ જાતને સુધારવા કોણ સમર્થ છે.

દાહરા.

અધમ જાત સુધારવા, સમર્થ ન મળે કોષ;

ઈશ્વર પણ આધા ખસે, લાખો મળલે જોષ.

અધમ જાત શું કરે છે.

દાહરા.

અધમ જાતના હોય તે, કરે જીવની ધાત;

દયા ન ખાએ દિલમાં, એ પરથમ છે વાત.

કુડાં નાખે આળ એ, દીએ દુઃખ અપાર;
 લાગે નહી તે લોકથી, જાતાં જમને દાર. ૨
 સાધુ પણ્ય ખોલે નહી, જાતાં તેનો શ્રવ;
 અંતરથી નવ ઓળખે, સરજનદારા શિવ. ૩
 વરતાવે છે ત્રાસ તે, જ્યાં જાએ છે લાંચ;
 ખોદે છે વળી મૂળીયાં, પેટ ભરીને ખાય. ૪
 હિપકારના કરનારના, અતિ કરે અપકાર;
 કદર ન છુએ કાષ્ઠ દિ, સરવ સુખ હરનાર. ૫
 જે ચાહે છે તેમનું, વાળે સત્યા નાશ;
 સાઈં તલપુર ના કરે, કે ત્રિભુવન દાસ. ૬
 મહા નિયમાં નિય આ, જાત અને છે કુળ;
 સોખત કરતાં તેમની; પડે ફાકવી ધૂળ. ૭
સદ્ગુણી અને સંતની સોખતથી શું ?
 દોહરો.

સદ્ગુણી ને સંતની, સોખતમાં રહેવાય;
 જાય સુધરી જાંઘી; મરતા મુક્તિ થાય. ૧

સાસુ અને નણુંદની ચોપડી લખવાનો હેતુ.

આ લોહીની તરસી અને જીવની ભૂખી, સાસુ ત્યા નણુંદની
 કથા લખવાનું અને પ્રગટ કરવાનું કારણ એવું છે કે, સવારના
 પ્રભાતમાં ભર ઊંધમાં સુતેલી વહુને જગાડી પ્રથમે અખ્યામાં,
 આપ, લાઇ, બેન સામી બદગજાન ગાળોના ઘોષમાર વરસાદથી
 તરખોળ કરી થરથરાવી, કંપાવી, ધ્રુમવી બન્ને આંખોની આંસુની
 ટોચળાઓમાંથી આંસુઓની ધારા વહેવરાવી સખત મજુરીનું કામ

પ્રથમ ધંટીનું, સપુરત કરે છે. અને અમુક ટાઇમમાં પતાવી સેવામાં રળુ થવાનું ફરમાવે છે. આ કામ પુરું થતાની સાથેજ પાણી સારવાનું અને તમામને ધમારવાનું કામ સોંપી દે છે. તે સાથે અનેક કામના ફરમાનો તો ચાલુજ હોય. ધરને સાફસુક કરવું, વાસણ માંજવા અને તે સાથે અગ્નિદેવની સેવા સોંપી દેવામાં આવે છે. કામ એવાં હોય છે કે, વહુઓને નિરાતનો શ્વાસ લેવાનો વખત મળતો નથી તો પછી બેસવાનું તો હોયજ ક્યાંથી ? છતાં કોઈ જાતનું ફરમાન કરવા જેવું ન હોય. અને વહું જરા સામી ઉભી રહે તો કહેશે કે મોટો હીજડો મારા સામે ઉભો છે, બેસે તો કહેશે કે ગરાસણી જેવી કેવી બેઠી છે ? જો થાકને ત્રાધે સુવે તો કહેશે કે, ગધાડીની જેમ કેવી આળોટે છે ? કોઈ રીતે જપવા દેતીઓ નથી. ખાવા બેસે તો કહેશે કે, ભેંસની જેમ રાંડ બેઠી બેઠી વાગોળે છે. (ખાવામાં તો વાસી અને બીજાનું છાંડેલું હોય : તેજ હોય છે, તે પણુ પેટ પુરતું નહીં) ખાતાં ખાતાં પણુ ઉઠ બેસ કરાવે છે, માંદી પડે તો કહેશે કે ઢોંગ કરે છે, એક દાખલો લખતાં કંપારી છુટે છે કે, એક જક્ષણીએ પોતાના બે દિકરાની વહુઓનાં રીખાવીને પ્રાણુ લીધા છે. મરતી વખતે પણુ નિરાંતનો દમ ખેંચવામાં વિવ્રથી વિશેષ વ્યાધિ કરાવેલી અને બેભાન અવસ્થામાં જાડું કઢાવેલું, પ્રાણુ જાડું કાઢતાંજ બનેના ગયા હતા. તેમાં એક વહુના બાપે તો આ કાફર કુટુંબનો હેવાલ છપાવ્યાનું મેં સાંભળ્યું છે.

વહુના માતા, પિતા અને ભાઈ જહેન દેવ સમાં હોય છે છતાં તેમને બદ જખાનથી ગાળો અને એવા એવા શ્રાપ આપે છે કે ઢેડી કે ભંગડી આવી જખાનથી ગાળો કે શ્રાપ આપતી નહિ હોય. કેટલીક તો વહુઓને માર મારે છે, ગાળ દે છે અને ઘાસલેટ છાંટી

સળગાવી મુકે છે. કોઇ પાણીના ટાંકાં કે કુવામાં નાખી દઇ જવ લે છે. કાંતો આવા અસહ્ય દુઃખની વેદનાથી વલુઓ બળી મરી ભરમ થઈ દુઃખથી છુટકારો મેળવે છે. કાં તો દોરડાની મદદથી પરલોક ગય છે અને કોઇ તો જ્યથી રણુછોડ કહી કુવામાં જપલાવી પોતાની અંદગીની લાંબી દોરી પળવારમાં તોડી નાખી સદાના દુઃખથી છુટકારો મેળવે છે. કેટલાક એવા અણુધટતા ગજળ ગુજરે છે કે જેની નોંધ લેતાં શરમાવું પડે છે આવા આવા અનેક બનાવો જોઈ જાણી અને અનુભવી આ પુસ્તક પ્રગટ કર્યું છે. તે બાબત ઉપર વિચાર કરી કોઇ નણુદો બાબી ઉપર ગજળ ગુજરશે નહી. તમારે સાસુ થવાનો વખત આવે તો વલુપર દયા રાખજો અને કેળવજો. અને તમારે વલુ થવાનો વખત આવે તો શાંતિથી દુઃખ સહન કરજો. જીવ આપવા તૈયાર થઇ જીવ આપશો નહી. પીયર જઇ પ્રભુની અંદગી કરજો. નીતિરીતીનું રક્ષણ કરી ઘર કામથી ભરણુ પોપણુ કરજો. પણુ જીવનદોરી તોડી ન નાખશો. એવા ઉદ્દેશથી આ ચોપડી પ્રગટ કરી છે અને કેવા કેવા જીવલેા થાય છે તેનું કથન, વર્ણન અને વિવેચન કર્યું છે તે વાંચી યાદ કરજો અને સાસુ નણુંદને સંભળાવજો કે જરા દીલી પડે. કસાયણુ સાસુનું તો કદિ કાળજી કુણું થતુંજ નથી. માટે તેમના બોલ સામે ધ્યાન ન આપશો. એક જાપાની બેપગી ફૂતરી ભસે છે તેમ ગણી દૂર લક્ષ કરજો.

જે કમનસીબ સાસુ નણુંદ હશે તે આ ચોપડી વાંચી મારાપર તુડી પડશે પણુ મને શું કરે ??? મારો બેલી પ્રભુ છે. મને ગાળ કે શ્રાપ દેશે તો તેનુંજ નખોદનું પાનીયું અને સત્યાનાશ વળી જશે. કુદરતનો કાયદો છે કે, બોદે તેજ પડે, આ દાખલો નજરે જોઈ છું.

સાસુને સદ્બોધ.

પરભાતી.

સાસુ વહુને કુખ દીઓમાં, જાજરે ન મળે જાંઠગી;
આશિષ્ય લાઇને સદા વહુની, કરો પ્રભુની જાંઠગી. સાસુ.
નિત્ય નિયમથી પાપ લાગી, હાજર સેવામાં રહી;
ભાર ધરનો શિર ધરાવી, સુખ દેશે તે સહી. સાસુ.
ધર શોભાવી કુળ ઉજળી, વંશ વધારી આપશે;
સગવડો તમ સાચવીને, અગવડો અળસાવશે. સાસુ.
સ્વર્ગમય સંસાર સારો, સાસુઓ વહુથી થશે;
રાત દિવસ જો જરૂર વખતે, કામ વહુઓ આવશે. સાસુ.
હળી મળીને હેત રાખો, ભાવથી ભેટી તમે;
કે ત્રિભુવન સુખજ જોવું, હોય તો તો આ સમે. સાસુ.

કેટલી એક સાસુ પોતાની દીકરી અને પોતાના દીકરાની બહુ
સાચીના વર્તનમાં કેવો તફાવત અને ભેદ રાખે છે તે વિષે.

હરિગીત છંદ.

પ્રાણથી પણ અધિક બહાલી, ગણે પોતાની દીકરી;
કુટ્યા ધડાની વહુ ગણે છે, એક રજળતી દીકરી;
સુખ, સગવડ માન મોટાં, દીકરીને મા દીએ;
જગો સમી સાસુ થઈ લોહી, ઘુટડે વહુનાં પીએ. ૧
કૃત્ય કાળાં બહુ કરે, લંપટ પોતાની દીકરી;
તે છુપાવે જાહેર જગમાં, મા કથન મીઠાં કરી;
વિનયથી વહુઓ નમે છે, ચરણમાં માથા ધરી;
દારણ્ય દુઃખડાં સદૈવ દબને, પ્રાણ પણ લે તે હરિ. ૨

આંસુઓની આંખ માંહે, એસીઓ વરસાવતી;
 વણુ દોષે તે દુનિયામાં, દોષ રહી દરસાવતા;
 વેરણુથી પણ ઝેર આંખે, હર દમોથી દાખવે;
 શાંતિ નાપે આખર સુધી, શબ્દ પણ જો ભાખવે. ૬

દાહરો.

કથન કથું છું તે થકી, સધજો આપી સાર;
 બહુ વાંચી વિચારજો, ઓ જ્ઞાતા નર નાર. ૧

લોહીની તરસી અને જીવની ભુખી સાસુ નંદની કથા.

અન્ય ગાયનો સાથે.

(સાસુ-નણુંદના કોપ, દીકરા વહુના સુખ શાંતિ અલોપ.)

દાહરો.

તરસી વહુના લોહીની સાસુ નણુંદો હોય;	
બહુ ભુખી પણ જીનની, મેં નજરથી જોય	૧
દારણુ દે છે દુઃખડા, ઉભય દિનને રાત;	
કહી ન જાએ કાગળે, વહી ન જાએ વાત.	૨
રોમ રોમ લાગી ગઇ, આ દુઃખ જોતાં લાય;	
પ્રગટ કરી છે ચોપડી, વહુના દુઃખ ઉભરાય.	૩
વાર કરો સરવે જનો, વહુ બચાવા માટ;	
સાસુ નંણુંદો ખે જણાં, બહુ વાળે છે દાટ.	૪
સાસુ નણુંદો બેઢને, પેહેલે પરખી જોધ;	
તે પછી દેજો દીકરી, જેથી દુઃખ ન હોય.	૫

બાઈઓ જેની સાસુડી જૂંડી, પીડા તેની અંતરે ઝંડીરે. ૭૬.
 સાસુ નણુંદના પગનાં તળીયાં, વહુ ચાટે દિન રાત;

- ત્રાસ તોએ નવ ઓછોજ થાએ, વહુનો ધડી ચાત. આ. ૧
- વિનય વરતન રાખે સદાએ, શાંત રાખી બહુ ચિત; આ. ૨
- તેમ તેમ જીલમ કરે વિશેષે, વહુ પરે નવા નિત્ય. આ. ૨
- ઘાણીમાં ધાણીને તલનું કાઢે છે, ધાંચી જેવી રીતેતેલ; આ. ૩
- તેવી રીતે વહુને પીણી નાખે છે, સાસુ નણુંદ બદ ફેલ. આ. ૩
- સાસુના પગ પાસે સસરા આળાટે, સુતાં બેઠા દિન રાત; આ. ૪
- વહુના દુઃખોની કોની પાસે જઈ, કેહેવી કહો વિત્તી વાત. આ. ૪
- સાસુના પગલાંમાં પગ મૂકી ચાલે, પડછાંએ પાછળ નિત્ય; આ. ૫
- કષ્ટ વહુનાં કષ્ટ રીતે કાપે એ, આધળા સસરા હોય ભિંત. આ. ૫
- ગરબા જીલે જેમ નાની છોકરીઓ, સસરા જીલે સાસુ બોલ; આ. ૬
- સાસુ લેવા બેસે છાજીયાં ત્યારે, સસરા વગાડે છે ઢોલ. આ. ૬
- સિંદની પાસે સીયાળ જેવા, હોએ સસરાજીના હાલ; આ. ૭
- સદા સળગ્યો રહે તેથી છાતી માંહે, ભારે વહુને ભાવ. આ. ૭
- માથું મૂડાવાને પૈસા માગે છે, સસરા સાસુજી પાસ; આ. ૮
- જાણે કળકળ તો આવ્યો કંગાળી, ભીખ લેવા ભલે વાસ. આ. ૮
- સાસુને આધિન સસરા હોએ ત્યાં, વહુનાં જીવે શું દુઃખ; આ. ૯
- પ્રભુ વિના બેસી કોઈ બીજો નથી, સાંભળવા સનમુખ. આ. ૯
- કુઠી મુકે છે દીકરા વહુને, રગડી-તગડી ધરબાર; આ. ૧૦
- ખરે બપોરે બાપુ આખ્યા વિના, ત્યારે ઠરી બેસે દાર. આ. ૧૦
- પુત્ર પિતાનું તજ દીએ છે, સદાને માટે ધામ; આ. ૧૧
- ખાલી હાથે, સાવ પગે ઉઘાડે, સાથે રાખી સીતારામ. આ. ૧૧
- પીયરમાં જઈ વહુ મરે પણ, આલડવાએ નવ જય; આ. ૧૨
- સ્વા પછી પણ વેર મૂકે નહી, પાણીવાળી પોગ માય. આ. ૧૨
- કરારને વહુનું મોહું જેવા ન દેતા, ડચકા આવે છે તોય; આ. ૧૩
- ધણી જેવી પેદા કરી પ્રભુ, શાને માટે વાત મોય. આ. ૧૩

એક વહુને આમ મારીને, બીજાનું તાકે છે તેમ,
જન્ત નિયંતા કે' છે ત્રિભુવન, કરવું આનું મારે કેમ. ખા. ૧૪

દોહરા.

રજ સમ લોકોને ગણે, આપે વડ સમ થાય;
સાસુ નણદો બેઢીની, દેખો ભાઈ ભવાઈ. ૧
લાલીસમ લેખાય તે, હંસલી બનવા જાય;
તે શી રીતે જગતમાં, રંગરૂપ બદલાય. ૨

આવા ઘરમાં સસરાજીની સ્થિતિ.

દોહરા.

સાસુ દે તો વાપરે, સસરાજીને પાછ;
નહિં તો સાસરો વાપરો, જઈ વગડામાં ખાય. ૧
સાસુ પાસે માગતાં, સસરા ધુજે પાય;
દેખે વાઘણ રૂપને, ખાધા ખાધા થાય. ૨
લઘુ શંકા ટપકી પડે, સાસુ ડોળા જોઈ;
ઘાંટો જોરથી સાંભળી, વખતે દે છે રોઈ. ૩
ખાતાં ખુટે પીરસ્થું, તદ્દપી નવ મંગાય;
ઘરાર પડે છે ઉઠવું, અરધા ભૂખ્યા ભાઈ. ૪
સાસુ બોલે બોલ તે, સસરા બોલે બોલ;
સાસુ ગાયે રાસડા, સસરાજી કે લોલ. ૫
સસરા શું દે આશરો, નિજ બેસે જ્યાં રોઈ;
વહુ માથે આવે ઘરે, શું દુખ બાકી હોય. ૬
સાસુ લે છે છાજ્યાં, મરતાં તેનો ભાઈ;
સસરા બેસે કુટવા, પથ્થરે છાતી માય. ૭

સાસુજી હજીવે રૂવે સસરા મૂકે પોક;
 છાના રાખ્યા નાં રહે, લાખો કહે પણ લોક. ૮
 સાસુને પુછ્યા વિના, પાણી નવ પીવાય;
 ભલે તરસ્યથી સાસરા, સ્વર્ગે ચાલ્યા જાય. ૯
 આવી સ્થિતિ સાસરા, જેજે ઘરમાં હોય;
 તે ઘર વહુને સુખની, આશ ન રાખો કોઇ. ૧૦

આ સાસુ કોનાથી અને કેમ કરીએ તો થંડા પડે.

દાહરા.

કાયમ દે કો ચાટવા, વસ્ત્રો આપો કોઇ
 મુઠી ભરાવો રૂપિએ, તો તે રાજી હોય. ૧
 વહુ આપે શું ચાટવા, વસ્ત્રો ક્યાંથી દેજ;
 મુઠી ભરાવે શા તણી, પાસ ન કાંઈએ છેજ. ૨

બાઈઓ જેની સાસુડી ભુંડી, પીડા તેની અંતરે

ઉડીરે. એ રાગ

રાગ-ભાઈઓ જેની ભાયાં ભુંડી.

જક્ષણી જેપુ જાગે ત્યાંથી તે, રાખે છે સાસુ રૂપ;
 જીવતાં સુધી દૂર જાઓનાં, દેશનો દેતાં ધુપ.
 બાઈઓ જેની સાસુડી ભુંડી, પીડા તેની અંતરે ઉડીરે, ૮૬.
 નાક કરડશે, કાન કરડશે, કે કરડશે ગાલ;
 ફાડી ખાશે એવી પેટમાં પડે, દેખીએ ત્યાંથી ફાળ. બા. ૧
 ધુવાડા પેટે હોય ધુધવતી, લમણે રાખી રોષ;
 રીછડી પેટે ગણુ ગણુ છે, વહુ તણે વણુ દોષ. બા. ૨
 રૂપે, ગુણે હોય ભરેલી, પુત્ર પોતા તણી વહુ;
 ઝોટલે બેસી વહુને કે' છે, છાજ્યાં તારાં લઉં. બા. ૩

- ડાકેણુ જેવી દીકરી તેને, રાખે છાતીની સાથ;
 અહાના વાક્યો જેવી જીગરથી, સાચી માને તેની વાત. આ. ૪
- પ્રહલાદ જેવો પુત્ર તેને તો, કરે તરણુને તોલ;
 રૂંદે રૂંદે લાચ લાગે તેવા, તેને બોલે છે બોલ. આ. ૫
- મણુ મણુ દાણા ગામના લાવી, દળાવે આખી રાત;
 રાત્રે નિંદ્રા નવ લેવા દે, કરી ધડીએ નિરાંત. આ. ૬
- અતી શેઠાણી બેસે ખાટલીએ, બેડી બેડી ચિંથે કામ;
 વાંકા વેણા બોલતી જાએ, લાગી દેવા જાણે કામ. આ. ૭
- એક કરીએ ત્યાં બે બતાવે, દરવા દીએનાં કામ;
 સાંઈ કર્યા છતાં નરસુ કહીને, વગેવે આખું ગામ. આ. ૮
- કારણુ વિના ફૂતરી પેડે, લરયા કરે દિન રાત;
 કાણું પડે જાંડા કાળજે એવી, આડી આડી કરી વાત. આ. ૯
- પોતે સવારે છાનું ખાએને, છાની પીએ છે ચા;
 વહુ ખાએ જઈ વગડા માહે, વડલા હેડે ઉભી વા. આ. ૧૦
- જૂખના દુઃખે અતિ રીખાવે, ખાવાની રાખી તાણુ;
 અરધી આયુષ્યે જમને તેડાવે, વહુનાં લેવા પ્રાણુ. આ. ૧૧
- રોંદે ટાટું, શીળુ વાસી પડેલી, ખાવા આપે છે ઝોચ;
 કાળીયા લેતાં ગણતી જાએ, પેટ પુરું તે નો'ચ. આ. ૧૨
- ખાતાં ટકટક પીતાં ટકટક, સુતાં બેઠાં પણુ તેમ;
 પાય પડીને નમીએ તોએ, રાંડ રાખે નાં રેમ. આ. ૧૩
- દુઃખના માથે હુંગરા મુકે ઉપર વાવે ઝાડ;
 તોય કહે છે વહુ મારીને, બહુ લડાવું છું લાડ. આ. ૧૪
- ત્રણુ ત્રણુ દિવસ ત્રીજે માળે, રાખે દિવસને રાંત;
 દાતણુ નજરે નવ દેખાડે, ખાવાની પછી શી વાત. આ. ૧૫

- આવડું જાલી ખહાર કાઢે છે, દોર ઢરડે જેમ દેડ;
આવતા ભવની આદરી જાણે, રૌ રૌ નર્કની ખેડ. આ. ૧૩
- મળવા આવે માત પિતા તો, આરણે રાખે આર;
આરીલીનો આ કેટલ્યો બધો, જગત જો જો આર. આ. ૧૪
- માત પિતાને મળવા દેવાનું, ભાગ્ય હોએ તો થાય;
પગે પડાવે નિચાં નમાવે, હૈયે ત્યારે હરખાય. આ. ૧૮
- આરા પતિ પર દેશ જઈને, પત્ર લખે છે કોક;
વંચાળ્યા વિના ફાડી નાખે મારા, પેલા ભવની શોક. આ. ૧૬
- નાત આખીમાં નફટ ફટ ફટ, ચો બાળુએ થાય;
નાક વગરની નકટી તોએ, લેશ નહી શરમાય. આ. ૨૦
- નાર નચાવે આંગળા ઉપર, તેમ નાચે છે નાથ;
પરવારી ખેડો સાસરો દા'ડો, સુણે ન બીજી વાત. આ. ૨૧
- પાખંડ પ્રપંચ એવા કરે કે, જોયા જાણ્યા નવ જાય;
હિંચે મારગ દોરે ઉઘાડી, તે તેને હીક ગણાય. આ. ૨૨
- કોઈ લગાવે પશુ કે પક્ષી, કોઈ લગાવે ઝાડ;
ગીરનાર સાથે આણુ લગાવે, અડગ એવા પા'ડ. આ. ૨૩
- મોરણુ મૂકી મસરા કાને, એવી લગાડે લાય;
ઉદધિ આખો ઉલેચી નાખે, તોએ નહી એલવાય. આ. ૨૪
- પૂંછડા વિનાના વાંદરા જેવા, અટક ચાળા દેર;
બાકી રહે તો તેથી વળાવે, પાકાં પુરવનાં વેર. આ. ૨૫
- ભલું કરે છે તો તેને બાંડે છે, ઉઘટા ગણી અપકાર;
મૂંઝા પછી પણ મારવાં જોઈએ, પગમાંથી પેન્નર. આ. ૨૬
- છોકરાથી પણ છોકરી વા'લી, વા'લા એના જ જમાઈ;
પાકી વેરણુ એવી મારી કે, ગાયોં દુઃખો નવ જાય. આ. ૨૭

સાસરાને ભાંભેયો રાખે, ખોટે ખોટી કરી વાત;
 બોલવા બાંઈ નવ રહેવા દે, પછી કરવી કયાં વાત. આ. ૨૮
 હરતાં ટોકે ફરતાં ટોકે, સુતાંને બેઠાં સોત;
 અભાગણીનું આવતું નથી, કોઈ બાબુથી મોત. આ. ૨૯
 ધુરકતી જાએ, ભાંડતી જાએ, વીંજતી જાએ હાથ;
 કુદડી પેઠે ફરતી જાએ, તાપોટા દેતી તે સાથ. આ. ૩૦
 મરવા સુવે સાથરે તોએ, જાન્ય બતાવે કામ;
 દવા દારને ખાવા પીવાની, વાત મૂકી અશમાન. આ. ૩૧
 છવથી વાલી દીકરી લેખે, કુબ્જા જેવી તોય;
 ગુડવા જેવાં કામ કરે પણ, તેને કહે નહી કોઈ. આ. ૩૨
 શોકની પેઠે લડે લડાવે, છોકરી ભાભી સાથ;
 દૂર ઉભી રહી છીપરાં ઠોકે, તોએ ન જાણેરે હાથ. આ. ૩૩
 વલોણા પેઠે નાખે વલોવી, હૃદય વાકે વેણ,
 ખીલાડી પેઠે તાકી રાખે, અખંડ એના નેણ. આ. ૩૪
 તેના તનયને સમજાવે એવો, ભારત જેવી કરી વાત;
 કારણ વિના માર ખવારી, હૃદયે થાય રળીયાત. આ. ૩૫
 ખોટે ખોટાં આળ ઝોઠાડે, કહ્યા સહ્યાજે ન જાન્ય;
 આખરના સાવ કાંકરા કરે, વિષયા ભેળા નવ થાય. આ. ૩૬
 ઝોઢ્યું પેરું નવ આંખ ખમાએ, થાય બળીને ખાખ;
 છાતી માથું કુટે પાણી લઈને, અટકે ન પકડે હાથ. આ. ૩૭
 નિતરતી આંખે સદાય રાખે, કાળો કરે એવો કેર;
 પાણી પીવા પણ સુખે દીએ નાં, જીનાં જીનું કાઢી વેર. આ. ૩૮
 દંપત્તિને દેખે જોડે ઉભેલાં તો, રૂંદે રૂંદે થાય લાય;
 શોક સાગરમાં ડુબી ગયેલી, જોતાં સૌને જણાય. આ. ૩૯
 બકતાણીનો ભારે ડાળ કરે ને, દેવ મંદિરે જાન્ય;
 અંતરમાંથી કોઈ કોઠારો, તોએ નહી ઝોછા થાય. આ. ૪૦

- પંડિતની હોયે પુત્રી જ પાકી, એવો એવો કરે ડોળ;
અરી રીતે તો હોય છે મીડું, ચાકડા જેવડું ગોળ. આ. ૪૧
- પાકી પાખંડી, પાકી પ્રપંચી, તરકટમાં અદ્ભુત;
જમનાં તેડાં પાછાં વાળે તે, તે માથે નાખી ખોટાં તુત. આ. ૪૨
- જમને કહેશે આખર લેવા, આપ્યા મારી પાસ;
ખીજને આકી કેમ રાખે એ, કે, ત્રિભુવનદાસ. આ. ૪૩
- જીલને કાપો જડ મૂળેથી, કોશના દેતાં ડામ;
બંધ રાખે નહીં લવરી તોએ, અરેરે આડે જામ. આ. ૪૪
- આવી આવી સાસુ જોઈ, જાણી છે, જૂદી જૂદી જૂદે ઘેર;
કંપી ગયો છું કાળજે મહારે, સાંભળી જાણી કેર. આ. ૪૫
- જીવતાં છતાં મૂળ જેવા, જેના જેના ધણી કહું;
દાશળુ દુઃખો ભોગવે તેની, સદાય વાલી વડું. આ. ૪૬
- કાં ધણી હોએ માત્ર વિનાનો, કાંતો મવાલી હોય;
કેર કાળાનાં વડુનાં દુઃખો, નજરે રહે છે જોઈ. આ. ૪૭
- મારા પુત્રની વડુને આવાં, મારી વડુ દીએ દુઃખ;
ભંગીયાને ત્યાં બેટ દયાવું, લવનું થાએ સુખ. આ. ૪૮
- ગાળો ખાએને મૈન્ય રહે તો, મોંઘી કહે છે વડું;
ઉત્તર દેતાં ચીરી નાખે છે, દુઃખ કેને જઈ કહું. આ. ૪૯
- મૈન્ય રહ્યું તે પાલવે નહીં, જરી ખોટું નવ જાય;
આવી સાસુના ઘરમાં પ્રભુ ??? કેમ કરી રહેવાય. આ. ૫૦
- નિચું જોઈએ તો કહે નમાલી, આડું જોએ કરે એમ;
સામું જોતાં કહે ડોળા કાઢે છે, કરવું પ્રભુ આનું કેમ. આ. ૫૧
- રહીએ તો રાંડ કહે ઢોગીઝી, હસ્તા દીએ છે ગળ;
નિરાંત ન મળે કોઈ આજતમાં, જપાવવી કયા જૈ જાળ. આ. ૫૨

શંખણી કેવી, ડાકેણુ કેવી, કે કેવી જક્ષણી જાત;
 જીવ જતાં પશુ જપવા દીએનાં, મરતાં મરતાં કમજાત. આ. ૫૩
 સાહેલી સાથે વાત કરે તો, થાય બળીને ખાખ;
 દાઝ આવે એવી દાંતથી જાણે, કરડીને ખાએ જ નાક. આ. ૫૪
 સાદી, સરલ, સાચી, ચોખ્ખી, સિદ્ધિ જ કરતાં વાત;
 કુલાડો મારીને કાપી નાખે છે, ઉલટો કરી ઉતપાત. આ. ૫૫
 દિતા દિત પોતાનું સમજીને, ગાયું પોતાનું ગાય;
 હથેળીમાં કદિ પ્રભુ બતાવો, તોએ નહી સમજાય. આ. ૫૬
 આડુને અવળું, બાંધુંને વાંકું, કોઇએ બતાવે કામ;
 તેને સ્વીકારે તુર્ત તે ભાવે, મહિમાં મોટી મસ્તાન. આ. ૫૭
 દેખતાં સાથે ધુજ વધુટે છે, કંપે રૂવાંટાં સોત;
 આને ઉપાડી લેજો પ્રભુ કાંતો, વડુને દેજો મોત. આ. ૫૮
 તે વિના નથી સુખનો આરો, જતાં સુધી દેવ લોક;
 કે' ત્રિભુવન ધલાજ સુધળા, દુનિયાના છે ફોક. આ. ૫૯
 કંજળ જેવાં કાળાં કલંકનો, હોય કપાળે ડાઘ;
 કુદકા મારી વડુની સામે, ધરે છે થઇ વાઘ. આ. ૬૦
 કાળાં કલંકો કાજળથી કાળાં, કપાળ ચોટયાં હોય;
 પુનિત વડુનું મારી મેણાંને, ખોદી નાખે છે તોય. આ. ૬૧
 પોતાનો પાકો વાંક હોએ ને, વડુને દે છે ગાળ;
 કર્મ ચંડાળણુ વડુનો બને છે, ખરેખરો બે બે કાળ; આ. ૬૨

દાહરો.

ભંગણુ જેવી જીવની, માગણુ જેવો ધાર;
 ચોખ્ખે ચોખ્ખી શંખણી, મહા નાગડી ટાટ. ૧
 કુભારીયા આવી પ્રભુ, જ્યાં જ્યાં જગમાં હોય;
 સંભાળજે તે પાનીયું, (જેથી) કરે ન આવું કોઇ. ૨

શ્રી નણુંદ બાના કર્તવ્યનો હેવાલ.

ત્રિતાણી ચોપાઈ.

નીતિ રીતીને ધરમને ચુકી, લાજ શરમ નેવા પર ચુકી.
 બોલ બોલે છે એવાતો કડવા. સુણી થરથરે મુવેલા વડવા.
 સાસરેથી ઘડી ભર આવે, ત્યારે મહાએ ધંધ મચાવે.
 કાઢે ડાળાને હાથને મરડે, અને ફાવે તેવું મુખ ભરડે.
 ઘાંટો એવો તો કાઢે છે જાડો, જાણે મસ્ત માંગરીઓ પાડો.
 આમ તેમ ચાલે છે તે ફરતી, જાણે નાચ હોયે તેમ કરતી.
 ભાભી એકે પોરેને હર ખાયે, તેની આંખે જોયું નવ જાયે.
 આવે ત્યાંથી કરે છે તે મસતી, જાય તોએ ધરેજાય ભસતી.
 કરે ફતવા અને મૂંઝવેડા, પાછી એટલે વાળે છે તે છેડા.
 ભાભી મરેજો કમોત કરીને, ત્યારે રાંડ બેસે છે ફરીને.

દોહરા.

ધર છાંડેલી દીકરી, વળી રાંડેલી માત;	
તે વહુ પર તુડી પડી, અતિ કરે ઉતપાત.	૧
માત, તાતને બ્રાત જે, વહુનાં દેવ સમાન;	
જહુ સતાવે શ્રાપથી, નિચ અને નાદાન.	૨
કાં મારે તે ભાઇ ને, કાં મારે ભોગ્નઇ;	
પેટ ભરી આ નણુંદી, હેડામાં હરખાય.	૩
મા-નાં બોલે મૂળીયા, કોપે ત્યારે રાંડ;	
જદ વરતન જદલે નહી, ખવરાવે પણ ખાંડ.	૪
વૈતરણીના ખારવા, જેવા જેના નાથ;	
તેથી મન ડરતી નથી, અધાર કરતાં પાપ.	૫

સિખામણુ દે ગામના, સજનો આવી કોઈ;	
કરડીખાએ કાળજયુ, સાસુ નણુદો દોય.	૬
જળો સમી ચોટી પક્ષી, પીએ ઘુટડે લોહી;	
સિખામણુ દેનારનું, સાસુ નણુદો દોય.	૭
જેનાં ઝેરી મૂળાયા, ઝેરી જેની વેલ;	
અમૃત ફળ પાક્યાં નથી, ત્યાં કોઈએ દીઠેલ.	૮
વિનય ન મળે નેણુમાં, લાજ શરમ નવ નેણુ;	
દયા મળેનાં ઉરમાં, ત્યાં કહીએ શું ?? કેણુ.	૯
દોંગ ધતુરા આવડે, જાણે ફેલ શીતુર;	
કુશળ બહુ કંકાસમાં, ભૂંડપમાં ભરપુર.	૧૦
કીડી ખાએ એટલું, આપે ન કોને અન્ન;	
સખાવતીયાની છોકરી, થાએ ત્રિભુવન.	૧૧
દુનિયામાં બહુ દાખવે, ડાહ્યપણુના ભંડાર;	
સમણુ છું સધળું ઉરે, ભૂંડણુ ભૂનો ભાર.	૧૨
મંગણુ જેવી જીવની, માગણુ જેવો ધાટ;	
લાજ શરમ નહીં આંખમાં સાવ નાગડી ટાટ.	૧૩

કંઈ કહેવાથી સમજશે ?

પરભાતી.

રાખવાં જે હોય ખુદલાં, સ્વર્ગ કેરાં ખારણાં.	
ડાંભશોનાં દુનિયામાં, કોઈ ને કુભારણાં.	રાખવાંજો.
શબ્દ આણો ફેંકી કોનાં, જીગરો નવ ફાડશે;	
અપમાનશો નાં કોઈ જનને, ગાળ પણુ નવ ભાંડશે.	રાખવાંજો.
આકૃતિ આડી કરીને, બિક નવ બતલાવશે;	
દારણુ વિણુના કોઈ જીવને, નહીં નહીંજ સતાવશે.	રાખવાંજો.

રેમ રાખી, પ્રેમ દાખી, શાંતિ સધળે સ્થાપળે;
 શક્તિ હોયે જો તમારે, અન્ન જનને આપળે. રાખવાંજો.
 ભજન કરજો ભાવથી સહુ, રટન કરતાં ઇશનું;
 સ્વર્ગનું છે આરણ્યું તો સાવળે જગ દિશનું. રાખવાંજો.
 યાદ ઉરે રાખજો સહુ, જાજ નમજે જીંદગી;
 ઉપાધી અળગી કરીને, કરો પ્રભુની બંદગી. રાખવાંજો.

નણુંદના જીલમ કેવા હોય છે ?

બાઇઓ જેની નણુંદ બૂલી, પીડા તેની અંતરે જાંડીરે. ॥ ટેક ॥
 તોખડા (પાવરા) જેવું મોટું ચડાવે, તીરછાં કરી નેણુ;
 પગ થકી પ્રગટે માથા લગી, એવાં વાંકા બોલે છે વેણુ. બા.
 ઉડે ત્યાંથી એની માની પેડે. બોદવા બેસે બોપ;
 કારણ વિનાનો કાળો કરે છે, બાલીના ઉપર કોપ. બા.
 જોતાંજ સામી લાગે ઉભેલી, હોળી મોટીની જાળ;
 ચારે બાજુથી દે સળગાવી, આવી પહોચ્યો જાણે કાળ; બા.
 કારણ વિનાના આદરી બેસે, કંકાસનાજ ઉપાય;
 સંકારે બળતણુ સુકા માહે તેમ, સંકારે સંકારે જાય. બા.
 પિતાને કે કહે, માતાને કે કહે, કે કહે પોતાના બાઇ;
 જવાળા મુખી સમ જવાળા કરે તે. કેમ નહીં આલવાય. બા.
 કાકેણુ જેવા ડોળા કાઢે અને, પાસે છે દાંતને હોદ;
 અજાણ્યા તો મન એમજ ધારે. હશે જનથની ખોટ. બા.
 ટરડાતી, મરડાતી, ઠરડાતી ચાલે, બદલી મોઢાનો રંગ;
 ધુવાડા પેડે ધુધવતી ધુધવતી, જખરો જગાવે છે જંગ. બા.
 જેવા કહે તેવા પડે ગંભજવા. ખાટા ખરા તીખા બોલ;

સિદ્ધા જવાપ જઈએ દેવા તો, કરે તરણાને તોલ. આ,
 ઉપરાણા એના માત પિતાલે, લે વળી તે તણો ભાઈ;
 ડાકાયટી સમ દોડી આવી સહુ. ચાવ્યા વિના કરડી ખાય. આ.
 માતા, પિતા અને ભાઈને ભાંડે, ભારે ભારે ભૂંડી માળ;
 છેવટમાં પાછી આપજ દેછે, ધાની આ જમની છીનાળ. આ.
 જીવતાં સુધી રાંડ જપવા દીએનાં, અમથું અમથુ રાખીવેર;
 લોહીનાં આંધણુ દેનાં ઉતરવા, હોએ ત્યાં સુધી ઘેર. આ.
 સારાં કપડાં પેચી સાંખી શકે નહીં, તેમ ઘરેણાના ઘાટ;
 આકડાની પેઠે બળી મરે છે, અંતરની કરી ખાખ. આ.
 અવની તણા સઘળા અવગુણો રૂંવેરૂંવે ભર્યા હોય;
 સતિ તણો પાછો ડોળ કરે છે, મનમાં સમજે છે તોય. આ.
 આગણુ આવ્યા કોઈ ઇચ્છે નહીં, ભલે આવ્યા આ બાઈ;
 મોટપનું તોય પૂછડું ન મૂકે દુર્ગુણુ દુનિયાં સૌ ગાય. આ.
 દેશ ભારે ભાર વજન જેથી, વાતોનું સઘળે થાય;
 વણુ બોલાવ્યાં ટાળામાં બેસી, હાથે હાથે ગુણુ ગાય; આ.
 નવરો જોઈને નાતરે જાએ, કાં જાએ જમડાની પાસ;
 તે વિના નિરાત કદિ વળે નહીં, કે છે ત્રિભુવન દાસ. આ.
 પતિએ કાઠી હોય મૂકેલી, પૂછડે વાળી માડ;
 તોય ભાભી પર ડેર કરે છે, દુઃખનો વાળી દાટ. આ.
 દાલ પોતાના હોય છે તેવા કરવા ભાભીના જાય.
 પ્રભુ હોએ જોનો પાસરો તેને, કેમ કહો કંઈ થાય. આ.

કેવા સસરા પાસેથી દાદ મેળવી શકાય નહીં ?

ત્રીપાળી ચોપાઈ.

જોનો સસરો હોએ જાણે દોર, તેના ઘરમાં સાસુજીનું જોર; ૧

તેમાં હોયે કદાચ ડોખા જેવો, તો તો રસ્તો રહેતો નથી લેવો. ૨
 જે ફરિયાદનું મોટું સ્થાન, ત્યાંતો નમળે હૃદય, આંખ, કાન. ૩
 પછી ફરિયાદ ક્યાં જઈ કરવી, અને શાંતિ તે સી રીતે ધરવી. ૪
 જીવતાં વીધી રીખાવુંજ રહ્યું, જ્યાં સસરા સુણે નહીં કહ્યું. ૫
 સસરા સાસુની આંખેજ દેખે, સાસુ કહે છે તે સત્ય લેખે. ૬
 જરા જોરથી સાસુ ઘાટે પાડે, સસરા બાપા કહીને બરાડે; ૭
 સાસુ આંખો કાઢી કેભાં થાયે સસરા પોળે સિદ્ધા નાદા જાયે. ૮
 પછી વહુના હોયે હાલ કેવા, નથી ધરનાં દ્રષ્ટાંતો દેવા. ૯

વહુએ છેવટે શું કરવું ?

દોહરા.

ભસતી કે હોય ભૂંકતી, સાસુ નણુદો દોય;
 ઉત્તર ન સામે આપશો, ગુણીયલ વહુજ કોઈ. ૧
 જનશે જમ દરબારમાં, ત્યારે ટળશે દુઃખ;
 તે વિષુ વહુ નવ પામશો, કો પણ રીતે સુખ. ૨
 ધિરજ બહુ બહુ રાખવી, શાંત રાખવું ચિત્ત;
 ભક્તિ કદિ નવ ભુલવી આ ઉત્તમ છે રીત. ૩
 સાસુ નણુદો જીવશે, ત્યાં લગી નમળે સુખ;
 જનશે જમ દરબારમાં, ત્યારે ટળશે દુઃખ. ૪
 કોસ તણો છે કુકરો, સસરો સમજે અંગ;
 શીકર ન તેની રાખવી, વહુજ કોઈએ મન. ૫
 રક્ષાણુ કરશે રામજી, ભક્તિથી લે ભેર;
 પ્રસન્ન થયે અમૃત કરે, હોય હળા હળ ભેર. ૬
 સદગુણોને સાંચવી, ભક્તિ કરજો ખાસ;
 સુખના દાહાડા આવશે, કહે ત્રિભુવન દાસ. ૭

સાસુ નણુંદને છેલ્લાં વચનો.

(જીવરાશની દય.)

રાગ વિયોગી મહિનાનો.

સાસુ નણુંદ તમે સાંભળો, મારી વાતનો સાર;
 પુત્ર વહુને દુઃખ આપતાં, જાશે જમ દરઆર. સાસુ
 માત, પિતા નજી ભાઈને, આવી તમારે ઘેર;
 તેના ઉપર વણુ કારણે, કરો નહીં કોઈ કેર. સાસુ
 કુળ ઉજળીરે તમ તણું, કરશે સેવા સદાય;
 વેલ વધારશે વંશ તણી, સારી તે સુખ દાય. સાસુ
 ગાયથી ગરીબ તેને જાણજો, દિનમાંથી તે દીન;
 તેને પીડા કોઈ ના કરો, ગુસ્સામાં થઈ લીન. સાસુ
 જાણું હોયે જોજો જમ તણે, જોજો દરઆર;
 તો તો પીજો લોહી તેમનું, જીજી કહુ શું આ વાર. સાસુ
 જીવની ભૂખી થઈ વહુ તણી, કરશે વહુ તણી ધાત;
 ભવોભવ મલા દુઃખ ભોગવી, ખાશે માર જમ હાથ. સાસુ
 ચંડાળ કાફર નહિં કરે, આવાં પાપ અધાર;
 તેવાં પાપો તમે નહિં કરો, થઈ જનકમ જોર. સાસુ
 છોડાવા દોજખ દુઃખથી, લખ્યો લધુ મેં ગ્રંથ;
 કે' છે ત્રિભુવન જોગણી, લ્યો લ્યો રૂડોરે પંથ. સાસુ

આંધળા આગેવાનોથી થતી સ્થિતિ.

રાગ સીધડા.

જેના આગેવાન આંધળારે, તેનાં કટક ફૂવા માય;
 સાથે બાંટીને સહુ કાકડા, એક સાથે જપજાયર; જેના
 કાંતો ચડાવે દીગે ટેકરેર, કાં તો ભેખડે ભરાય;

કાં તો ખુતાડી દીએ ખાડમાં, જેનો પત્તો ન જણાયરે. જેનાં
 કાં તો બાવળ અને ખોરડીરે, કાંટ કાંટા વાળી માય;
 સાથે તમામ તેના સાથીઓ, સહુ સાથે તે વિંધાયરે. જેનાં
 કાં તો ભટકાય સહુ ભીંતમારે, કેઆં ડોકરૈની સાથ;
 કાં તો મારે છે દોર શીંગડાં, કાં તો ગધા મારે લાતરે. જેનાં
 જેના આગેવાન આંધળારે, તેવા સંગીના હાલ;
 દાની અનેક એમાં હોય છે, ખીન્ને હોએ નહી માલરે. જેનાં
 સાસુ નણંદનું તેમ જાણુનેરે, તેમ ગુસ્તી વાત;
 પટેલ, વેપારી કોષ ભૂપતિ, જેવો રંગ તેવી ભાતરે. જેનાં

જીભ કેટલા દુઃખ દે છે ?

કોહરો.

જીભ ખવરાવે ખાસડાં, અહુ બગાડે ખાલ.
 લમણે વાગ્યાં હોય તો, જખરી પાડે ટાલ-(દાલ જેવડી) ૧
 જીભ મરાવે સોટીઓ, જીભ મરાવે ઠાંગ;
 પોક મૂકાવે જીભડી, જીભ નખાવે બાંગ. ૨
 જીભે ઉડે જાટકયા, જીભે વાગે બાણુ;
 કાણા પાડી કાળજે, પગમાં લપસે ત્રાણુ. ૩
 જીભે છુટે ગોળીયો, જીભે છુટે તોપ;
 બીખ મગાવે જીભડી, જીભ કરાવે કોપ. ૪
 ગામ તજવે જીભડી, વળી તજવે દેશ;
 માંદા પાડે જીભડી, અહુ કરાવી ટેસ. ૫
 મોત કરાવે જીભડી, દે દરદોને દુઃખ;
 રગડાવે પણ જીભડી, સાથી કરી વિમુખ. ૬
 ઝેર કરાવે જીભડી, વળી વધારે વેર;

અણુધારી એ રીતથી, ખરે મરાવે ઠેર. ૭૦
પુત્ર, પુત્રી ને ભાઈમાં, વડું કરાવે વેર;
જીવતાં સુધી કોઈને, કોઈ ન ધડાકે ઘેર. ૮
મૂવા પછી માડી ગતી, જીભ કરાવે જન;
મલા નરકનાં કુખડાં, દે છે, ત્રિભુવન. ૯

જીભ કેટલાં સુખ દે છે ?

દાહરા.

જીભ જમાડે લાડવા, જીભ અપાવે માન;
સુવા ને વળા બેસવા, રૂંડુ આપે સ્થાન. ૧
હુદા આપે જીભડી, જીભ બનાવે શેઠ;
મનામો જીભે મળે, ગામ મળે છે ભેટ. ૨
ભલા ભલા જે ભૂપતિ, જીભ ચડી અહુ આ'મ;
ગુણો પણ દુનિયાં બંધી, બંધે મુખડે માર્ગ. ૩
આશિષ્યો અવનિ તણી, જીભ અપાવે જન;
કલ્યાણ કરવા આપણું, કહે છે ત્રિભુવન. ૪
સ્વર્ગ સાંપડે જીભથી, ભેટાડે ભગવાન;
જન્મ મરણ ટાળી દીએ, કરી દે આપ સમાન. ૫
સિદ્ધિ જીભે સાંપડે, રીદિ જીભે થાય;
મચ્છીત ફળ આપે વ્રણાં, એવો એ મહિમાય. ૬
જગત જીભે જીભથી, નમી પડે છે પાય;
વડા વેરીઓ જીભથી, મિત્રા રૂડા થાય. ૭
ભારત જેવાં કામ તે, સેહેજે જીભે થાય;
મુસ્કેલી અહુ મોડીઓ, જીભથી ચાલી જાય. ૮
દેવો આધિન થાય છે, દંદ્રો ચાહે ઉર;
છત્ર ઢળાવે શિર પરે, જીભે જન જરૂર. ૯

સુખ જોઇએ તો સુખ દે, દુઃખ જોઇએ તો દુઃખ;
 જે જોઇએ તે માગજો, કે ત્રિભુવન મુખ. ૧૦
 સ્થાનક ગુણ, અવગુણનું, હાલડી જાણો જન;
 સદગુણ ત્યાંથી વાપરો કેહે છે ત્રિભુવન. ૧૧
 દુરગુણ દાખી રાખજો, ઝીઝા અંતર માય;
 ભક્તિનું બળ વાપરી, જેથી સદુ સુખ થાય. ૧૨
 જેની મીઠી હાલડી, તેને સરવે સુખ
 જેની કડવી હાલડી, તેને સરવે દુઃખ. ૧૩
દુઃખદ સ્થળ હોય તો શું કરવું ?

દાહરા.

જે સ્થળથી દુઃખ ઉપજે, કે મન થાએ કલેશ;
 તે તજ દેવું તુરત જો, વસવું જઈ પરદેશ. ૧
 દુઃખ કલેશનો મન વિષે, જરી પણ થાએ ભાસ;
 ત્યાં કદિ પગ દેવો નહી, કહે ત્રિભુવન દાસ. ૨
 વેર વધતાં અટકાવવું, ચાહી આપણું હીત;
 અજગા થાવું તુરતમાં, એ ઉત્તમ છે રીત. ૩
 કડવો કાજો એળીઓ, નવ બદલે ગુણ રૂપ;
 સમજી રાખો છાતીએ, એ શિખ છેજ અનુપ. ૪
હડીલાઓને સમજાવવા મુશ્કેલ છે.

દાહરા.

દોર, વાઘ ને વાંદરા, સમજાવા એ જન.
 હડીલાને સમજાવવા, અધરા ત્રિભુવન. ૧
 વજ્ર અને પાપાણુનાં, બદલાવા એ રૂપ;
 હડીલાને સમજાવવા, સફળ ન થાએ ભૂપ. ૨

આવાને સમજવવા, પ્રભુ નવ બીડે હામ;
ત્રિભુવન તે જન કને, શું કરવાનો કામ. ૩
જન્ય મરી સમશાનમાં, બળાને થાએ રાખ;
તો પણ બિજન નવ બને, ત્યાં શું કહેવું અથાક. ૪

જેના આગેવાન આંધળારે, તેના કટક કુવામાં.

રાગ—સીંધુડો, પરજ.

જેના આગેવાન આંધળારે, તેના કટક કુવા માય
વેહેલા મોડારે ઘોળે દિવસે, એક સાથે જપલાયરે. જેનાં
પડે ખાડે અને ખામોચીએરે, જ્યાં ત્યાં જઈ અફળાય;
ભરાય આવળ કાં તો ખોરડી, મજા જેવા જેવી થાયરે. જેનાં
ખુતી જન્યે છે સાથે ખાડમારે, જેમાં બચે નહીં કોય;
તણાઈ જન્યે તો સહુ સામટા, દધિ ભેળા થાવા ઓયરે. જેનાં
મદથી ભરેલ હોય માનવીરે, નથી બુદ્ધિ જેને કાંઈ;
તેના ભેળારે ભાઈ ચાલતા, માડી દશા આવી થાયરે. જેનાં
પાસવાન હોય પાછ પાછનારે, નથી જેમાં ગુણ જ્ઞાન;
તેના કેહેવાથી ચાલે ભૂપતિ, ખુરે ખલકમાં તે માનરે. જેનાં
દેયત આવાનો લીએ આશરેરે, જેવા વિના આગેવાન;
અવસ્ય ગુમાવે લાજ આખર, વળી ખુવે વહાલો જનરે. જેનાં
અંતર હોએ છે જેના આંધળારે, એવા ગુર કરે કોઈ;
નમતાં ભજતારે ભાઈ તેમને, મુક્તિ કહો ક્યાંથી હોયરે. જેનાં
ખરો આગેવાન ખોળજેરે, વહાલા વિચારીને મન;
કોને પરતાવું પછી નહીં પડે, કહે કવિ ત્રિભુવનરે. જેનાં

આડા માણસો વિષે.

દોહરા.

- આડા ઉંધું મારતાં, જરા કરે નહીં વાર;
ભલે હોય ભૂતળ પતિ, કૃપાવંત કિરતાર. ૧
- સત્ય વાત સમજવતાં, અસત્ય માને ઝોમ;
પ્રભુ બતાવે હાથમાં, ખોટું માને તોય. ૨
- અસત્ય ઉંધી વાતને, બહુ બહુ આપે માન;
બહુ નિરાંતે સાંભળે, કરી ખુશા બે કાન. ૩
- વક્તોવતાં વારિ ધણું, નહિં નિકળે સાર;
તેમ જ આડા આગળે, પડેજ હેતુ પાર. ૪
- ખોલે તેવું ચાલશે, વળી કરશે બહેપાર;
આડાને સમજવવા, કદળુ મળે કિરતાર. ૫
- આવા જોતાં આંખથી, થર થર થાએ અંગ;
ત્રિભુવન મરતાં લગી, નહીં બદલશે રંગ. ૬
- નબળા પાસવાનથી રાજઝોની સ્થિતિ.

દોહરા.

- પાસવાનનાં પુતળાં, બને ભૂપતિ કોઇ;
અંધાઈ તે રાજ્યમાં ઢગલે ઢગલા હોય. ૧
- પાસવાનના દોરબ્યા, જે રાજ દોરાય;
તે રાજના રાજ્યમાં, બહુ ચાલે અન્ધાય. ૨
- પાસવાનના ખોલને, બહુ દે રાજ માન;
તે રાજના રાજ્યમાં, બહુ ચાલે તોફાન. ૩
- પાસવાનની વાતવિણ, સુણે ન રાજ કાન;
ચેત તેના રાજ્યમાં, બહુ હોએ હેરાન. ૪

પાસવાનનાં શિખબ્યાં, કરે ભૂપતિ કામ;
 ખજનો ખાલી થાયને, દેવા થાયે દામ. ૫
 પાસવાનને કારણે, બહુ બહુ વ્યસની થાય;
 દૂરગુણ આવે એટલા, ગણતાં નહિં ગણાય. ૬
 પાસવાનને કારણે, જાય આખર લાજ;
 નિદે છે આ લોકનો, શાણો સર્વ સમાજ. ૭
 પાસવાનને કારણે, અગણીત હાની હોય;
 દેશવટો દેજે તમે, ભૂપતિ એ જન જોય. ૮

આધાર વિના આગળ વધી શકે નહીં.

ઢાહરા.

વિના વસીલે નોકરો, વિના વાડથી વેલ;
 આગળ વધવા બેઠિતે, નથી નથી સરજેલ. ૧
 ગમે તેટલા ગુણ હો, ગમે તેટલું જ્ઞાન;
 વગર વસીલે તે નરો, જરા ન પામે માન. ૨

મને કેટલાએક એવા મનુષ્યોનો અનુભવ થયો છે.

ઢાહરા.

આપે ચોખ્યા થાય તે, બહુ બહુ મેલા હોય;
 ભરસો કરતાં તેમનો, જવું પડે છે રોય. ૧
 આપેં થાયે ઉજળા, તે ઉર કાળા કોપ.
 અણુધાર્યા અન્ય સુખનો, કરે ધડીમાં લોપ. ૩
 અતિ વખાણે આપને, તે બહુ કપટી હોય.
 નખોદ વાળી તે દીએ, બચે ન જ્યાંજન કોષ. ૩
 સત્યતાનો દાવો કરે, જે દુનિઆની પાસ;
 જગકરતા પણ તે થકી, નાસે પામી ત્રાસ. ૪

અતિ મુખથી મીઠું વહે, તે ઉર છરીઓ હોય;
 હાથ પડ્યો પામે નહી, ખચવા જે જે કોઇ. ૫
 મીઠા હોએ માનવી, તે ઉર અતિશય ઝેર;
 લાગ જેઇને જગતમાં, કરી દે કાળો કેર, ૬
 સારા કહે જે આપને, મોટી કરીને વાત;
 ખરેખરા તે હોય છે, કાફસમ કમળત. ૭
 ડોળ કરે ભક્તિ તણો, કરી દેખાવો ખ;
 પાપો કરવા નાણુજે, તે તો માથા જુડ. ૮
 વડાઇ કરે અતિ આપની, કરતાં દરેક વાત;
 ડરે નહિ તે પ્રભુ થકી, કરપીણ કરતાં ઘાત. ૯
 વણુ બોલાવ્યા આવીને, પર ઘર ડાહ્યા થાય:
 વિદ્ય કરાવે તે જનો, સમજી સહુ સમુદાય. ૧૦
 જ્યાં ત્યાં માથા મારવા, જેને હોએ ટેવ;
 યમ રાજ તો નાણુવો, તેનો મોટો દેવ. ૧૧
 અંધ ન હોયે બોલનો, હોય ન જેને ટેક;
 તેનાથી આ જગતને, હોય અનેક. ૧૨
 ડાહ્યાપણનો દાવો કરે, ગુણ વખાણે આપ;
 તે ઉર હોએ આંધળુ, થાય ન જેનું માપ. ૧૩
 પાકા હોએ પાદરી, તેવો દે દેવા;
 કુટલ તેનું કાળજ્યું, સમજી દૂરે ખળવ. ૧૪

ડેવા માણસોને સમજવવા નહી ?

દાહરા.

જે આડા, ઉંઘાઇમાં, ડાહ્યાપણ સમજે મન;
 નહિં સમજવો તેમને, કહે કોઇ ત્રિભુવન. ૧

આવાને સમજવતાં, પ્રભુ પણ થાકી જાય;
 તો પછી ત્યાં માનવ તણો, રૂંથું ચાલે ઉપાય. ૨
 વળ નવ મૂકે છીંદરી, બળીને થાએ રાખ;
 ચોખ્ખા તેવા જાણવા, જન આવવાની જાત. ૩

આવા ધાતકી પતિઓ પણ હોય છે.

(રાગ—આઘઓ જેની સામુડી ભૂંડી, પીડા તેની અંતરે ઉંડી રે.)
 આઘઓ જેનો ભાઈડો ભૂંડો, થાય તેને અંતરમાં ઉંડોરે ટેક.
 મીંદડા જેવું મોટું ચઢાવીને, ધરમાં મૂકે પાય;
 લાલ આંખો ખે એવી કરે કે, જાણે આંખે લાગી લાય. આઘઓ
 ઘાડી તોડી અને મારી નાંખુ, અને કહે દારી દડે;
 એવ્યા ભવની જાણી વેરણુ હોયે, તેમ ગણીને વડુ. આઘઓ
 સાપની પેઠે જીભડી મોમાં, ધડી ન રાખે સ્થિર;
 લાલતાં અને ચાલતાં કે'છે, લાગી જ તારે પીર. આઘઓ
 ધરેરી ધરેરી ખાવા ખેસે ને, લાલ રાખે છે નેણુ;
 પગ થકી પ્રગટે માથા લગી, એવાં ખોલતો જાએ વેણુ. આઘઓ
 ખાતો જાએ ભાંડતો જાએ, મારતો જાએ માર;
 નેવાંની પેઠે બને આંખોમાં વેહેવરાવે છે ધાર. આઘઓ
 ઉંઘમાં સુતાં ગાળો ભાંડે ને, મારવા દોડે માર;
 ભીંતની સાથે લટકાએ તો, ખેસે ધડી તે દાર. આઘઓ
 ચકલી પેઠે ચુંથી નાખે છે, જ્યારે મારે ત્યારે માર;
 રાગ તાણીને રોવા દીએના, ચમડા તણો અવતાર. આઘઓ
 ચુપ, ચુપ, ચુપ ચુપ કરતો જાએ, ખોલવા દેનાં ખોલ;
 ઉંચું ઉપાડીને સામુ જોતાં તે, ધડ મારે છે ધોલ (લાત) આઘઓ
 શોકનું વાદળ મુખ છવાયું, રાખે છે ખારે માસ;
 તેહવારોમાં લે.હીના આંધણુ, પતિ મુકાવે છે ખાસ. આઘઓ

લીંબડા જેવો કડવો અને, આવળ જે. રંગ.
 હુંદગી જશો કેમ કરીને, પ્રભુ આવવાની સંગ. બાધઓ.
 સાવ ઉઘાડા શરમ તજીને, ફાટે ડાચે બોલે ફાગ;
 લોકોની પશુ લાજ રાખે નહીં, કરડે એને કાળો નાગ. બાધઓ.
 અંબણી સાસુ, નફટ નંચુદી, કસાઇ જેવો જેને કંથ;
 અભાગી ઘરમાં જીવવા કરતાં, લેવો મૃત્યુ સારો પંથ. બાધઓ.
 આવા બનાવો આંખેથી જોઈ, તનથી પામી મયો ત્રાસ;
 ત્યાર પછી કરી આજ કવિતા, કે'છે ત્રિભુવનદાસ. બાધઓ.
 મીઝજ ખાટો આંબલી જેવો, નવ બોલાવ્યો શાય;
 ક' ત્રિભુવન હુંદગી આમાં, બાધની શેણે જાય. બાધઓ.

નવી પેદાશથી ચેતતા રહેજો.

દોહરા.

ભલા તણા કરનારનું, અતિ કરે અપમાન;
 લાગ પડે તો નાક ને, કરડી ખાએ કાન. ૧
 જે ખોદે બહુ મૂળીયાં, દીએ શ્રાપને ગાળ;
 તેવાની સેવા કરે, બહુ રાખી સંભાળ. ૨
 આવા પેદા અવનિમાં, થયા નરો ને નાર;
 તેવાથી બહુ ચેતજો, નહી તો ખાશો માર. ૩
 બૂંડાના કરનારનું સહુ કરતા અપમાન;
 સ્વભાવિક એતો વાત છે, કરવું તેજ સમાન. ૪
 આ તો એથી ઉલટી, થાવાં બેડી રીત;
 બૂંડાની સેવા કરે, વળી દાખવે પ્રીતિ. ૫
 આવા પર ઉપકાર જો, કરતાં થાએ દુઃખ;
 મોટે મારી ખાસડાં દો દેશનો ધુપ. ૬

પ્રભુના વસીલાથી શું લાભ.

દાહરા.

રામ વસીલો હોય તો, સધળે થાયે જીત;
રાવણ સમ શત્રુ સહુ, બને આંધળા ભીંત. ૧
જમરાળ જખ મારતા, અદસ્ય રહે સદાય;
દેખી તેની દ્રષ્ટિએ, થર થર કંપી જાય. ૨
રામ વસીલો જેમને, અનંત તેને સુખ;
તન ધન મન વળી અન્યજો, કદિ પડે નહિ દુઃખ. ૩

આપ વડાઈનાં બળગા.

દાહરા.

જે કૃત્ય બહુ કાળાં કરે, જે નવ કરે કસાય;
તેવા જન બહુ આપના, ગુણ મુખેથી ગાય. ૧
માથા બુડ દૂરગુણમાં, જે હોએ દુખેલ;
તે બહુ ચોખ્ખા થાય છે, આપેથી ફટકેલ. ૨
બુદ્ધિનો છાંટો નહિ, નહિ રતિભર જ્ઞાન;
તેવા કેહેશે આપથી, અમે ધણા વિદ્વાન. ૩
દયા હોય નવ દિલમાં, વિનય હોયનાં લેશ;
તેવા કહે છે આપથી, અમે સર્વથી બેશ. ૪
અવલંબન ખીજ તણે, હોય જીવતા આપ;
પરોપકાર કરવા તણા, ગાયે ગુણ અમાપ. ૫
દેવાં કરી ફુનિઆં તણાં, બહુ કુખાવે દામ;
છતાં કહે શાહુકારમાં, પેહેલું છે નિજ નામ. ૬
રહેવા ન હોએ છાપડું, ખાવા ન હોએ ખાખ;
નવ ધરિછે કોઈ આંગણે, તેહ વખાણે શાખ. ૭

સાંઝે કદિએ કોઇનું કરે કરેલું ન હોય;
 અભયદાન આપ્યા તણી, કરે વડાઇએ ઓય. ૮
 અતિ કુળ ઉંચા તણા, જ્યાં ત્યાં ગાયે ગાન;
 કૃત્ય તપાસે ના જરી, મહાજે નિચ સમાન. ૯
 ખોદે આખી ખલકનું, લઈ કોદાળા કોશ;
 પગ હેઠળ જીવે નહી, કોટી કાળા દોશ. ૧૦
 લેવામાં સમજે બહુ, લાંબા કરી કરી હાથ;
 દેવામાં તો ગાળ દે, કાં આપોથી વાત. ૧૧
 દાંત, હોઠને જીભડી, કપાળ કાળું હોય;
 તોય થાય છે ઉજળાં, કાજળ મુખડાં ધોઇ. ૧૨

લોભીઆને બે બોલ.

પરભાતી.

હે લોભીઆ આ જગતમાંહે, દ્રવ્ય ન તારૂં ધારતો;
 મરી જશો જગતમાં તું. મુકીને જખ મારતો. હે૦ ૧
 નંદરાયે જગતમાંથી, દ્રવ્ય સર્વ ભેળું કર્યું;
 ગયો ત્યારે હાથ ખાલી, સર્વ રહ્યું અહિંયાં પડ્યું. હે૦ ૨
 ખાતા નહિ પિતા નહિ, દેતા નહિ પૈર્ષ દાનમાં;
 મુકી ગયા છે સર્વ અહિંયાં, જો જતાં સમશાનમાં. હે૦ ૩
 સદ્ કામે કોઈ દિને, કોડી કાં નવ વાપરે.
 યુમ થાએ પાઈ કદિ તો, પોક મૂકે છાપરે. હે૦ ૪
 હાય બાપા, ઓય માડી, શ્વાસો શ્વાસેનાં કરે;
 લોભ છોડી કાંક્ય કહું છું, સદ્ માર્ગ જઈ વાપરે. હે૦ ૫
 લોભ છોડી ભાઈ મહારા, કરણી સારી આદરે;
 સ્વર્ગ જાવા કે ત્રિભુવન, ચાલ માર્ગ પાધરે. હે૦ ૬

પૈસાના લોભી શું કરે.

પરભાતી.

હાય પૈસો ઓય પૈસો, જંખતા મુખ જે ફરે;
 માર્ગ સારે તે જનોતે, શું જગતમાં વાપરે હાય૦
 ઉંધમાં સુતા પછી પણુ, લવન જે તેનું કરે;
 હાય લાંબા લાવ કહિને, મોલ સામે જે ધરે. હાય૦
 ખામ ના જે ખંતથી જે, ચીકટા જમણા કરે;
 થુંટડા વારિ તણા ઓ, ગણી મણી હોડે ભરે. હાય૦
 શાંતિ ને વળી સગવડથી જે, નિંદમાં પણુ ના કરે;
 ઉંધમાં ને જમતા પણુ પૈસો પૈસો જે કરે. હાય૦
 પાછ માટે હાય છરીઓ જીવ લેવા જે ધરે;
 કેર કરતા આ જગતમાં, કહો જનો એ શું કરે. હાય૦
 હૃદય, કર ને કૃત્ય મુખડાં, હોય જ્યાં કાળા તણાં;
 મુકશે નાં કે ત્રિભુવન, કોઇ પાપતમાં મણા. હાય૦

**પોતાનો આત્માં ઓળખતા નથી અને પરમાત્માને
 શોધે છે તેને માટે.**

પરભાતી.

જે આત્મા છે અંગ માહે, નથી તેને તોરે જાણતા
 પરમાત્માને શોધવાને, ફરે છે દાક્ષ મારતા. જે૦
 આત્મા જાણ્યા વિના, પરમાત્માને ઓળશે;
 મક્તની તે છંદગી આ, દુનિયામાં કોળશે. જે૦

હોય મળવું ઇશ ને તો, પ્રથમ જાણો આતમી;
 ધ્યાન ણીજે નવ લગાવો, ધનીંગ જેવી વાતમાં. ૦૮૦
 આતમાને જાણુશો તો, ઇશને પણ જાણુશો;
 શંકા ત્રિલુવન મન વિષેકે, લેશજર ના લાવશો. ૦૮૦

વેપધારી મહાત્મા વિષે.

પરભાતી.

હે વેપધારી મહાત્માઓ, વાત જરી મારી સાંભળો; હેં
 અવળાઇનો તો પાર ન મળે, એટલો વળા આમળો. હેં
 જર જમી જેડ મહી, વળગી રહ્યા છો તંતથી;
 ચેલકા બેળા કરો છો, ઘણી ઘણીએ ખંતથી. હેં
 ખોટા વિના નથી ખેલતા, વળા સત્યનો દાવો કરો;
 સત્યવાદી હોય તેને, સાવ જે ખોટા ગણો. હેં
 જ્ઞાનનો છાંટો નહિં ને, ખોધ દાતા થઇ ફરો;
 જ્ઞાનીઓના જ્ઞાનનાં, અપમાન તો બહુ બહુ કરો. હેં
 માર્ગ સિદ્ધા સુકવીને, આટે માર્ગ દોરવો;
 વંચુ તેડ્યા મેમાન થઇને, પર ધરે જઇ ધોરવો. હેં
 મિઠા મરીઠા મિસરીના, બહુજ લાવે મુખમાં;
 જુવે ખિજાના બાદશાહી, પોઢવાને મુખમાં. હેં
 નામધારો દેવ જેવાં, જ્ઞાન પદ ઉંચાં ગમે;
 સોલ લાલચ મોહમાં તો, મન સદા જગમાં ભમે. હેં
 પાપથી ડરતા નથી જે જ્ઞાન ને દિવસ તમે;
 કે, ત્રિલુવન શું થશે, મરણ અરેરે તે સમે. હેં

સમગ્ર માણસો વિના કારણે નિર્બળોને દુઃખ દેતા અંધ રહેવાં.

પરભાતી.

સમગ્રને કહું નિર્બળો પર, જોઈ નહિં અજમાવશો;
મરદ જેને છે પ્રભુતી, ત્યાં તમે નહિં ફાવશો. સમગ્રને ૧
નિર્બળોને દુઃખ દેતા. નથી દયા જે રાખતા;
તે મૂવા છે હાથ ખૂરે, ટોપણે ધૂળ ફાકતા. સમગ્રને ૨
નિર્બળોની હાય જાણો, લબકતી એ હાય છે;
વલ્લુ કારણથી દુઃખ દેતે, ભસ્મ કુળથી થામ છે. સમગ્રને ૩
નથી ખસ્યા જન્મ કોઈ પાપી, નિર્બળોની હાયમાં;
ઉડી ગયા છે ખાખ થઈને, હાયની અળી હાયમાં. સમગ્રને ૪
દુઃખ દેતા દીનને તે, કુળથી ઉડી ગયા;
નામ કે નિશાન આજે, જગન માટે નથી રહ્યાં. સમગ્રને ૫

ગર્વ ન કરવાનાં કારણો.

પરભાતી.

હું ગર્વ કરમાં માનવી તું, રૂપ, સત્તા, વન રંગનો;
નાશ થાશે એક દિને, સરવ સાથે અંગનો. હે ૦
ખુબ જોડો દાટવાને, ઘોર જોડી ગાળશે;
પથર મૂકી છાતીએ ને, ધૂળ ઉપર વાળશે. હે ૦
કાષ્ટની સીતા કરી કાં, મધ્ય ભાગે રાખશે;
અંગની મૂકી પગ થકીને, તુજને સળખાવશે. હે ૦

કાંતને જળ દાધ દેવા, પાણીમાં પધરાવશે; હે૦
 માછલાંને મગર મૂખડે, તુજને અવરાવશે.
 ભરતા માંહે કાં લગાવી, જોખણે સુવરાવશે;
 કાગ, સમળી ગીધડાને, મૂખડે અવરાવશે. હે૦
 રૂપ, સત્તા, ધન, રંગ જશે, અંગ પણ અળપાઈ જશે;
 હતો નહોતો કે ત્રિભુવન, એક દિને થઈ જશે. હે૦

મરતા સુધી માળા નથી લેતો તેને.

પરભાતી.

મરતાં સુધી નવ માળા લીધી, ભક્તિ પ્રભુની કરવારે;
 ભવ ભય ભંજન ભાવે ભજ્યો નહી, ભવસાગર આ તરવારે. મરતાં.
 કાંસળ કંઈનાં નાખ્યાં કાઢી, ભંડાર પાપના ભરવારે;
 લંપટાતા બહુ ખતેથી ખેલી, ધરમાંને પર ધરમારે. મરતાં.
 દયા કપટથી દાટજ વાળ્યો, પરનાં નાણાં હરવારે;
 ખોટું ખોલ્યામાં ખામી ન રાખી, આખી ઉમર ભરમારે. મરતાં.
 ઉપાડીયારે જ્યાંને ત્યાં લગાવ્યાં, હૈયા હોળી કરવારે;
 અટપટથીરે નાણ્ય કંઈકનું ખોટી, દુનિયાને ચરચરવારે. મરતાં.
 સંત જનોને બહુએ સતાવ્યા, દામ ત દીધા હરવારે;
 દોઢડાણા થઇને દુનીયામાં, ભવનાં ભાતાં કરવારે. મરતાં.
 કામ ક્રોધને લોભ મોહનાં, વાસ કરી રહ્યો ધરમારે;
 હુંપદમાં આપણા સમ માદ્યો. નળેષ મોતની પરવારે. મરતાં.
 ભક્તિ વિના નહી મુક્તિજ મળશે, ટળશે ન ફેરા ફરવારે;
 કે છે ત્રિભુવન સીદને જનમે બાર બૂમિને કરવા. મરતાં.

લાંચ કયાં લેવાય.

હાહરા.

અનીતિનાં ઊંડાં ધણાં, જ્યાં જ્યાં કોતર હોય;
લાંચ લેવી તે રાજમાં, કહું ન ભુલે કોય. ૧
અંધારું જે રાજ્યમાં, ઢગલા મોટે હોય;
લાંચો લેતાં નોકરો, કહું ડરે ના હોય. ૨
ઉપરી હોયે આંધળા, શકે ન આતા જોય;
ત્યાં તાપાના નોકરો, નથી ભુલતા કોય. ૩

શસ્વત કયાં ન લેવાય.

હાહરા.

જ્યાં રાજ્યો રાજ્યમાં, રાખે છે સંભાળ;
તે રાજના નોકરો લાંચ ન પામે કાળ. ૧
ઉપરી પણ ખડુ કાળજી, ધરી કરે છે કામ;
ત્યાં તાપાના નોકરો, નવ લે શસ્વત નામ. ૨
રાજ્યોનું રાજ્યમાં, ખડુ ખડુ હોયે ધ્યાન;
શસ્વત ખોરના ત્યાં કને, જાય અકાળે જન. ૩
નીતિથી જ્યાં થાય છે, દરેકે દરેક કામ;
શસ્વત લેવા કોઈને, નથીજ રહેતું ધ્યાન. ૪

આશ્રય કેનો લેવો.

હાહરા.

થડ જેનું મજબુત છે, ઘટ છે જેની છાય;
થડક મળતી હોય જ્યાં, આશ્રય લેવો ત્યાં. ૧
એકજ વચની આદમી, હોય લાગણી ઉર;
આશ્રય લેવો તેમનો, સજનો કહું જરૂર. ૨

થેંકસ જોઇએ તો શું કરવું.

હોહરા.

તન મન ધન અરપણુ કરી, ખતે કરજો કામ;
થેંકસ રોકડું આપશે, મોટા જન તમામ. ૧
સાચવી ધરમાં રાખજો, પાકી પેટી માય;
મરતાં મોઢે મુકવા, જેથી આખર થાય. ૨
વણુ માગ્યા મુજને મળ્યાં, જન મોટાને મુખ;
જડયા નથી કંઈ મુકવા, છે સંઘર્ષાનું દુઃખ. ૩
સઘળાં કઢી નાખવા, મરણ થઈ છે મન;
કોમ લેવાં તે આવજો, કહે છે ત્રિભુવન. ૪
સારા શબ્દો બોલતાં લોભ કરે તેને માટે.

હોહરા.

સારા શબ્દો બોલતાં, લોભ કરે જ્યાં જન;
તે ધર કયાંથી: પામશે જરા જેટલું અન્ન. ૧
કાળાં મેશ મોઢાં કરે, જોઈ બેનને લાઈ;
જાંટો પાણી કાઢને, તે ધરનાશું પાય. ૨

ધ્યાન કયાં ન રાખવું.

હોહરા.

બહુ આળ પંપાળમાં, નહી રાખવું ધ્યાન;
કારણ હાની એ કરે રટવા નવદે રામ. ૧
કંઢાળો ઉર ઉપજે, સુણતાં કરતાં કામ;
તેથી આત્મ કોઈમાં, જરી ન દેવું ધ્યાન. ૨

ધ્યાન કર્યાં રાખવું

દાહરા.

અતિ બાવથી બકિતમાં, રોકી રાખવું ધ્યાન,
મળતું હોયે મોક્ષનું, જે જે સ્થળથી જ્ઞાન. ૧

શું કરવે મુક્તિ મળે, ભેટે કેમ ભગવાન;
ઈલાજ લેવા તે તણા, સદા રાખવું ધ્યાન. ૨

કોના સામે રાત દિવસ લાકી રહેવું.

દાહરા.

દુરમન આપણુ મોતછે, નજર રાખજો ત્યાંય;
જેનું ચુક્યા કોઈ નજર તો, જશે ઉપાડી ક્યાંય. ૧

સાવધ રહેવું તે થકી, તે પર શ્વાસો શ્વાસ;
જેથી તે નહીં કાવશે, કે ત્રિભુવનદાસ. ૨

નવ ખીવું તેના થકી, બલે ગમે તે થાય;
હચિયાર હાજર રાખશે, તો નથી તે ઉપાય. ૩

ખરો મરદ કોણ ?

દાહરા.

ખરો મરદ જે હોય તે, લડે મોતની સાથ;
નવ દે તેને આવવા, કોટી કરતાં વાત. ૧

અનંત કાળ આવે નહિ, મોત મરદની પાસ;
મરદજ તેને બાળવો, કે ત્રિભુવન દાસ. ૨

જે બોલી જાણતો નથી તે માટે.

દાહરા:

જે બોલી નથી જાણતો, તે નર જાણે કાંય: ૧
 ખવરાવી નથી જાણતો, નથી જાણતો ખાધ. ૧
 લાખોની હાની કરે, વઢી ટકાનું વેણ: ૨
 ખાળી દે છે મૂળિયાં, કે છે ચોવાં કેણ. ૨
 અતિ થાય અળખામણો, જ્યાં બોલે છે ત્યાંય: ૩
 દેખત લાગે કૂતરો, હડકાયાનો ભાધ. ૩
 ધરમાં ને પરમાં વધે, લાગે કડવો ઝર: ૪
 કોઇ કહે ના આવજો, જે ઘડી આપણુ ઘેર. ૪
 મૂગો હોએ ત્યાં લગી; ખડુ લાગે છે ઠીક; ૫
 માટે જ્યારે બોલવા, ત્યારે લાગે ખીક. ૫
 કરવત જોવી શબડી, ભાલા જેવા બોલ; ૬
 દરેક રથળમાં તેમના, હોય ઘણા ધમરોળ. ૬
 જોઈ આવાને આખથી, અતિ અતિ આવે ત્રાસ: ૭
 કમ નસીખી જાણવી, મળ્યે ત્રિભુવનદાસ. ૭

દાધા રંગાથી દૂર રહેવું.

રાગ મૈયારીનું મુખ દેખી પ્રીતિ પલટાવીરે.

દાધારીંગા હોએ તેને, કદિ નવ કેઇએ કહેવું રે;

સલામ કરીને બે હાથેથી, સો કર છેટા રહેવું રે. દાધારીંગા.

ખડા, વિષણુ, મહેષનું પણ, કશું કદિ નહિં માનેરે;

ધસર ધાર્યું કરશે તેનું, ઘણે ઘણે યમાને રે. દાધારીંગા

શંકર જેવા દેવો થાકી; સમજણુ દેતાં જાએ;
 મનુષ્યનું તે કેમજ માને, કહો કોડી કિષ્કિણ.
 આવાઓને સુખનું કહેતાં, કુખ આપણને થાએ;
 શા માટે તેવું ત્રિભુવન, હાથે કરવા જાએ. હાધારીન
 મૂરખને શિખામણુ દેતાં શું થાય.

એજ રાગ.

મૂરખને શિખામણુ દેતાં, અગણીત થાએ હાનીરે;
 અળગા વસતો એ કારણથી, માઈ કહેવું માનીરે, મૂરખને.
 અતિ માનમાં અતિ તોરમાં, નિજને ડાહ્યા માનેરે;
 જિંદ રેટે છે બાબત સવળી, જે કાષ્ટ કહેતે કાનેરે. મૂરખને
 જ્ઞાનીને અજ્ઞાન બનાવી, હિલદા મૂરખ કે છે રે;
 છીડાઓના રસ્તા છોડી, પાપ વાડમાં દે છે રે. મૂરખને
 ફરેક વાતે અવળું બોલે, પગ પણુ અવલે ચાલેરે;
 ગરતાં સુધી ધરાવન મૂકે, જેજે હા તે જાલેરે. મૂરખને
 દાદડીમાં પણુ અવળા પોદે, ચતા સુવાસે તોયેરે;
 માયું નવ ફોડો ત્રિભુવન, આવા પાસે કાષ્ટએ રે. મૂરખને

ઝંધાઓ.

એજ રાગ.

ઝંધા તેતો ઝંધા કામો. મરતાં સુધી કરથે રે;
 સમશાને પણુ સેદમાં ખડકયાં, ત્યાં પણુ ઝંધા બળશેરે. ઝંધા
 કાઈ વાતમાં સિદ્ધે સિદ્ધો, જવાબ કદિ નવ દેશેરે;
 યથે પડતાં અધવચ જતાં, અરજો મારચ લેશેરે. ઝંધા

હિત, શીતનું કહેતાં તેને, અહિત ભારે માનેરે;
 લુણાવી દે એવા શબ્દો, સહનન થાયે કાનેરે. ગિંધા,
 ભેટો થતાં ભોગ મળે છે, દૃષ્ટાચ પાકી એસેરે;
 ત્રિભુવન અળખા આવાથી, રહેવા સોને કે દરે. ગિંધા.

કપટીથી દૂર રહેવા.

ગા. એજ.

કપટ ભરેલું હોયે જેને, ધણે ધણું રગરગમારે;
 ગિંધા પાટા તે અંધાવે, સરેવે જનને જગમારે. કપટ.
 માતા પિતા સગા સંબંધી, હોય ગમે તે લોકારે;
 મુકાવા ધારે છે મોટી, લાંબે રાગે પોકરે. કપટ.
 જાળ પાથરે દીંમર કરતાં, યુક્તિ કરીને ભારેરે;
 કાંઈ અચેનાં પાડયો સપાટે, દિવસ કે અંધારેરે. કપટ.
 માર્યા વિના નવ જાવા દે, લાય પડે છે તેનેરે;
 ત્રિભુવન કે દૂર વસજો જન, અચલ હોયે એનેરે. કપટ.

પાપ સિવાઈ કોઈથી ડરવું નહીં.

દાહરો.

પાપ વિના જન કોઈથી, ડરવું ખીલું નહીં;
 દુઃખ પડે જે અંગ પર, સુખ ગણી લેવું સહી. ૧

હિંમત કોઈ કાળે હારવી નહીં.

દાહરો.

ભક્તે આભ તુટી પડે, દાવાનળ છો થાય;
 તો પણ હિંમત રાખવી, નવ જાણું મૂઝાય. ૧.

વખત જોઈને કામ કરવું.

દાહરા.

વખતે વરસે મેકુલો, વખતે વાગે વા.	
વખતે તેવી રીતથી; ફળ આપે છે ધા.	૧
વખત જોઈ ધંધો કરે, કરજો વખતે કામ;	
જમજો પણ જોઈ વખતને, વખતે લ્યો આરામ.	૨
વખત કદિ નવ ચુકવો, બહુ રાખવું ધ્યાન,	
વખત ચુક્યા તો પછી, શરિ નવ થાશે કામ.	૩
વખત આવે ત્યાં લગી, ધિરજ ધરવી મન;	
વખત મળે નહીં થાલવું, ક્ષણપણ ત્રિભુવન.	૫

ખંત અને કાળજીથી આગળ વધવું.

દાહરા.

ઘણી ખંતને કાળજી, રાખી કરશે કામ;	
અવરય વિજય તે પામશે, કરતા કાચ તમામ.	૧
સલાહ ન લેવી કોઈની, મદદ માંગવી નહીં;	
વધવું પોતા ખંતથી, એક ધ્યાનમાં રહી;	૨

ખાનગી કામની વાત ન કરવા બાબત ત્યા

પ્રસ્તાવિક.

દાહરા.

જ્યાં લગી ધાર્યા કામનો, નહીં પામીએ પાર;
ત્યાં લગી મુખથી વાતને, કદિન કેદવી બહાર.

ભેદ ભરમ બહુ જાણુવો, અને જાણુવી ટેક;
 જેમાં તમને લાલ છે, ખરે ખરાજ અનેક. ૨
 ડાળ ન ખોટો રાખવો, ખોટો તેમ દમામ;
 કોઈ બાબત કરવો નહી, સમજો જન તમામ. ૩
 વાતો બહુ કરવી નહી, કામ વગરની કયાંય,
 મીઠા પણુ ખનવું નહી, જ્યાં કહું જમ્યો ત્યાય.
 વણુ તેડયા જવું નહી, કદિ કોઈની પાસ,
 જેમાં રહી છે આખર, કે, ત્રિભુવન દાસ.

સદગુણુ શી રીતે મળે અને તેથી શું થાય.
દોહરા.

સમજાયે સદગુણુના, ભક્તિમાં છે વાસ;
 જે જોઈએ તે મેળવો, કે ત્રિભુવન દાસ. ૧
 સદગુણુ વિણુ ભક્તિ નહિ, રોશની વાળા થાય;
 રોશની વિણુ મુક્તિ કદિ, માણુસથીજ પમાયે, ૨
 ભક્તિથી સદગુણુ બધા, બહુ ખીલે છે બહાર;
 દૂરગુણુ થાપ્યા જમ છે, સદગુણુથી તતકાલ. ૩
 બહુ બળવાળો આત્મા, શુદ્ધ ભક્તિથી થાય;
 એજ બળેથી આપણે, ઇશ્વરને ભેટાય. ૪
 ઇશ્વરનો ભેટો થયે, જન્મ મર્ત્યુ ટળી જાય;
 અમંડ સુખડાં એ થકી, પ્રભુની પ્રાસ પમાય. ૫

પડલીના દેખાવ.

દોહરા.

ઝાડ ન આપે આશરો, ભૂ નવ આપે સ્થાન;
 અનિ બહાલા તે આપણા, અનિ કરે અપમાન. ૧

આકાશ માંડે ડોલવા, રહીએ ઉભા ત્યાંય;
 યમ દૂતો લઇ લાકડી, સધળે વાંસે થાય. ૨
 નવરે પાસે લુગડાં, નવરે પાસે પાઈ;
 ખાવા ન મળે ખાખરા, ખરા કડાકા થાય. ૩
 કંઈ જાવું કંઈ આવવું, આંખ ન સૂઝે દિશ;
 તથા દેવા તે છાંદવી, ગતિ થાયે દિન નિશ. ૪

ઉપરના દુઃખમાં કોણ રાહાત આપે.

દોહરા.

ખરે લક્ષ્મી જો હોય તો, હિંમત આપે રામ;
 ધિરજ દે દે છાંદવી, પુરે આશ તમામ. ૧
 પડતીમાં નહીં મુકશે, હિંમત પડતી કોઈ;
 ધિરજ પણ નવ છોડજો, હોનારીસો હોઈ. ૧

મહા દુઃખ અને મહા સુખ વિષે.

દોહરા.

વજ્રાના તત્વો મહિં, અતિ અતિ છે દુઃખ;
 નરકે પણ લઈ જાય છે, કરીને સ્વર્ગ વિમુખ. ૧
 મહાસુખનું મૂળ એ, જન ગણા સંતોષ;
 સુખ જોઈએ તે રાખજો, હોયે જન સંતોષ. ૨

માન કેને મળે.

દોહરા.

કાં હોય કુદો હાથમાં, કાં હોય પાસે દામ;
 વળુ માગ્યા તેને મળે, અદ્યક જમનાં માન.

કૈંક જનો આવા તણા, કૈંક કરે છે કામ,
 ભલેં બદલામાં ના મળે, દાતરડાનો ડામ, ૨
 કાં ગાનારી ફાંકડી, કરતી હોએ ગાન;
 તેનું તો પણ તે થકી, ધણું થાય સનમાન. ૩
 વણ માગ્યા દે નોતરાં, અઢકળ આપે કામ;
 જાંખ્યા પણ તેને કરે, જોતાં આઠે જામ; ૪

**જે સાક્ષને માટે માહું જોણું હોય તો નીચેની રીતે
 ગણતરી કરવી.**

જે સાક્ષનું જોવાનું હોય તેને ત્રણે ગુણવા અને તેનો જે
 સરવાળો આવે તેમાં પાંચ ઉમેરી એકંદર આંકડો થાય. તેને સાતે
 ભાગ પાડવા.

૧. જે અને ચાર વધે તો વરસ ધણુંજ સારું થાય.
 ૨. એક અને પાંચ વધે તો અરધો દુકાળ થાય.
 ૩. ત્રણ અને છ વધે તો ગડગડ સડઅર એટલે ઠેકાણા
 વગરનું વરસ થાય.
 ૪. કંઈ વધે નહીં તો ચોખ્ખો ચોખ્ખો રોકડો દુકાળ.
- ઉપરની હકીકત એક શ્લોકના અર્થ ઉપરથી લખી છે. ખરું
 જોઈું કુદ્રત જાણું.

હાખણો સંવત ૧૯૮૮.

૫૬૬૪. આ રકમ ૧૯૮૮ ને ત્રણે ગુણવી છે.

૫ પાંચ ઉમેરવાના તે.

૭) ૫૮૬૬ (૫૬૭)

૩૫

૦૪૬

૪૨

૦૪૬

૪૬

૦૦૦. આ ભાગાકાર ખરો હોય તો કંઈ વધ્યું નથી. એટલે ઉપરની ગણતરી જેતાં દુબકાળ લેખાય. આવી રીતે ગણતરી કરવી. આ હકીકત ભરૂંસાપાત્ર માનવાને માટે અનુભવ કરવો જોઈએ. એકદમ સાચી માનવી નહીં. તેમજ ખોટી પણ લેખવી નહીં. થાય તે જોવું.

યાદ રાખવા દોહરા.

ત્રગણા કરો સંવતના, ઉપર ઉમેરો પાંચ;
જે સર આવે તેમના, ભાગ કરી દો સાત. ૧.
ચાર અને જો જે વધે, વરસ થાય છે એટલે;
જો કંઈએ પણ નાં વધે, દુબકાળ સમજે તેટલો. ૨.
એક પાંચ વધવા થકી, આની પાકે આદ;
છઅને વધશે ત્રણનો, ગડબડ જેવો ઘાટ. ૩.

ગંદીલીના સંસાર વિષે.

એજ રાગ.

ભાઈઓ જેને ગંદીલી નારી, ગયો તેનો છંદગી હારી રે.
લીટ લટકતી સદાય નાકે, ચીપડા આંખે ઓધ;
મૂશળધારે હોય મોઢેથી, લાળના વહેતા ઘોધ. ભાઈઓ. ૧.

- ઝરણાં વહે જેમ પહાડી પ્રદેશે, પાણીનાં દિનને રાત;
 પરશેવો એવો હોએજ વહેતો, સાંભળો ખીજ વાત. ભાષ્યો. ૨.
 ઓધરા આખે અંગ વળેલા, કુમ્મલ ઠારો ઠાર;
 માથું તો સુધરીના માળા સરીખું, ટોલાતણો ભંડાર. ભાષ્યો. ૩.
 દાંતણુ કરવાના હોએ લીધેલા, સોગન આવતાં મોત;
 થર બાધેલા જીભેને દાંતે, વિચારીતે નહીં જોત. ભાષ્યો. ૪.
 આખડી અખંડ જીવતાં સુધીની, લપ્પ બેઠી નાવાને માટ;
 કપડા ઘોવા પછી હોયજ કયાંથી, સુજે તેને કોઈ વાત. ભાષ્યો. ૫.
 કપડાં પેહેરે તેમાં નહીં ઠેકાણું, આડા અવળાં વીટે અંગ;
 વર્ણવી જગમાં જાએ ન શોભા, રાખ જેવો પાછો રંગ. ભાષ્યો. ૬.
 રાંધણું રાંધે એવું રૂપાણું કે, ભેંસનું જાણું ખાણું;
 કાંકરા, રેતી, ધુળની તેમાં, હોય ન જરી તાણું. ભાષ્યો. ૭.
 પૂંછ વગરનાં વાંદરા જેવાં, છોકરાનો નહીં પાર;
 ભૂંડા બોલે કુટે પીટે પરસ્પર, મારે વળી ઠીક માર. ભાષ્યો. ૮.
 સ્વભાવ વળી કુતરી જેવો, ભર્યાની ભારે ટેવ;
 ભૂત ભાગે વણુ ડાકેલ દેખી, થર થરે તેમજ દેવ. ભાષ્યો. ૯.
 રાંધેલો ખોરાક ઉઘાડો રાખે, કુતરાં ચાટી જાય;
 હુંડ કારીને તેનો તે એકો, સુગ વિનાની ખાય. ભાષ્યો. ૧૦.
 બોલે તેમાં નહીં હોએ ઠેકાણું, ફાવે તે બોલે જાય;
 આપણું કહ્યું સાંભળે નહીં, ગાયું પોતાનું ગાય. ભાષ્યો. ૧૧.
 પોતે મંદી જેવી તેવુંજ ધર પણ, ફેર ન તેમાં કંચ;
 ખેસવા ધરમાં કે તેને જોવાનું, મન મરતાં નવ થાય. ભાષ્યો. ૧૨.
 વાત કરતાં અતિ કંટાળો આવે છે, વળી આવે છે સુગ;
 આ કરતાં પ્રભુ રાખજો વાંદો, ત્રિભુવન યુગોયુગ. ભાષ્યો. ૧૩.

છટેલી નારી વિષે-એજ રાગ.

જેને બાઈ છટેલી નારી, ગયો તે તો છંદગી હારી રે;
 કાવતરાં કાળા કેરનાં કરે, તરકટનો નહીં પાર;
 આકાશ, પાતાળ ધ્રુજ જાએ વળી, ધ્રુજ જાએ કીરતાર. જેને.
 જેમ ફાવે છે તેમ તે વરતે, તજ લોકાની લાજ;
 યમ રાજ પણ દેખાને નાસે, એવાં એવાં કરે કાજ. જેને.
 સસરા સાસુને ગણે ગાંઠે નહી, ગણે ગાંઠે નહી નાથ;
 ધણીની પાસે ધાર્યું કરાવે, લમણે કોકીને ભાત. જેને.
 ગોલા સરીખાં ગુલામ જેવી, કરે હાજી હાજી જાય;
 કાળાં કૃત્યો કરે આંખની આગળ, તદ્દપી નહી કહેવાય. જેને.
 આવી નારીના પતિ તણું તો, જગમાં જીવન છે ફોક,
 તરણાથી હલકો તેને ગણી અને, મુખે યુકે છે લોક. જેને.

દોહરો.

પળ પળમાં બદલા કરે, બોલ વાતને રંગ;
 હોય રહેવું સંસારમાં, તો તજજે તે સંગ. ૧.
 આવા જનના સંગથી, સરવસ થાએ નાશ;
 અનુભવથી આ દોહરે, કે ત્રિભુવન દાસ. ૨.

બાઈઓ જેની છોકરી ભૂંડી, પીડા તેની અંતરે ઊંડી રે. પાટેકા.
 માતાનું બોદે પિતાનું બોદે, કાકા કાકીનું સોત;
 બેનનું બોદે, અનેવીનું બોદે, બાઈ ભોજાઈ ન જોત. બાઈઓ.
 મામાનું બોદે, માસિનું બોદે, દાદા દાદીનું તો જોજ.
 મામી, પ્રવા અને ફાંજાનું બોદે, દુઃખમાં કેને કોજ. બાઈઓ,
 સાસુનું બોદે, સસરાનું બોદે, જેટલણું હલ આર;
 દર દેરાણીને, જેહાણીનું તો, બોદે દરિયા પાર. બાઈઓ.

નણુંદત્તું તો નખોદ વાળે, ધણી માટે બાકી નૈજ;
 શેક્યા વિનાનું કાળજ્યું તેનું, જય કરીને ખેજ. બાધઓ.
 પાળી પોષીને મોટી કરેલી, તેનું કરે છે તેમ;
 પાઠા પાડોસીને બાકી રાખે કહો, કર્કશા આવી કેમ ? બાધઓ.
 સાસરીઆ સહુ તગડી મૂકો, પૂછડે વાળી ગાંઠ;
 કે, ત્રિભુવન વદય ગમે ત્યાં, કાવે તેવી લલ્લ વાટ. બાધઓ.

ઉંધી રાંડનાં રોહડાં

રાગ. બાધઓ જેની બામની બૂંડી, પીડા તેની અંતરે ઉંડીરે.

બાધઓ જેને જાંબી નારી, ગયો તે તો જીંદગી દારી રે. પાટેકા!
 ધિરે બોલ્યાનું ધણી કહે ત્યારે, કરે છે ઘાટમ ઘાટ,
 વિવેકથી કહે વાક્યો કાઢ્યાનું તો, વાળે છે દુનિયામાં દાટ. બાધઓ.
 ધણી ખતાવે તે કામ કરે નહી, માને ન તેમ તે બોલ;
 વાધણુ પેકે સાગી થઇને, કરે તરણુને તોલ. બાધઓ.
 કપડાં લતાં સારાં પેરવા કે'તા, પેરે તે ચીથરાં અંગ;
 સગી કુવડની માની જણી હોય, એવા કરે છે ઢંગ. બાધઓ.
 ધરણું પેર્યાનું ભાવેથી કેલતાં, ધાલે પેટી, ટુંકે માય;
 હાંશ કરી હાથે નાખીએ ડોકે તો, ફેંકી દે ક્યાનાએ ક્યાય. બાધઓ.
 સહવારમાં વેહેલું રાંધવા કેલતાં, રાંધે પડે ત્યારે રાત;
 વરાર બૂખ્યા રાગે આખોદિ, આંડી કરી કેક વાત. બાધઓ.
 સરલ સિધું, સવળું ને એખું, સાઈ કહીએ કંઈ કામ;
 ઊંધું એવું કરી અગવડમાં નાખે, જેવા મળે આખું ગામ. બાધઓ.
 જ્યાં જવાની ના પાડી હોએ, ત્યાં તો જરૂર તે જાય;
 સાઈ રાખ્યાનું કહીએ તે સાથે, પુલ લગાડે છે લાય. બાધઓ.

અંતરની ઉઠી વાત હોએ તે, કોઇને કહીએ કેવી નહી;
 ચોરે ચઢીને માંડે હિપણુવા, ઉભી હજારોમાં રહી. ભાઇઓ.
 મારો, કુટો પીટો પગેથી, ભૂખી રાખો કદિ કોઈ;
 કાઠી ચૂકો ધરખાર છતાં તે, કદિ સિધિ નવ હોય. ભાઇઓ.
 ટોપડું ને ગોળ હાથમાં આપી, તગડી મુકો ધર ખાર;
 કે'છે ત્રિભુવન ધરમાં ન ધાલો, જેથી આવે વેહેલો પાર. ભાઇઓ.

સાસુને શિખામણ.

રાગ ઓઝવણ સંદેશો કહેજો સ્વામને.

અંતરના ઉઘાડો સાસુ ખારણાં, કરવા દયા ને અંતર માહે વાસજો;
 વહુઓની વિટંબણા થાવા વેગળી, ધરમાં થાવા આનંદને હુલાસજો.
 મારે નથી નારી ને નથી દીકરો, નથી દીકરા કેરી વહુઓ મારી પાસજો;
 કાવ્ય કરી છે મેં તો અન્યના કારણે, દૂર થવાને તે સહુના કંઠાસજો.
 મનન કરશે સરવે મોટા માનથી, સાર ગ્રહીને છાતી માહે ખાસજો;
 ઓછો થાશે એજ થકી જન જાણુજો, પુત્રવધુ પર ગુજરે છે તે ત્રાસજો.
 આનંદને આનંદ અતિશય ઉછળી, ધરમાં થાશે શાંતિનો બહુ ભાસજો;
 વધશેરે લક્ષ્મીને રૂઠી આખર, તમ ધર માહે કે ત્રિભુવન દાસજો.

નણુદોને યે બોલ.

એજ રાગ.

ભાભીનાં નવ પીશે નણુદો લોહીને, ખોટે ખોટા કાઠીને કોઇ વાંકજો,
 હરતાં ને ફરતાં ના મેણાં મારશે, કરવા હૃદયની વણુ બાળે કહુ ખાખજો.
 માતાને પિતાની પાસે ખોદણી, કરી ચડાવો કોઇ નહીં તમ ચાકજો;
 લુગડાંને ઉતારી વાચે તે સમ, ખોટે ખોટી આપી તેને (ટપાલ) ડાકજો.

તમારે સાસુને નણુદો જો હશે, અથવા થાશે આગળ ઉપર ખાસજો;
 લક્ષ તમારું તે પર પુરું રાખજો, કાયમ ન મળે અહીં તમારો વાસજો.
 અળખામણું થાશે તો તજશે આંગણું, છેવટ સમજી લેશે રૂડો સારજો;
 ભાઈને ભાભી નવ કો દિ બૂલશે, ખોટે ખોટો જો કરીયો તે ખારજો.
 વિશેષ તમનેરે હું શું વિનવું, હૈયું ન મળે માટે તમારે હાથજો;
 નહીં માનો તો જરૂર હગરથી જાણજો, રહેયો તમારો પાકો દીનોનાથજો.
 ત્રિભુવન સંભળાવી દે છે જાણુ જો, સાચે સાચી ચોખ્ખી મુળે વાતજો.

વહુઓને પણ સાસુ નણુંદ સાથે સંપ રાખવા.

અંજ રાગ.

દીકરાની વહુઓને પણ અહીં વિનવું,
 સાસુ, નણુદો સાથે રહેવા સંપજો;
 કડવાંરે ખી જો નવ કદિએ વાવશે,
 નાશ જો થાએ જ્યારે સંપ ને જંપજો.
 સાસુને માતા સમ સરવે માનજો,
 ખડેતી તરીકે નણુંદને મન લેખતાં;
 આનંદનાં પૂરોને ઉર ઉછાળજો,
 એક ખીજને નજરે નજર દેખતાં;
 સાસુની આગાઓ સારી હોય તે,
 પ્રેમ થકી તે પુરે પુરી પાળજો;
 દીકરી સમજો તમને રાખે તોજ તે,
 વળી રાખે રૂડી એ સંભાળજો.
 અણુ સમજ્યાં સામારે કદિએ ના થજો,
 પુરેપુરો પહેલો કરજો ખ્યાલજો;

ઊંડું રે વિચારી વધજો આગળે,
 જેથી ન બગડે ધર તણા કોઈ તાલજો.
 જે જે રીતે વધે શોભા ને આખર,
 તેની રીતે રાખી રહેજો લાજજો;
 કુંછરે ત્રિભુવન તમને એટલું,
 જેથી ન બગડે કદિએ કોષજ કાજજો.

જગ ખોદણી છો કરી.

રાગ ભાઈઆ જેની ભાર્યા ભૂંડી, પીઠા તેની અંતરે
 ઊંડીરે—એ ઢબ.

પિતાનું ખોદે, માતાનું ખોદે, ખોદે પોતાના ભાઈ(નું),
 કાકા, કાકી પછી બેન બનેવી, દોષ કોરાં નવ જાય;
 કરે છે ખોદણી એવી, એવી ધ્રુજે ભાઈ ધરનાં તેવી. (ટેક)
 મામાનું ખોદે માસીનું ખોદે, દાદા દાદીનું સોત;
 મામીઓનું એવું ખોદે કે, ચારીના મૂકી આરોપ. કરે છે.
 ટુવાનું ખોદે, ફધખાનું ખોદે, કોરા રહે નહી કોષ;
 સગા ધણીને જતો કરે નહી, ભલે હો નારી સો હોષ. કરે છે.
 પાડા પાડોસીને પડના ન મૂકે, ભલે ન હોએ કો વાત;
 ભાસુ સસરા અને જેઠ જેઠાણી, તેનો તો વાળે છે દાટ. કરે છે.
 નણંદને તો નજરે દોમીને, વાધણુની સમ ધાય;
 ઓટલા ઉપર ચડતાની પેહેલાં, ફરથી ફરડી જો ખાય. કરે છે.
 આવી છોડી પાકી હશે ક્યાંથી કહું, ભૂપર કરવા ને ભાર;
 ખોદણી માટે ખાસ પ્રીતિએ, જાણે લાગે અવતાર. કરે છે.

એવી એવી વાનો ઉભી કરે કે, લકાવે ઝાડે ઝાડે;
 ગીરનાર સાથે આણુ અથડાવે, અડગતે પણુ પા'ડ. કરે છે.
 આકાશ, પાતાળ, ધરતી ધ્રુળવે, એવાં એવાં કરે કામ;
 વાંઝણી જન્મે જન્મે જન્મ એ, અટકે કરતી બદનામ. કરે છે.

આવી છોકરીને કેવી શિક્ષા કરવી જોઈએ ?

એજ રાગ.

નાક અને કાન જોડે કપાવી, માથે જોડાવી વાળ;
 ચોપડી ચુનો મૂંડાની ઉપર, હામ દબ જો કપાળ.
 તોએ નવ દાઝ એલવાએ, નિરાંતો તોએ ન ચાહેર. (૨૬)
 મોઢાની ઉપર મેશ લગાવી, આરોપી ઉપાન હાર;
 અવળે ગધેડે બેસાડી તેને, ફેરવી દારો દાર. તોએ
 ત્રીશુળ આળે અંગે કાઢી, સીંદૂરનાં લાલચોળ;
 પૂંછ ગધાનું હાથમાં આપી, ભુંગીયો કરી ઢોલ. તોએ
 કંટાળો એના નામથી આવે, વળી ચડે છે સુગ;
 કે' ત્રિજુવન બલીહારી તારી, શું શું કરું કળીયુગ. તોએ

વહુઓને શિખાનણ

રાગ વહાલાજીના મહીનાનો.

સાસુને નણુદોનાં દારણુ દુઃખડાં, રહેજો વહુઓ આપ સરવે અંગજો;
 શાંતિને ધિરજ સૌ હૃદયે રાખજો, વિવેકને પણ રાખજો તેના સંગજો.
 જીવભાઓના જૂલમ ટાળ્યા નહિ ટળે, કઠોર એવાં એઓનાં છે ઉરજો;
 અમિમાં ધાલેરે એ નહિ ઓગળે, વળી થકી પણ કાતીલને વળીકરજો
 ઉઠતાં સુતારે બેઠાં, ચાલતાં, હરતાં ફરતાં કરતાં સર્વે કામજો.
 સહજુદિ આપે એવું જિર મન્નિજો, હૃદયે વસીતો બહાલા રૂડા રામજો.

એ વિષ્ણુના ઉપાયો સરવે ફાક છે, સાસુ નણદો ચુપ થવાને માટજો.
આખર શાધ્યો એકજ એકે જાણજો, વશ કરવાનો મોટે મોટોધાટજો
મોત વિના મરવાનું કાઢીએ ના કરો, ધિરજ છોડી કાઢજોને ખાસજો
જીવતાં જો દોશો તો સુખમાં પામશો, પ્રભુ પ્રતાપે કે ત્રિભૂવનદાસજો.

સાસરા માટે બે બોલ

રાગ—આઈઆ જોની સાસુડી ભૂંડી, પીડા તેની અંતર
ગ્રંડીરે. એ કથ.

જીવતાં જનાં હોય મૂચા જેવો, સાસરા જેને કાઢ;
પુત્ર વધુપર જીલમ થાતાં, નજરે રહે છે જોડ.
ખરેખર શંખની જેવો, ખીજો આને કહીએ કેવોર. ૮૬૦
શંખની પુઠે હોઈ લગાવી, જોરથી મારે કુક;
સાસુ નણદંતી ટુકથી ઉલટો, કરે છે હુંકા હુંક. ખરેખર.
સાસુ ખોટી, નણદ ખોટી, કે ખોટી છે વહુ;
જીમરથી જરીનાંજ તપાસે, મારવાડીનો મહ ખરેખર.
વાંઝીઓ રહ્યો હોત કદિઆ, સાસરા ભવોજવ;
ખોટુંન થાતે ખરે ખલકમાં, એથી વધુ શું કહું. ખરેખર.

સાક્ષાત દેવીની ટુંક સ્તુતિ

રાગ—સગાળ શાહ શેઠનો.

જો, જો, જો, જો, દુનિયાની દેવીરે, ખરેખર જોયા જેવીરે; ૮૬
ઘેર ખીજાને જમવા જાયે ત્યાં, ઠાંસી ઠાંસીને ખાય;
પોતાને ઘેર લાઘ સગાને, પાણી ટીપુ નહીં પાય. જો, જો.
લેવામાં સમજે રૂડી રીતેથી, દેવામાં સમજે છે ડામ;
ફાસલાવી ફેંકને ફાંદમાં નાખે, હોયે જ્યાં સુધી કામ. જો, જો.

મીઠું મીઠું અને ધાણું મધુર, બોલી કરે છે વિવેકઃ
 કમ કમી પછી નાખે તરછોડી, હિતારી પાડી છેક. જો, જો.
 આરિત્રો એવાં એવાં કરે કે ભક્ષા ભક્ષા બૂલ ખાય;
 ઘોરમાં ધાલી વાળી દે માટી કે, કદી બેદા નવ થાય. જો, જો.
 વાતમાં ખોટી, બોલમાં ખોટી, રંગે ખોટી અદ્ભુત,
 આપે સારી થવા અન્યને માથે, મૃત્યુ જેવાં નાખે તુત. જો, જો.
 નાતમાં, જાતમાં, સગાં સંબંધીમાં, ગામને કાળી કડવી ઝેર;
 ડાહીની દીકરી છતાં ફરે ચમ, યોગે અને ઘેર ગેર. જો, જો.
 લખવા બેસુંતો લાંબુ લખાએ, જેનોન આવે પાર;
 કહે છે ત્રિભુવન આવી દેવી ઘેર, પગન મુકે નરનાર. જો, જો,

જામને તું જાહવા એકૃષ્ણ ગોવાળીઆ

પરભાતી

આત્મની શુદ્ધિ વિના, ભક્તિ નથી કંઈ કામની
 માળા ભલેને ફેરવે, તુલસી તણા એ નામની. આત્મની.
 જાતરા જગમાં કરીએ, ફરી ફરી સદુ ધામની;
 નદીઓ માલે ન્હાય આખા, જોઈ મોટા ગામની. આત્મની.
 ટીકાં કરે ટપકાં કરે, વાંકી આડ આમથી આમની.
 ધ્યાન વીણુ રતુતિ કરે, અજગ સમી તે રામની. આત્મની.
 તપકરે વળી જપ કરે પાણુ ધડી તજે ના ભામીની;
 લોભ લાલચ મોહન મુકે, દુઝ્યા તજેના દામની. આત્મની.
 મોક્ષમાં હોય માલવું તો, આત્મની શુદ્ધિ કરો;
 કે, ત્રિભુવન ત્રિકમજનું; ધ્યાન જઈ જઈને ધરો. આત્મની.

ત્રિકમ અર્થે જન્મ નહિ (૨) જરા નહી (૩) મરણ નહી તેને
 ત્રિકમજ કહું છું.

કલ્યાણ શું કરવાથી થાય.

રાગ—ખીગરી કોન સુધારે નાથ. બિગ.

કલ્યાણ કરવું હોય તેમણે, ભજન ભાતરમાં કરવું રે;
વાસ વસી એકાંત જગ્યોએ, ધ્યાન અંતરમાં ધરવું રે. કલ્યાણ.
ભાવ ધણાથી ભજનો ગાવાં, અન્ય નહી ઉચરવું રે;
ધ્યાન ધરીને ઉઠ્યા પછી તો, એજ સ્થિતિએ ધરવું રે. કલ્યાણ.
કહું વચન નહી કોને કહેવું, પાપ થકી બહુ ડરવું રે.
લોભ લાલચને મોહ માયાના, ધરમાં બહુ નહી ધરવું રે. કલ્યાણ.
કામ, ક્રોધથી વેગળા વસવું, કપટ થકી થર થરવું રે.
આત્મ તત્વનું રૂપ ઓળખવા, શોધન જબડું કરવું રે; કલ્યાણ.
સંતોષ સાથે આનંદ રાખી, રટન કરતાં ફરવું રે.
કે, છે ત્રિભુવન સફળ થયો તો, ટળશે જનવું મરવું રે. કલ્યાણ.

આત્માની તપાસ કરવા ખાખત.

રાગ પરભાતી ૧ લીનો.

હું માનવી અંતર વિષે, તું દેખ શિડો ઉતરી,
કોણ છે ! કોણે બનાવ્યો, કરને તેની ખાતરી. હે.
બનાવવો જ્ઞાને પડ્યો, જરૂર તારી શું હતી;
રૂપ ધરાવી ફેરવે છે, આ બધી કોની કૃતિ. હે.
જળ રથજોને બ્યોમમાં, હપતા વડે ફરતો કરે;
અણધાર્યો વળી મર્ણુ પામી, અણધાર્યો જનમ ધરે. હે.
શા થકી આ થાય છે તે, બહુ બહુ વિચારે જે;
વિચારથી માલમ પડે તે, ઘડી ઘડી સંભાર જે. હે.
ૐ શબ્દજ એકની જો, ખાતરી તુજ થાય તો,
મગર જેમ પકડ તેને, નહી ખીખને ચાલજો. હે.

તારં કશુંએ નથી.

પરભાતી.

રાજ ન મળે તાહરે, ગાદી ન મળે તાહરી;
 માંડે માંડે કાં કરી, કરતો ફરે છે લાયરી. રાજ.
 ધન તે તારં નથી ને, દોલત પણ તારી નથી;
 સગાં તે તારાં નથી તું, સિદ્ધને મરછો મથી. રાજ.
 મર્જા માહે ચુમ્મ રીને, પેસીને કાયા ધરી;
 તે નથી પણ તાહરી, એ વાત કહું છું આખરી. રાજ.
 માંડે કરી જે માનતા, બહુ પ્રેમથી જે ઉરમાં;
 મુકી ગયા અહી આગળે, લઈ નથી ગયા એ હજુરમાં રાજ
 અક વરતી લુપતું જે, આખરે કે ના થયું;
 એકલાઓ તે ગમાને, અહીતું તેતો અહી રહ્યું. રાજ.
 માંડે કરવું હોય તારે, તો સ્વરગ તારં થશે;
 કે, ત્રિલુવન સદ્કરણીએ, જે કદિ નહિ દૂર જશે. રાજ.
 સ્વરગ વિના કોઈ બિજું, માનવી મનથી તું ધારમાં,
 કે ત્રિલુવન ફરિ ફરિને, ખાલી ફાંફાં મારમાં રાજ.

આકાશ તુટે, પાતાળ ફાટે, મેરૂ જેવા પાકાડ ડોલાય, પૃથ્વી
 રસાતાળ જાય એવા ભયંકર ઘોષના નાદથી અને આપના અપ-
 શબ્દોના ઘોષમાર વરસાદથી લાભીની આંખમાં આંસુઓ વરસાવતી
 નણુદો ગાય લેખાય છે અને દાવાનળ સમાન દુઃખ સહન કરનાર
 વહુ, જેની ઉમ્મર પંદર વીસ વરસની અંદરની હોય સાસુ, સસરા
 અને નણુદોની આજ્ઞા પ્રેમભાવથી ઉઠાવતી હોય; તેના ઉપર સાસુ,
 સસરા અને નણુદોનો દયાનો છાંટો નહીં તે વહુને ભેંસ કહેવી, બકરી
 કહેવી વાપણ કે સિંહણુ કહેવી; એ મળુ તારી અકળ ગતિ છે.

મોટા મોટા ઘાની પુરખોની ગણનામાં ખપતા પુરખો કેવી ભુલો કરે છે. ગંધાડી કેને કહેવી અને ગાય કેને કહેવી ? તે પણ ઓળખી શકતા નથી. ઠીક પ્રભુ જેવી તારી ઇચ્છા. પ્રભુ આવી લીલા આટોળી નેમનામાં દયાની પ્રેરણા કરે.

રામઘી.

પાપના પુરોરે ડાંડાં કોતરે, દયા દાન વડે લાભ;
મુક્તિ તણુરે જેથી ખારણું, આપોઆપ ખુશી જામ. પાપના.
ઉરમાં દયાના ટોપલા, દાન અભયથી ભરજો;
દાન સુપાત્રને આપવા, લાંબા લાંબા કર કરજો. પાપના.
ભક્તિ મારગ નવ ભૂલશો, ભલે ગમે તેમ થાએ;
સદ્ગુણને નવ છોડશો, કદિ કોટીએ કપાએ. પાપના.
કોતર પુરાશે પાપનાં, એવા ઇલાજો કરતા;
કેરા અટકશે જીવના, લાખ ચોરાસી ફરતા. પાપના.

ભક્તિ માટે ચેતવણી.

રામઘી.

ચેતવું હોય તે ચેતજો, સુહુ નર અને નારી;
આયુષ ઝાઝી થાય છે, રોજે રોજ તમારી. ચે. ૧
વણુરે તેડયું વણુ નોતરે, મોત આવશે છાતું;
દૃઢ યુવક તે નહિં ગણે, તેમ નહિ ગણે નાનું. ચે. ૨
ગયો રે વખત નહીં આવશે, દોડ ઉપાય કરતાં;
ભક્તિ વિનારે જતાં આખરે, બહુ પરતાશો મરતાં. ચે. ૩
દરતાં કરતાં રે રુતાં ખેસતાં, કોઈ સાળ કે સાદા;
ખખર વિના એ ઉપાડશે, જો જો ચમરાજ દાદા. ચે. ૪

કાચા માયા કે કોઈ પણ, નહિં લેવા દે હાથે,
 કરણી કરેલી જે હશે, થાશે વણુ તેડી સાથે. ચે. ૫
 ભક્તિ કરીશ જે ભાવથી, મુક્તિપદ તો તો મળશે;
 ફેરા ચોરાસી સિરથી, તારે ફરવાના ટળશે. ચે. ૬
 ભરંસો ધડીનો નાં કરે, કાયમ રહેવાનું ધારી;
 નહિં ચેતો તો જાણુજો, ગયા જાંઘળી દારી. ચે. ૭
 મિથ્યા જગત, સત્ય ધરાને, ધારી ભક્તિ કરે છે;
 સાગર ભવનો તે જનો, રહેલી રીતે તરે છે. ચે. ૮
 મમતા તજી સમતા ગ્રહો, ગ્રહો દયા ને ભક્તિ;
 કે, છે ત્રિભુવન સર્વને, લેવા મોંઘા મુઠ્ઠી મુક્તિ. ચે. ૯

સામગ્રી.

સહુ સહુનાં લઈ આવીઆં, જાણો નસીબને સાથે;
 ઉપકાર કર્યાનું ના કહો, કોઈ અભિમાન હાથે. સહુ૦
 લખીરે નસીબે જો હશે, તોજ મદદ સહુ કરશે;
 નહીં તો દેશે ખાકી પૂંઠનો, અવળાં મોં કરી ફરશે. સહુ૦
 નસીબમાં હોયે તે બને, વિના પાંદડું ના ફરકે;
 વારણુ, વાઘ વળી સિંહ તે, સહુ મારે તે થરકે. સહુ૦
 હાનિ, જસ અપજસ મર્ણુને, જન્મ નસીબથી થાયે
 કે છે ત્રિભુવન દુકમાં, ખાલી નવ મલકાયે. સહુ૦

મોક્ષમાં જવા માટે કેવું વર્તન રાખવું.

પરલાની.

કોઈની પણ અહી નથી થઈ, અમ્મર જે જે જાંઘળી.
 માટે જગતને મિથ્યા સમજી, બહુએ કરજો જાંઘળી. કોઈ. ૧
 ૧મરડને સહુ રહરડ તજજો, તજજો મોટા ઉમાનને;
 ૪પ્રપંચને પપાખંડ તજજો, ગુણ અહી અહી જાનને. કોઈ. ૨

૧ મમત તજજો મન થકોને, ૭ હાલચોને પરહરો;
 ૮ કુડ, ૯ કપટ કરી વેગજાને, દીલ દયાને સંધરો. કાષ. ૩
 ૧૦ ધરપાને આંખ માહે, પણ ન દેશો પેસવા;
 ૧૧ મદને મનથી નાણુત કરજો, દામ દરીને બેસવા. કાષ. ૪
 ૧૨ ખટપટથી જૂઝ ખસજો, ૧૩ જોદણી સરવે તણ;
 ૧૪ શોકનો તો નાશ કરજો, પ્રભુ પ્રભુ મુખથી ભણ. કાષ. ૫
 ૧૫ કામને વળી ૧૬ કોધનાં તો, નામ ભૂતળ ભારજો;
 ૧૭ તોપ રાખી સર્વ વાતે, આનંદ ઉર હિભરાવજો. કાષ. ૬
 ૧૮ કંકાસને કણ્યા તંત્રાં જી, કયાંય પણ નવ વાવશો;
 ૧૯ અળખામણા થઈ કોઈની જો, ૨૦ આંખમાં નવ આવશો. કાષ. ૭
 ૨૧ શબ્દ બાણે હૃદય ભેદી, દુઃખ કો દેશો નહીં;
 ૨૨ વ્યથા કરીને કોઈને જો, હાય પણ લેશો નહીં. કાષ. ૮
 ૨૩ મોહમાં પડવું નહીં જો, લોભને વશ ના થવું;
 ૨૪ હાય ત્રિભુવન કોઈને જો, મોક્ષમાં સિદ્ધા જવું, કાષ. ૯

રાગ રમીએ શુજરાતે.

ઓ વાણીક અને ઓ દિજ કંઈ કંઈ વિચારો,
 રીવાજ કરોને દૂર બાળક હત્યારો.
 બાર વરસની બાળાપણમાં, વિધવા બાઈઓ થાએરો.
 વણુવર તેની ઝિમર આપી, કો કંઈ રીતે જાએ,
 કંઈ કંઈ વિચારો, રીવાજ કરોને દૂર બાળક હત્યારો. ૥૬૬૬
 મહેનત મળુરી ઉત્તમ જણુથી, પરધર જય નવ થાએરો;
 પાળક પોષક હોય ન કોઈએ, પછી રહે ક્યાં ક્યાં ખાએરો. કંઈકંઈ
 યુવકપણુનું એવું જીવન, ભોગવિલાસો જોઈએરો;
 સગવડ પડતાં લે છે શોધી, ઘરમાં મિત્રે કોઈએ. કંઈકંઈ

ભોગવિલાસ તથા પરભાવે, ગરભ ધરે છે બાધરે; કંઈકંઈ
 સિદ્ધિ સુવાવડ કરતાં તેની, આખર જગમાં જાએ. કંઈકંઈ
 આખર ખાતર ગરભ ગીરાવા, ઈલાજ કરે છે એવારે;
 છવતં બાળક જનમાવીને, મારી નાખે તેવા. કંઈકંઈ
 કેક બેરી તો એ ચાર મહિને, કાચા ગરભો પાડેરે;
 અધુરે મહિને જન્મ ધરાવી, ખોચી કાઢે ખાડે. કંઈકંઈ
 પુનરલ્લમથી આખર જાએ, એવું તન મન માનોરે;
 ગર્ભપાતથી રહે આખર ? જવાપ દીઓને આનો. કંઈકંઈ
 અકલ્પ પ્રેમુએ તમને આપી, જે હોય ભેજ માંડીરે;
 જેમાં આખર સેમાં જાએ, જવાબ દેજો આંહી. કંઈકંઈ
 પરધર થાએ, ગર્ભપાત તો, નિદા આપણુ કરીએરે;
 આપણા ઘરમાં એવું થાતાં, કેમ કહો ઉગરીએ. કંઈકંઈ
 ધણા જણાની જેન દીકરીઓ, અવર જાતની સાથેરે;
 વહેલી ઉડી જાએ નાસી, પરદેશ અડધી રાતે. કંઈકંઈ
 ધણી છતાં પણ ધણી કરે છે, કષ્ટક ધરોની બાધરે;
 તો પછી વિધવા ધણી વિણ ઘરમાં, કઈ રીતે જળવાઈ. કંઈકંઈ
 અનેક વિપત્તિઓ અને આપત્તિઓ, નર નજરેથી દેખોરે;
 પુનરલ્લમથી છુટ આપતાં, બાધ ક્યાંય ન પેખો. કંઈકંઈ
 ભરણુ પોષણુ કરવાના સાંસા, વિધવા માટે પાડોરે;
 નાતરૂં કરી સંભાળે તેનું, પગ દો છો ત્યાં આડો. કંઈકંઈ
 પુનર લગનનું બંધન જન્મરૂં, પકડી રાખી ખોડુંરે;
 દારણુ દુઃખ દેવા સેહેવામાં, દુળ ગણો છો મોડું. કંઈકંઈ
 દલકાં કામો હજાર કરતાં, તેમાં લાજ ન જાએરે;
 પુનરલ્લમમાં બટો ખેસે, કહો-ને-ક્યાનો નાએ. કંઈકંઈ

ઉંડા ઉતરી અંતર માહે, બાળક હતા કેવીરે;
 ડીક લાગે તો પુનર લગનની, જોષએ છુટી દેવી. કંઈકંઈ
 પતિવ્રતાને વિધવા રહેવું, હોય તો રહેવા દેવીરે;
 નહી રહે તેને શુંગળાવીને, ફરજ ન પાડે એવી. કંઈકંઈ
 વણુ લગનેથી નાસી જતાં, આંખો ચોળી રોછોરે;
 ખુશી રીતે બહુ ખુશીથી, થાય ત્યાંના શું કહો છો. કંઈકંઈ
 વ્યભિચારને ગર્ભપાતથી, બહુ ફજેલી થાએરે;
 પુનર લગથી એવી આખર, જો જો નહી નહી જાએ. કંઈકંઈ
 નાત કરો ભેગી સહુ સહુની, ભરે સભાઓ મોટીરે;
 પુનર લગની રીત કરી દો, નવા વિચારે ચોટી. કંઈકંઈ
 આશિષ્ય દેશે બહુ અબળાઓ, દુઃખથી મુક્તિ યાતારે;
 વિનતિ પ્રદાને ત્રિભુવનની, કહે છે ઉમ્મર જતા. કંઈકંઈ

મુક્તિનો માર્ગ લેવામાં શું કરવું ?

પરભાતી.

મૂળમાંથી કર્મ જો જો, જ્યાં વગી બળશે નહી;
 પદ પ્રયુત્નું કોષ્ટને પણ, ત્યાં લગી મળશે નહી. મૂળમાંથી
 કર્મ હોએ બાળવાં તો, જગ આશિષ્યો મેળવો;
 પરમાત્મા પીછાણવાને, આતમાને કેળવો. મૂળમાંથી
 કેળવાશે આતમાં જો, બંદગી કરવા થકી;
 ખાતરીની વાત સાચી, માનજો મનથી નહી. મૂળમાંથી
 છલ પરથી નામ ધડીએ, પ્રભુતાયું તજવું નહી;
 સાજ અને માદા ભલે કો, કામમાં લાખો હચી. મૂળમાંથી
 કર્મ હોએ બાળવાં તો, આ ઈલાજો આદરો;
 કે ત્રિભુવન મુક્તિપદનો, માર્ગ છે એ પાપરો. મૂળમાંથી

ભક્તિ કરનારે શું કરવું જોઈએ ?

પરભાતી.

ભક્તિ કરવી હોય તેઓ, આર સહુ ઓછો કરો;
સ્વાદ હોયે છલના તે, સોખના સહુ પર હરો. ભક્તિ૦

નિરજનો સ્થળ હોય ત્યારે, વાસ એકાંતે વસો;
ઉંઘ આળસ અન્ય વિચારો, આવતાં દૂરે ખસો. ભક્તિ૦

શાંત ચિત્તે આંખ મીછી, અંતર ઉડા બિતરો;
ઠં કાર શબ્દજ એકલાનું, ચિત્તમા ચિતવન કરો. ભક્તિ૦

કર્મનો પરતાવ કરતાં, મારી પ્રભુની માગજો;
નૂતન કરમો થાય તેવાં, કામ સરવે ત્યાગજો. ભક્તિ૦

મુક્તિ આપો ઇશ્વરાઓ, ધ્યાન એકજ ધારવું;
કે, ત્રિભુવન તે વિનાનું, કાંય ના સંભારવું. ભક્તિ૦

આડા માણસ કેવા હોય.

દેહુરા.

આડા જન્મ્યા પેટથી, સદાય આડા હોય;
મૂવા પછી સમશાનમાં, સૂવે ન સિદ્ધા તોય. ૧

આડે મારમ આવવું, તે મન માને કીક;
ભલે કુવામાં ખાખકે, તોય ન બદલે રીત. ૨

વાંત ચિતને જોદમાં, આડું ભરડે જાય;
હાની દેખે તે છતાં, ધરાર નાં બદલાય. ૩

કામ કરે તે જોટલાં, તે પશુ આડા હોય;
અટકાવ્યા અટકે નહીં, ખરાગ થાએ તોય. ૪

- હઠ લીધા છોડે નહી, આડી એવી દેવ;
કોઇ રીતે સમજે નહિં, કહે બલેને દેવ. ૫
- કેહેવા જાતાં લાભનું, આખા કરડી ખાય;
લગીર રહેવા નાં દીએ, કોઇ હાથ કે પાય. ૬
- ખાએ પણ એ મૂખથી, સહુથી જુદી રીત;
લધુ શંકા તેવી કરે, જે જે આડા નિત્ય. ૭
- કોઈ વાતમાં પાંસર્યાં, નહિંજ આડા થાય;
જમનું પણ માને નહી, બલે ઉપાડી જાય. ૮
- કોઇ રાજ્યમાં નોકરો, આવા આડા હોય;
તે રાજની આખર, ધૂળથી વધતી નોંધ. ૯
- ખજનો તે ખાલી કરે, અગણીત દેવું થાય;
રૈયત પર જુલમ કરે, અને કરે અન્યાય. ૧૦
- પાપો કીધાં પૂરવે, પૂરણુ જેણે હોય;
જનમે આડાં છોકરાં, તે ઘરમાં સહુ કોય. ૧૧
- અળગો રાગો ઇશ્વરા, જ્યાં હોય આડા જન;
સેવક છું હું આપનો, લેખક ત્રિભુવન. ૧૨
- જીવે ન આડા કાયદો, જીવે ન આડા ન્યાય;
ટોકણે રાખે ધોકલા, બલે થવાની થાય. ૧૩
- આડા આડું બોલતાં, જગ ગાળે જીવન;
અંકુશ ન મળે તેમને, વિભુનોય વદન. ૧૪
- નહિં કાશુમાં કોઇના, આવે આડા જન;
વાધ સિંહ કે દીપડા, થર થર ધુજે અંગ. ૧૫
- ગુપ્ત ધરોણી પેટમાં, દાખલ કીધી હોય;
તજે નહી આડાજને, મરતાં આડા તોય. ૧૬

જેનો આડો બાપ છે, જેની આડી માંત;	
તેની પાકે સંતતિ, તેની તો શી વાત.	૧૭
આડા સસથે જાણનાં, પામાં પડીયાં હોય;	
અધાર પાપ તેણે કથી, સમજી લેજો જોય.	૧૮
આડા સાથે કોઈને, પ્રભુ ન પાડો કામ;	
કૃપા તમારી માનશે, જગના જન તમામ,	૧૯
જપવા દે નહિં જમને, હરવા દે નવ હામ;	
શું બીજા હિસાબમાં, જગવા જન તમામ.	૨૦
આડું બોલે વાતમાં, આડી ચાલે વાટ;	
કરે પીવાનું બારમું, તેવો તેનો ધાંટ.	૨૧
શરમ ન આડા આંખમાં, તેમ નહિં જો લાજ;	
જેવા તેના ગુણ છે, તેવાં તેનાં કાજ.	૨૨

બેશરમ-હસાઈ.

હાહરા.

આંધા, લોભી, કંકાસીયા, સ્વાસ્થી રંડીયાજ;	
શરમ ન હોએ તેમને, તેમ ન હોએ લાજ.	૧
લેવાનું એ પાંચને, બહુ ગમે છે મન;	
કેવો કુંકારો ગમે, કહે છે ત્રિભુવન.	૨
લાજ શરમ બ્યાં હોય નાં ત્યાં નવ હોએ રેમ;	
દયા, ધરમ કે સત્ય ત્યાં, વસે ઉરમાં કેમ.	૩
વિવેક પશુ ત્યાં હોય નાં, નોય ગતિ કે ગમ;	
મહા પાપનું પુતળું, તે નરમાં નરે દમ.	૪
ધરમ નહીં તે આજણે, નવ જાણે ભગવાન;	
શાશ્વ આયુષ્ય જીવીને, જાતાં તે સમજાન.	૫

પ્રપંચમાં ફરતા ફરે, દિન અને ઓ રાત;
 પાખંડ પણુ તેવા કરે, ફરે ન ફરતાં ધાત. ૬
 લાજ શરમ જેને નથી, સહયુગ્મો ત્યાં નો'ય;
 હજાર ફાની તેમની, સોખત કરતાં હોય. ૭
 ઉપકાર ને અપકારનું, હોય ન તેને માન;
 ન હોય તેને આખર, ન હોય તેને માન. ૮
 દૂર જનના જે દાખલા, દુનિયાં સોને દે;
 આવા આવા માણસો, તે જન દૂર જન છે. ૯
 રંગ બહુ બદલ્યા કરે, કળા કરે છે કોડ;
 ખેશરમાંની જગતમાં, જોતાં ન મળે જોડ. ૧૦

તરછટ બત્રીસી.

દોહરા,

શરમ નથી જ્યાં આંખમાં, ત્યાં નવ હોએ લાજ;
 તેથી સાફ નવ અને, કોઈ જગતમાં કાજ. ૧
 દયા નથી જ્યાં દીલમાં, વિવેક ન મળે મુખ;
 તે જઈ કોનાં દાળશે, ખરે જગતમાં દુઃખ. ૨
 ખાવ ન પુરું પેદમાં, પેટ ભરીને અન;
 દાન દીએ તે દીનને, શું ખરચીને ધન ? ૩
 મૂત્યાં છેલે સાથ રે, જે નવ ખરચે ધન;
 વરા ફરી શું વાપરે, તે દગદાથી જન. ૪
 અભડાયાને આંગળી, ભરી ન નાખે હાંટ;
 આશા કરવી તેમની, હલકા પડવા માટ. ૫
 સાફ દેખી બળી મરે, અમથા અમથા કોઈ;
 આશિષ્ય તેના મુખમાં, સારી ક્યાંથી હોય. ૬

- સદા શોકમાં ગાળતા, હોય છુંદગી જેલ;
આનંદ તેને ના ગમે, અર્પણ કરતાં દેહ. ૭
- ખૂંદ દેખી કોઇનું, જે જન રાજી થાય;
તેવા સાથે બેસવું, કષ્ટ રીતે પલવાય. ૮
- મૂખડેથી મિઠા ધણા, અંદર કડવા ઝેર;
ભરૂંસો કરતાં તેમનો, મૂવા જાણુજો દેર. ૯
- સવળો મારગ ચિંધતાં, ધરાર આડે જાય;
ફરિ નવ કહેવું તેમને, ભલે મરે અધડાય. ૧૦
- આપણુ કહીએ હિતનું, છતાં ન રાખે માન;
પડવા દેવાં વાવમાં, હાથે હણવા જન. ૧૧
- ધડા વગરના માનવી, જે જે હોયે કામ;
મરતાં પણુ પાડો નહી, તેવા સાથે કામ. ૧૨
- હિપકાર જે જાણે નહી, માથા આપો તોય;
તેને જડવાં જીતીયાં, ખુદો લમણો જોય. ૧૩
- અભિમાનને દંભની, બહુ રાખે જે ધૂન;
તે પરવાયો જાણુજો, સઘળું તેનું પુણ્ય. ૧૪
- મોદેથી બોલ્યા પછી, જે નવ પાળે બોલ;
મરધવણીના સુતનો, તેનો કરવો તોજ. ૧૫
- એક આંખે હોય દેખતા, કળા કરે તે ખુબ;
અણુધાર્યાં તે ઝીકલે, કડક કરીને ધુબ. ૧૬
- ખટપટીયાની વાત પર, બહુ આપે જે ધ્યાન;
જાય જગતમાં આબરૂં, મળે ન ક્યાંયે માન. ૧૭
- ખટપટીયાના દોરગ્યા, જે જમમાં દોરાય;
અણુધારી તે આફતે, ધણા ધણા ઘેરાય. ૧૮

ખોટા જનની વાતમાં, મોં, માથું નવ હોય;	
કાવે તેવું રાંપલે, આડે વગડે ઓય.	૧૯
ધર્મ શબ્દ જાણે નહી, ત્યાં ભક્તિ શું હોય;	
પ્રભુને તે શું ઓળખે, આ જીંદગીમાં ઓય.	૨૦
અવળા જન્મ્યા હોય છે, જેહ જનમતી વાર;	
તે સવળા ચાલે નહી, જાય બલે અવતાર.	૨૧
આલસમાં અળખામણા, જનમે ત્યાંથી હોય;	
મરતાં પ્રીતિ કાઢતી, નહીં મેળવે ઓય.	૨૨
જેવી જેતી જાત છે, તેવા તેના ગુણ;	
ગળ્યા થાયનાં લાડવા, મણુ નાખેથી લુણ.	૨૩
ગુણ જોઈને વાપરે, તો દે તે મિહાશ;	
અંધારામાં જેમ દે, દીવા તેમ પ્રકાશ.	૨૪
કડવે કડવે ફેર છે, મીઠે મીઠે ફેર,	
એક મિઠું લે જીંદગી, કડવું દે બહુ હેર.	૨૫
ખાતા જાએ ખાંતથી, અને ખોદતા જાય;	
પાછળ બહુ નિંદા કરે, મુખડે ગાણા ગાય.	૨૬
આપો તો સારા કહે, કામ કરે કે દીક;	
નવ આપે બૂંડા કહે, એજ નિયતી રીત.	૨૭
સ્વારથ હોયે ત્યાં લગી, કહે આપને બાધ;	
પછીથી કે નવ આવશે, વણુ ખોલાવ્યા આંય.	૨૮
સ્વારથ હોએ તેમને, નહી શરમ કે લાજ;	
દયા, ધરમને સલતો, ત્યાં હોયે સે નાજ.	૨૯
સ્વારથી હોએ તેમને, નહિં ભક્તિ કે ટેક;	
તે સમજેલા હોય છે, ફક્ત વાત જો એક.	૩૦

જેનાં જેરી મૂળીયાં, જેની જેરી વેલ;
 અમૃત ફળ પાક્યાં નથી, ત્યાં કાષ્ટએ દોઢલ. ૩૧

જેનાં મિઠાં મૂળીયાં, જેની મિઠી વેલ;
 કડવા ફળ પાક્યાં નથી, ત્યાં કાષ્ટએ દોઢલ. ૩૨

સ્વમાન માટે.

એકત્રીશા સર્વો,

લીરસકારનું પાત્ર થવાનો, વખત બરાબર જો જોતાં;
 પ્રસન્ન કરી લેવું મરવા તું, ત્યાં ઘડીભર નવ થોભાતા;
 લીરસકાર થાવાની સાથે, મસ્કરી પણ સાથે થાએ;
 લાજ શરમ જો હોએ લમણે, ત્યાં ઘડી ભર નવ થોભાએ. ૧

દૂર દેશાવરમાં જઈ વસવું, દુઃખ અનેકે નાં ડરવું;
 સ્વમાનનું રક્ષણ નવ થાએ, ત્યાં ડગ સરતાં નવ ભરવું;
 બહે માગવી બીખ પડે તો, તે પણ મુખ માગી લેવી;
 સ્વમાનની મમતા જીગરથી, નવ ઝોઢી થાવું દેવી. ૨

મમત, ગર્વ અને માન શા માટે તજવું.

દોહરી.

મમત તજી દો માનવી, તજો ગર્વ ને માન;
 કામનું કેને નથી, મળ્યું ભોક્ષમાં સ્થાન.

ૐ હરિ.

મારા સંક્ષિપ્ત ધર્મ વિચાર:

(૧) ધર્મ એટલે-આત્માએ મુક્તિ મેળવવા યાને પરમ કૃપાળુ પરમેશ્વરના પદને પામવું તે. ધર્મ શબ્દને કેટલા એક એવી રીતે વાપરે છે કે, બ્રાહ્મણે ભીખ માંગવી તે તેનો ધર્મ, વાણીયાએ વેપાર કરવો તે તેનો ધર્મ, કૃષિકારે ખેતી કરવી તે તેનો ધર્મ, કસાઇ લોકોએ તિંસા કરવી તે તેનો ધર્મ, રાજાએ પ્રજાનું રક્ષણ કરવું તે તેનો ધર્મ. આ ધર્મ શબ્દને આવી રીતે વાપરવો એ અમાનતા હું સમજું છું. ધર્મ શબ્દ નો ખરો અર્થ માત્ર એજ છે કે, આત્માએ પરમ કૃપાળુ પરમાત્માના પદને પામી મુક્તિ મેળવવા જે જે ક્રિયા કરવી, તેજ ધર્મ કહેવાય છે.

(૨) આત્માની મુક્તિ મેળવવા યાને પરમકૃપાળુ પરમેશ્વરના પદને પામવા માટે દરેકે દરેકને છવ્ઠા હોય છે અને તેને માટે અનેક રસ્તે મથન કરી રહ્યા છે. પરંતુ કોઈ કયે રસ્તે મથન કરે છે અને કોઈ કયે રસ્તે મથન કરે છે. જેમ આંધળા માણસો ફાંફાં મારતા ચાલે છે તેમ દરેક જણુ ફાંફાં મારે છે. ખરો ધર્મ કયો, સાદો, સહેલો, સરલ, સગવડવાળો અને સસ્તો રસ્તો કયો છે તે કોઈ નક્કી કરી શક્યું હોય એમ મને નથી લાગતું. શાસ્ત્રો અનેક અને જૂદે જૂદા મતનાં છે કોઈ કહે છે આમ કરો અને કોઈ કહે છે તેમ કરો. કોઈ કહે છે આ ધર્મ પાળો અને કોઈ કહે છે આ ધર્મ પાળો, કોઈ કહે આ ધર્મ સાચો અને કોઈ કહે આ ધર્મ સાચો. આવી રીતે મુક્તિ મેળવવાના કામમાં પણ અનેક ભ્રમની ગડમથલ ચાલી રહી છે. આ ગડમથલ તરફ વિચાર કરતાં દરેક

ધર્મની બાબતમાં મને તો શંકા પેદા થાય છે કે ખરો ધર્મ કયો ? કોઈ ખરો ધર્મનો નિર્ણય બતાવી શક્યાજ નથી. એવું લાગે છે. બીજી બાજુ વિચાર કરું છું તો દરેક ધર્મનાં તત્ત્વો અને સિદ્ધાંતો ધણે ભાગે એકજ છે અને તે એજ કે, પ્રભુની બંદગી કરવી, દયા, દાન, ભક્તિ, ક્ષમા, પરાપકાર, સત્ય બોલવું, નીતિનું પાલન કરવું. આ તત્ત્વો દરેક ધર્મમાં સિદ્ધાંત રૂપે હોય છે. છતાં ધર્મના વાડા જૂદા જૂદા કરી નાંખ્યા છે અને ભક્તિ કરવામાં મોટા ગુચવાડા પેદા કરી દીધા છે. મારો મત એ છે કે, જ્યારે ધર્મનાં સિદ્ધાંતો એક છે ત્યારે મતમતાંતરે શા માટે હોવાં જોઈએ ? એકજ ધર્મ પાળવો જોઈએ અને મુક્તિ મેળવવી જોઈએ. આપણે ધર્મમાં મુક્તિ મેળવવાનાં તત્ત્વોજ જોવાનાં છે.

(૩) મુક્તિ મેળવવા શરૂઆત શી રીતે કરવી ? તેના જવાબમાં કહું છું કે—

આ દુનિયાં ઉપર આપણી અજ્ઞાનતાથી લોભ, લાલચ, મોહ, માયામાં આપણા તમામ વિચારો અહોનિંશ પથરાએલા અને આગળ વધતા જાય છે તે વિચારોને આગળ વધતા અટકાવી પથરાએલા વિચારોને સમેટી લઇ (સંકેલી) આપણે કોણુ છઇએ ? ક્યાંથી આવ્યા ? કેમ આવ્યા ? હું કોણુ છું ? મને ઉત્પન્ન કોણુ કરીધો ? શા માટે કરીધો ? હું મરી જઇશ ? મરી જઇશ ત્યારે મરીને ક્યાં જઇશ ! મારું કોણુ છે ? જન્મ મરણ શા માટે થાય છે ? મુખ દુઃખ કેમ થાય છે ? કોઇ વખત દુઃખ ન થાય એવો કોઇ રસ્તો છે ખડો કે નહીં ? છે તો કયો રસ્તો છે. એવીજ બાબતનો તપાસ કરવામાં આપણા વિચારોને પાથરી આગળ વધારવા જોઈએ. તેવા વિચારોથીજ મુક્તિ મેળવવાની શરૂઆત થઇ શકે છે.

(૪) મુક્તિ મેળવવા શું કરવું ? ઉપર કહી ગયો છું તે પ્રજ્ઞાણે આપણા વિચારોને સમેટી લઇ ભક્તિ અને બંદગી કરવી. બંદગી કઇ રીતે કરવી ? આપણા આત્માને જોવાની શક્તિ મેળવવા ધ્યાન ધરવા શિખવું જોઇએ. ધ્યાન કેવી રીતે ધરવું ? એકાગ્રતાથી એકાગ્રતા કેવી રીતે થાય ? બહારના વિચારોને જતા આવતા અટકાવી દેવા અને શરીર માહે ચાલતા શ્વર ઉપર ધ્યાન મજબુત રીતે ચોટાડી દેવું. શ્વાસને અંદર લેતાં ઊં અને બહાર કાઢતા સોહમ શબ્દનો ઉચ્ચાર શ્વાસમાંજ થવો જોઇએ અને શ્વાસ કઇ જરૂરોએથી ખેંચવામાં આવે છે તેમજ બહાર કાઢવામાં આવે છે તે સુખ પાસે ધ્યાન રાખવું. આવી રીતે ક્રિયા કરતાં ધ્યાન એક થાય છે અને એકાગ્રતા એજ કહેવાય છે.

(૫) એકાગ્રતાથી બંદગી કરવામાં શું લાભ છે ? આત્મા કાણુ છે તેની ઓળખાણુ થાય છે ? આત્મા જાણી અને જોઇ શકાય છે. તે આત્મા પરમાત્માનું એક કિરણુ છે એ કિરણને પરમાત્મા સાથે જોડી દીધાથીજ મુક્તિ છે. જેમ સમુદ્રમાં એક ટીપું પાણી નાખીએ અને સમુદ્રના પાણીમાં તે મળી જાય છે તેવી રીતે આત્મા પરમાત્માના રૂપ સાથે મળી જાય છે. આનું નામ મુક્તિ.

(૬) હમેશાં બંદગી કરવાનું કારણુ એજ છે કે, હમેશાં બંદગી કરવાથી આપણી મનોવૃત્તિ બહુ બળવાન થવાને લીધે બીજો કોઇ રસ્તો જઇ શક્તિ નથી. ફક્ત તે પરમાત્મામાંજ ઓતપ્રોત થઈ જાય છે. જ્યાં સુધી બીજો વૃત્તિ રોકાયેલી કે ચોટેલી હોય ત્યાં સુધી મુક્તિ મેળવી શકાતીજ નથી બીજો વૃત્તિઓ પાથરીને આમળ વધતા જવું અને બંદગી કરવી; એ તો બંદગી નહીં પણ એક જાતનો દાંમ કરી નકામો વખત ખર્ચાવવા જેવું છે. આવી ભક્તિથી મુક્તિ કદી કોઈને મળતીજ નથી.

(૭) ભક્તિ એક એવું તત્વ છે કે, ભક્તિ કરવાથી આપણા માંથી દરેક દુર્ગુણ અને બધી ચાલી જાય છે અને તમામ સદ્ગુણોની ભરતી થાય છે. આ સદ્ગુણોથી આપણા આત્માના અંદર એટલો બધો આનંદ પ્રકટી નીકળે છે કે જેનું વર્ણન આપવું અશક્ય છે. જો આનંદની લીજળત તો અનુભવીઓજ જાણી શકે છે અને તે જાણનાસજ સંસાર છોડી દઇ. તુહી?? તુહી?? કરતા ચાલી નીકળ્યા છે. અતે છેવટે તેજ મુક્તિ મેળવી શક્યા છે. આવા મહાન પ્રયોગને કોઈ ધરમના ખણુખોદ હોતી નથી તેમ બેદ ભરમ પણ હોતી નથી. આમ થવાનું કારણ ભક્તિથી ખીલવેલી આત્મીક ભક્તિ અને સદ્ગુણોજ છે.

(૮) ખરા ભક્તો 'ભક્તિની ખીલવેલી શક્તિથી પોતાના આત્માને જોઇ અને જાણી શકે છે એટલુંજ નહિ' પણ પરત્તાના સ્વરૂપને જોઇ અને જાણી શકે છે આવી શક્તિ દરેક મનુષ્યમાં છે. જો પોતાના વિચારોને બંદગીથી અને આત્મીક શક્તિથી ખીલવે તો તમામ લોકો જાણી શકે તેમાં નવાઇ જેવું નથી.

(૯) મનુષ્યોએ બંદગી કરવા બેસતા પહેલાં નાહાવું નેઝએ તેવો દરેક માણસ જાણે અને સમજે છે પરંતુ શા માટે નાહાય છે તે તો ચોક્કસ સમજતા હશે. ફક્ત એટલુંજ સમજે છે કે, નાહવાથી પવિત્ર થવાય અને શરીર ચોખ્ખું થાય એમજ સમજે છે. આ વાત ખરી છે. પણ મુખ્ય મુદ્દાની વાત તેના જાણવામાંજ હોતી નથી. માટે અહીં તે વાતમાં ઉમેરો કરવા લાગું છું કે, નાહવાથી શરીર શુદ્ધ પડે છે અને જ્યારે શરીર પણ શુદ્ધ પડે છે ત્યારે મન પણ શુદ્ધ પડે છે. મન શુદ્ધ પડ્યું એટલે જે રીતે ભક્તિ કરવી હોય તે રીતે સાતિથી ભક્તિ કરી શકાય છે અને તે ભક્તિમાં

માન રાખી શકાય. આ તો શરીર અને મન થઈ પડ્યું અને એ બોલવું હોય તે બોલી ગયા તેથી ભક્તિ કરી કહેવાય નહીં. તમારે ભક્તિ કઈ રીતે કરવી? નાહાઈને શરીરને અને મનને શાંત બનાવ્યા તો તો ઠીક પણ મુખ્ય મુદ્દાની વાત એ છે કે એકાગ્રતાથી આત્મિક શક્તિમાં મનને સેળભેળ કરી દેવું જોઈએ. તે ઉપરની કિચાથી નથી થતી. તે તો પ્રાણાયમથીજ થાય છે. પ્રાણાયમની બાર ભૂમિકા છે. તે ભૂમિકાને શાધ કરવા દરેક ભૂમિકાનું જ્ઞાન સંપાદન કરી ભક્તિ કરવી જોઈએ અને એજ ભક્તિમાં મુક્તિ રહેલી જોઈ શકાય છે. પાંચ અને છઠી ભૂમિકાથી કુદ્રતી ચમત્કારોનો ભાસ થાય છે અને સાતમી ભૂમિકામાં ગયેલા યોગી પોતાના આત્માને શરીરથી મુક્તે તે વખતે છુટો પાડી ગમે ત્યાં ફરિ આવી જેને જેને જેવું જાણવું કે મળવું હોય તેને મળી પાછો શરીરમાં દાખલ કરી શકે છે. આનું નામ ભક્તિ કહેવાય છે. તે સિવાય ભક્તિ સમગ્ર વચરની નિષ્ફળ વખત જાળવા જેવી છે અને નાહાવું તે ફક્ત એ બધી શરીરને સ્ફુરતી આપવા જેવું છે.

(૧૦) પ્રાણાયામનો યોગ્ય માણસ પાસેથી અનુભવ મેળવવો જોઈએ, અને નિયમો પ્રમાણેજ પ્રાણાયમ કરવા જોઈએ. જો તેમાં ફેરફાર થાય તો નુકશાન એટલે બિમારી થઈ આવે છે અને લાંબો વખત દુઃખ સહન કરવું પડે છે. માટે પ્રાણાયમ કરી મુક્તિને મારગે સમાધિને રસ્તે જેને જવું હોય તેણે યોગ્ય ગુરુ કરવો જોઈએ.

(૧૦) નવમી કલમથી મને સવાલો થશે અને ધણા પુછશે. એમ હું ધારું છું એટલે તે બાબતનો ખુલાસો કરવો ઠીક ધારી ખુલાસો કરું છું કે, હું ગુરુ થવાને બિલકુલ લાયક નથી, તેમજ માહર જે ભૂમિકા સુધી પોહોંચવું છે ત્યાં સુધી ધણી મહેનત,

અંતે અને કાળજી છતાં પોહોંચી શક્યો નથી. હજી અધવચે લટકી રહેલા જેવી મારી સ્થિતિ છે અને ક્યારે આગળ વધી શકીશ તેની અટકળ બાંધી શકતો નથી. જે ભૂમિકા છ મહિનામાં સાધી શકાય તેમાં ત્રણ વર્ષથી ગોથાં ખાડું છું. પ્રભુ મને સાહાય કરી આગળ વધવાને મદદ આપે.

હું જે રીતે અભ્યાસ કરું છું તે રીતે અભ્યાસ કરનાર ઘણા આગળ વધેલા હશે પરંતું મારા જેવા જાણવામાં નહીં હોવાથી તેમનો વાલ લઇ શકાયો નથી. સાતમી ભુમિકા સુધીની હકીકત જાણી શક્યો છું પણ અનુભવી શક્યો નથી તે દરજ્જે પહોંચવાનું કામ ઘણું અઘરું, વિકટ અને મુશ્કેલીવાળું મને થઇ પડ્યું છે. આવી બાબતો સંબંધી શિક્ષણ આપવું, વાતો કરવી, મળવું તેમાં મારા કાર્યમાં અગવડ ઉભી થાય માટે વિનંતિ કરવી પડે છે કે આપે તકલીફ લેવી નહીં અને મને દેવી નહીં.

(૧૧) આવી રીતે ભક્તિ કરવાની જેને ઇચ્છા હોય અને મને મળવાની ઇચ્છા હોય તો તેને એટલુંજ કહું છું કે, તમોને પુસ્તકોનો અભ્યાસ કરવા માટે પુસ્તકોનાં નામ બતાવીશ. કહેશોતો મંગાવી આપીશ અને તેમાંથી જેમએ તેટલું જ્ઞાન મેળવી શકશે અને તમારુંજ પોતાનુંજ કામ છે. આ અભ્યાસ બચાંની રમત જેવો નથી પણ જ્ઞાનના ચણા ચાવવા જેવો છે મારા કહેવાથી સોમસો માણસોએ પુસ્તકો મંગાવ્યાં, કોઇએ છ માસ અભ્યાસ કર્યો કોઇએ બાર માસ કર્યો અને છેવટે પુસ્તકને ઠેકાણે અને ભાઇ ભાઇને ઠેકાણે આવી રીતે આરંભ શુરા થઇ નકામા દસઆર રૂપીઆ બગાડવાં નહીં. આ વાત એવી છે કે જેને મુક્તિ મેળવવાની લેહ લાગી હોય તેનુંજ આ કામ છે, યૈરી, ડરાં, પેસા અને વૈલવમાં

લેહ લાગી હોય તેનું તો કામજ નથી. અને તેની બાબતમાં આપણે હાથ ધાલવાની જરૂર નથી.

(૧૨) શરીરમાં આત્મા કયે ઠેકાણે છે, તેની ધણી જણાને (ધર્મ શ્રુઓને) ખબર હોતી નથી. મેં બહોળો અનુભવ કર્યો પણ સંતોષ કારક ન્યાય કાઢ્યે માપ્યો નથી પછી નથી મળ્યા તે જોણતા હોય તો બલે આવા માણસો પાસેથી મુક્તિને માટે જ્ઞાન ક્યાંથી મેળવી શકાય. જ્યાં પોતાના શરીરમાં રહેલા આત્માનું પોતાનેજ જ્ઞાન નથી તે પરમાત્માનું જ્ઞાન કેવી રીતે કરાવી શકે ? માટે આત્મ જ્ઞાન મેળવવાનું પોતેજ સમજવાનું છે અને તે સમજ્યા પછી પરમા દૂરજ નથી.

(૧૩) જેમ જેમ જમાનો આગળ વધતો જાય છે તેમ કંપનીઓ વધતી જાય છે. તેવીજ રીતે બનાવટી મહાત્માઓ પૈસા કમાવા અમુક જાતનો નવોજ 'ધર્મ' કાઢે છે અને પૈસા કમાવે છે. આવાથી દૂર રહેવામાં લાભ છે.

પૈસા મેળવવામાં જેમ અનેક યુક્તિઓ વાપરનાર વાપરે છે. તેમાંના તેના જોડીઆ બાઇઓ વગર મુઠીએ પૈસા કમાવવા આવા દમામ, દેખાવ, ડોળ કરી પૈસા મેળવવા નવો ધર્મ કાઢવાને બાને પૈસા મેળવે છે જેને હું પાખંડીને નામેજ ઓળખાવું છું.

(૧૪) જીવો બાઇ તમારો આત્મા તમારા શરીરમાં છે, તે ૩૫ વગરની એક અદ્ભુત શક્તિ છે. તેમાં અપુર્વ શુભ, જ્ઞાન બળ; તેજ અને અનંત શક્તિ છે. જેનું મુખ્ય સ્થળ દુટ્ટી અને ખરડાની વચ્ચે કુંડળીમાં છે. શ્વાસ લેવા અને કાઢવાનું કામ તેજ કરે છે અને શ્વાસ લે છે અને બહાર કાઢે છે તેજ આત્મા તમારે સમજવાનો છે. મારો આ અનુભવ છે. તે કેવા ૩૫ રંમનો છે તે જોઈ શકાય તેવી સહેલી રીતો ધણી છે. હું કહું છું કે તે એક અપુર્વ તેજ માને રાશની વાળી એક શક્તિ છે.

(૧૫) આત્મા સારાં માઠાં કરનાં કાર્યોની નોંધ લે છે અને તે તમામ કાર્યો મરતી વખતે સામાં ઉભેલાં આપે જોઈ જાય. માઠાં કૃત્ય કરનાર મરતી વખતે કમકર્મે છે, મુજ છે, ખાદિ છે અને બરાડા પાડે છે તેનું તેજ કારણ કે તેનાથી તે જોવા જતાં નથી અને મરીને અધકારના ભુવનમાં [નરક] જવું પડે છે તે ખોટી સંકાપ નથી. તેથી તેની તેવી ગતી થાય છે.

(૧૬) આ ચોપડીમાં કેટલીક કસાયણ જેવી સાસુ નણદીને માટે લખ્યું છે તે તેના લલાં ચવાનાં માટે લખ્યું છે કારણ પોત પોતાનાં આવાં કૃત્યો કરતી અટકે અને વડુઓને દુઃખમાંથી મુખ આપે તો તેને વડુના આશીર્વાદથી મરતી વખતે કમકર્માટી ભરલા દેખાવા જોવા ન પડે એટલા માટે લખ્યું છે છતાં ઉલટું માને તો તો તેમનાં કર્મ.

નિરદોષ દીકરીઓને કાઠી મુકનાર કાફરો માટે.

રાગ—રમીએ બુજરાતે.

પરણી પોખી ઝાત્રજ પાસે, દંપતી હોએ ખેઠાર;

છેડા છેડી હોય ન દુહોડી, હોય હજી ધરમાં પેઠાર
અરરર મજબ્બ જાંઓ, દારૂણ કેવા દુઃખ જોઈ જોઈને રવો. ૮૬૦

અટલા વખતમાં પતિકા સાસુ, નણદી પાસે આવીરે
વરમાળ કાઢી વણ વાંકેથી, વડુને દેજ વળાવી. અરર.

મરતાં સુધી પાછી ન તેડે, મોટું પણ નવ જેવેર;
લોહીનાં આંસુ લલે વરસાવી, વડુઓ રાતદિ રાવેર. અરર

ભરણ પોષણમાં પાઈ ન આપે, જીવતાં સુધી વડુનેર;
ખીજી લાવે બેરી ધરમાં, મન ગમતી તે સહુને. અરર.

તેને તેવી રીતે તગડે, પુરતજ ખુરે લાવેર;
ત્રિજ પાછી પુરત લાવી, લાપચો ધરમાં લાવે. અરર.

આવી રીતે ગજબ કરે છે, નિરદોષ બાળા પરણીરે;
અધમ જાતની જોઈલો સજનો, આવી માફી કરણી. અરર.
પર દીકરીના જીવન બગાડે, દુષ્ટોજ આવી રીતેરે;
જોઈ ત્રિભુવન ચરચરી જાએ, જોઈ રીવાજો નિત્યે. અરર

પ્રીતિ કેમ થાય.

દોહરા.

પ્રીતી કરવી રહેલ છે, પળમાં પ્રીતી થાય;
નિભાવવી આખર લગી, તે બહુ કઠણ ગણાય.
ગરજ દીકરા થાય તે દીકરા ન ગણાય.

દોહરા.

ગરજ હોય છે ત્યાં લગી, સગા દીકરા જેમ;
આસા પાળે આપણી, અને બતાવે પ્રેમ. ૧
પણ નવ ધારો દીકરો, દત્તક સમનો દોષ,
ગરજ સર્યાથી જીતીયા, મારી કાઢશે લોહી. ૨

કોના ઉપર અંબળાય છે.

પરભાતી.

દરદાહ છે, મરદાહ છે, દરદાહ છે તું સીદને;
લીધેલ તે નથી છોડતો, ગોટી અરેરે જીદને. દરદાહ.
દુંક વખતની જીંદગી તે, કેમ નથી વિચારતો;
હતો નહોતો થઈ જશે તે કેમ નથી મન ધારતો. દરદાહ.
મમત્ત્વ નથી મૂકતો તે, શા અરેરે કારણે,
જમ જમાદા જો કરે છે, શાસ ગણવા ખારણે. દરદાહ.
શાસની સંખ્યા તણેજો, આંત ગણતાં આચરો;
તે ત્રિભુવન રહ ખેંચી. જમીન પર પહોંચો. દરદાહ.

મારી જુલનો ખુલાસો—

પાને ૭૬ જે ભાગાકાર છે તે ખોટો છે ખરો નીચે પ્રમાણે છે.

૭)૫૯૬૬(૮૫૨

૫૬

૩૬

૬૫

૧૯

૧૪

૫

પાંચ વધ્યા એટલે એક અને પાંખ વધે તો આઠ આની વરસ પાડે. એવું શ્લોક સૂચવે છે. તેથી સંવત ૧૯૮૮ની સાલ માટે અનુમાન કરવું. ખરું તો નિવડે ખબર પડે.

આપ વડાઈનો નમુનો.

દોહરા.

આખી ગાળે જીંદગી, આપ આપને આઈ;
પોતે પાણી પાયતે, જગ આખામાં ગાઈ. ૧
માથાં આપ્યાં ના ગણે, જન બચાવ્યા કાજ;
કાંટો કાઢ્યો હોય તે, કહે તજીને લાજ. ૨
લાજ કરે લાખો તણો, ગણે ન તેને કાંચ;
આયકાર આપે તેમતો, બહુ માને મહિમાય. ૩

અન્યાય જાણી જોઈને કરે તે માટે.

દાહરા.

- દુનિયાં દેખી આંખથી, કહે જેને નિરદોષ;
વણુ જોએ મોટા જનો, તેને કહે સદોષ. ૧
- આ મોટાનો આ પ્રભુ, આપ કરો ઇન્સાફ;
તેના ગુન્હા ભવો ભવ, કદિ ન કરશો માફ. ૨
- જેવો તેનો ન્યાય છે, તેવો દેજો ન્યાય;
કરતા અટકે જે થકી, અવનીમાં અન્યાય. ૩
- ગિંધા જાણી જોઈને, હાથ કરતા અન્યાય;
જડ કાઢો આ જગતથી, જેથી થ'ડક થાય. ૪
- વગોવાય છે રાય જો, દુઃખી રૈયત થાય;
એવા ન્યાય કરનારની, સાવ ઉપાડો (પેઠી) પાય. ૫
- વખણાય જેથી ભૂપતિ, રૈયત સુખી થાય;
પોતે પણ અટકી પડે, જમની લેતા હાય. ૬

+ હું હું બક્ષાના હાલ હવાલ.

દાહરા.

- હું હું બક્ષા થાય તે, બહુ થોડાંદ માટે;
જોત જોતમાં જાય છે, વળી તેમનો દાટ. ૧.

+ હું હું બક્ષા એટલે સત્તા અને મદથી છકી ગયેલા, બહેકી ગયેલા,
ધંધર, ધર્મ, કાયદા અને રાજને બાળુ પર મૂકી ત્રાસ વરસાવનાર.
વણુ કારણુ ખૈરી કાઢી મૂકી હાય લેવાથી શું થાય.

દાહરા.

- તમડી મૂકી બાયડી, વણુ કારણુ લે હાય;
ખીજી પરણી લાયતા, નહીં છોડશો થાય. ૧

કદિ થાય તો છોકરાં, મરશે પાછા તરત;
અનુભવ ને આ વાતને, ખરી રાખીને સરત. ૨

દેશે દાણા લુગડાં, આ શિષ્ય લેશે કોઈ;
તેને થાશે છોકરાં, હશે તજેલી તોય. ૩

બે બાળુ અને એક બાળુ કોણુ જીવે.

હાહરા.

ઉજળી બાળુ દેખશે, સદગુણી સહુ જન;
કાળી બાળુ દેખશે, દૂરગુણી દૂરજન. ૧

બે બાળુએ દેખશે, તે તો મોટા જન;
સાર પધીધી તે ગ્રહે, કહે છે ત્રિભુવન. ૨

દુઃખમાં દુખતી દીકરીને બચાવવા પિતાએ શું કરવું.

હાહરા.

બહુ સદગુણી દીકરી, દુઃખે દુખતી હોય;
જનક બચાવા તેમને, સરવસ દેવે જાણ. ૧.

દીકરા કરતા દીકરી, વાહલી ગણને મન;
સ્વરગે જાશે તેમના, આશિષ્ય નેજ વચન. ૨.

રૂંઘ પ્રેમ અતિ રાખજો, આખર સુધી ઊર;
ખવરાવી જાળે તમે, લાવેંધી બરપુર. ૩.

આ સદગુણી દીકરી, માટે મેં લખી વાત;
પ કવ કરજો તેમનું, માત તાત લલી ભાત. ૪

દીકરાની વાહુ પર સસરાએ કેવું કથાન રાખવું.

હાહરા.

બહુ સદગુણી દીકરી, સમ પુત્ર વધુને આંધ;

આશિષ્ય લેજો તેમની, સસરા આપ સદાંધ.

દીલ દુઃખાએ તેમનું, કરો ન એવું કામ;
 અતિઆનંદમાં રાખવા, ઘડી ઘડી આપે ખ્યાન. ૨
 માત તાત તણ તેમનાં, આવી આપણુ ઘેર;
 અદેખક તેવી તેમના, ઉપર રાખો મહેર. ૩

ભક્તિનો પ્રભાવ તથા પ્રસ્તાવિક આપત.

હંમેશા નિયમસર ખરા અંતઃકરણથી જે જે મનુષ્ય બંદગી (ભક્તિ) કરી પોતાની માનસિક અને આત્મીક શક્તિ ખીલવે છે તે તમામ સહયુગો મેળવી પોતાના ધારણાં દરેક કાર્યમાં વિજય મેળવી શકે છે. એટલુંજ નહીં પણ પોતાની પવિત્ર જાનથી ખીજાઓની મુશ્કેલી, નડતરો, અગવડો અને ખિંગારીઓ દૂર કરી શકે છે. આગળ વધીને કેહેવાને હિમ્મત કરું છું કે મરીને માઠી ગતિએ જતા પ્રાણીઓને અચાવી સહગતિ કરાવે છે. આ ભક્તિનો પ્રભાવ છે.

બંદગી કેવી રીતે કરવી ? આ બાબત જાણવી અતિ અગત્યની છે. ધર્મો ધણા છે. કોઈ ધર્મમાં કંઈ કહે છે અને કોઈમાં કંઈ કહે છે તેમ કરો. હવે આગળે આમ કરવું કે તેમ કરવું. કંઈ રીતે ભક્તિ કરવી ? કોના કેહેવા પ્રમાણે ચાલવું ? માફ કરેવું એવું છે કે, જે બાબત કરતાં વેહેમાવું કે શંકાસીલ ન થવું પડે અને ખરૂં ધર્મનું રહસ્ય શું છે તે વિચારી આપણને ખરૂં અને સાચું જાણે તેજ પ્રહણ કરવું; આજ પંપાળ જેવું જાણે તે ન જ કરવું. આપણો આત્મા કોણ છે, કોણે બનાવ્યો, તેની શક્તિ શું છે, તેનો ઉંડો વિચાર કરવો. પછી કુદરતનું હંમેશાં અવલોકન કરવું. પેહેલાં કુદરત એટલે શું તે જાણીને નક્કી કરવું. આવા વિચારોથી અને ખીલવેલા સહયુગોથી અજ્ઞાન પ્રગટ થાય અને પ્રજ્ઞ જ્ઞાન થયા પછી ખરા

ધર્મનો માર્ગ હાથ લાગે તેને પકડવો અને તેજ મારગે ચાલી
ધન્યરનો મેળાપ કરવો. આ ઢરજે પોત્યવા શક્તિમાન થઇ શકાય છે
માટે તેવી રીતે બંદગી કરવી જોઇએ. બંદગી કરવાનો ખરો માર્ગ
જ્ઞતાવનાર, ધાર્મિક કામ પાર પાડી શકાય એવો રસ્તો દેખાડનાર
પુસ્તકો જોવાં હોય તો ૧. પ્રેક્ટીકલ સાધકાલોક, ૨. બંદગીનું બળ,
૩. શુભ મન શક્તિની મહાન શોધ, ૪. મોતનો ભેદ, ૫. મરણ
પ્રમાણનાં બાળકો. આ પાંચ પુસ્તકોથી જ્ઞાન મેળવો.

શુજરી મથેઆ સાથે કેવી રીતે તેને બોલાવીને વાત કરવી,
તેના ફાટા પાડવા, ચમત્કારનો સાક્ષત્કાર કરવો. શુજરેલાનું શું
કરવાથી કલ્યાણ થાય ? વિગેરે અનેક બાબતોનો અનુભવ કરી
શકાય છે. આ પુસ્તકનું નામ મોતનો ભેદ છે આવો અભ્યાસ
કરનારે બહુ વિચારીને અભ્યાસ કરવો એવી મારી લલામણુ છે.
તેમાં મુશ્કેલીઓ તરફ ખાસ ધ્યાન રાખવું. છોકરાંની રમત જેવી
આ બાબત નથી. આ બાબત જાણ્યા પછી મદારીની પેઠે કોઇએ
તેનો ખેલ કે પ્રયોગ ન કરવો પોતાને જાણુવા પુરતું કામ કરવું
એવી મારી આગ્રહ પુર્વક લલામણુ છે.

નવા આંક સંબંધી ખુલાસો.

આ પ્રેસમાં આંક છાપવાની જોગવાઈ નહી હોવાથી નવા
આંક છપાવ્યા નથી.

છુટક શિખામણુ.

૧. જીવતા છતાં મૂવેલો કોણુ ? ધન્યર જેવી એક મહાન શક્તિ
સાથે મેળાપ કરવાની જે સારી કરણી નથી કરતો તે તથા
સત્યને સમજે છે છતાં અસત્ય તરફ જીવે છે તે.

- ૨ હેયાનો કુટેલો કોણુ ? મરતી વખતે સારી કરણી સિવાય કંઈ લઈ જવાનું નથી. એમ સમજ્યા છતાં લલુપતાથી મોહમાં વધારે ફસાવાનાં પ્રયત્નો કરે છે તે.
- ૩ હાથનો કપાઈ ગયેલો કોણુ ? ધનાઢય છતાં દાન કે સખાવત કરતો નથી તે.
- ૪ કાનનો કુટેલો કોણુ ? સત્ય વાતો સાંભળતો નથી, ખોટી વાતો ગ્રહણ કરે છે તે.
- ૫ જીભ કોની કપાયેલી ગણવી ? ઈશ્વરનું ગાન કરતો નથી તેમજ સારા કામમાં પોતાના વિચારો દરસાવતો નથી તેની.
- ૬ ખરો ઘાતકી કોણુ ? નિરદોષને જાણી જોઈને વિના કારણે દુઃખ દઈ ખુશી ચનાર.
- ૭ મહા ચંડાળ કોણુ ? ખૂરા કામો કરતાં અચકાતો નથી તે, અને કહેવા છતાં અટકતો નથી તે. તેમજ દયામાં સમજતો નથી તે વળી જીવ લેવા પછી પણ સગડ છોડતો નથી તે ખોટાં આળ ચડાવે તે.
- ૮ ખરો હડકાયો ફતરો કોણુ ? રસ્તે ચાલનારને અપમાને તે, તથા જલા ભુંડાનો ખરો ખ્યાલ કર્યા વિના, સાચું ખોટું તપાસ્યા સિવાય સઘળાને ખચકાં (વડચકાં) ભરે છે તે.
- ૯ ખડો બેકુફ કોણુ ? વગર પુછે ખીજની વાતમાં અને કામમાં હાથ ધાલી ગડબડ કરે અને કરાવે તે.
- ૧૦ ખરો નફ્ટ અને નિર્લજ કોણુ ? વગર કારણે ભટક્યા કરે, વગર પુછે ખોલ્યા કરે, સારી સલાહનો તીરસ્કાર કરે, જે ન કરવાનું હોય તે કર્યા કરે, હિતાહિતમાં ન સમજે તે.
- ૧૧ હૃદયનો આંધળો કોણુ ? પોતાનું ભાવિ નથી જાણતો કે જાણવાના પ્રયત્ન કરતો તે.

- ૧૨ ખસે મધેડા કોણુ ! સારા નરસાને સરખા ગણી બધાને એકજ રાજે સંભળાવ્યા કરે તે.
- ૧૩ કઠોર અંતઃકરણનો કોણુ ! બીજાનાં દુઃખો અટકાવવાના ઉપાયો નહીં કરતાં ટકર ટકર જોયા કરે છે તે.
- ૧૪ નિર્દય કોણુ ! બીજાને દુઃખ દેતાં અટકતો નથી તે અને બીજાને દુઃખ દેવાનાજ કાર્યો કરે તે.
- ૧૫ મહા દુષ્ટ કોણુ ! પોતાના ભલા માટે બીજાનું જીવું કરે તે અને આડે મારજે ચડાવે તે.
- ૧૬ ખરો મૂર્ખ કોણુ ! લીધેલી હઠ છોડે નહિ તે.
- ૧૭ અધૌર કુકર્મી કોણુ ! મહા ચંડાળ અને દુષ્ટોનું રક્ષણ કરે અને સારા સદ્ગુણીઓનો નાશ કરે તે. જખાન મીઠી અને અંતઃકરણમાં હળાહળ ઝેર રાખે તે.
- ૧૮ સનેપાત કોને થયો ગણવો ? વિગર વિચાર્યું બોલ્યા કરે તે.
- ૧૯ મૂઝારો કોને થયો ગણવો. ખરી વાતો બહાર પાડતો અટકી રહે અને એજ કારણે બીજાને થવું દુઃખ ટગર ટગર જોયા કરે તેને.
- ૨૦ ભખળ કોને કહેવો ! વચ્ચર પુછે બિન જરૂરી વાતો જ્યાં ત્યાં જઈ દોળ્યા કરે લેને, ખાખા કરનાર.
- ૨૧ ખરો બિમાર કોણુ ! બીજાનું સાદું જોઈને હડહડ બાતીમાં બળ્યા કરી બેચેન રહે તેને.
- ૨૨ મહા પાપી કોણુ ! વિશ્વાસ ધાતી, ખોટી સાહેલી પુરનાર અને તરકેટ ઉભા કરનાર અસત્ય કાર્યોથી જીવન ગાળનાર, ડગાર્ધ કસ્નાર, ચોરી કરનાર વિગેરે.
- ૨૩ ખરો કસાઈ કોણુ ! પરાપકાર, સત્ય દયા, નીતિ, ધર્મનાં કાર્યો અને સદ્ગુણોનો વાગ કરે છે તે.

- ૨૪ દિવ્યકારો કોણ ? ખોટા પાટા બંધાવનાર અને સમજણ વગર
ડહાપણ કરનાર અને અપમાન કરી પોતે કિંચિત્ થવા માગ-
નાર, ખોટાં દયાણુ કરનાર, ત્રાસ આપી ખુશી થનાર પોતાના
દુયુણુ નહીં જોનાર.
- ૨૫ મહા અધમ કોણ ? ન્યાય કરવામાં મદદ કરવી જોઈએ એવી
જોની ફરજ છે. તે ફરજ અદા નહીં કરતાં, ન્યાય કરનારને
આડે મારગે દોરવી અન્યાય કરાવવા જે જે પક્ષકાર કે વકીલો
યુક્તિઓ કરે છે તે તથા સત્યને અસત્ય ઠરાવી અસત્યને સત્ય
ઠરાવે છે તે અન્યાયને ન્યાય કહેવરાવનાર, કોર્ટને ઠગનાર,
રાજ્યનિતિને વગોવનાર, ખોટા લાભ મેળવનાર અને તેમ કરી
ખુશી થનાર, સંતોષ પામનાર.
- ૨૬ જાંધરેટીઓ કોણ ? દરેક વાતને ઉલટાવી નાખનાર, દરેક કાર્યને
જાંધા રૂપમાં ફેરવી નાખનાર કોઈ પણ બાબત સિધું ન થવા દે તે.
- ૨૭ હૃદયમેદી કોણ ? કડવાં, નકારા, વચનો બોલનાર.
- ૨૮ અળખામણો કોણ ? જોની હાજરી ત્રાસરૂપ થઈ પડે તે, જેને
જોતાં જ ત્રાસ પેદા થાય તે. ગુસ્સાનો બરેલો રહે તે.
- ૨૯ કોભાંડી કોણ ? તરકટ કરનાર, તુત નાખનાર, આળ
ઓઠાડનાર, સારાને હલકો પાડી પોતે મોટો અને સાચો
થવાનાં પ્રયત્નો કરનાર તે. આફતીયો, ઢોંગ કરનાર, ગદા
વિકાળ સ્વરૂપ ધારણ કરી ખીજને ચરચરાવી દેનાર.
- ૩૦ દિવંસા એટલે શું ? હરકોઈ પ્રાણીનો અકાળ મૃત્યુથી ધાતકી-
પાતું યુગ્તરી જીવ લેવો તે. આથી ખીજો અર્થ થતો નથી.
દોષ ડાહ્યા આ અર્થને ખીજ રૂપમાં ફેરવે છે.
- ૩૧ નકટો કોણ ? અપમાન સહન કર્યા કરી પોતાની ઠેવ નથી
બદલતો તે.

- ૩૨ નફટ કોણ ? પોતાનું કહેલું કામ કરતું નથી, કામ ગણતું કે માંહતું નથી, છતાં જીદ છોડતો નથી તે.
- ૩૩ કમનસિખ કોણ ? પોતાના કાર્યનું પરિણામ વિચાર્યા વગર-હાંકે રાખે તે. ભાવિનો ખ્યાલ નથી રાખતો તે.
- ૩૪ ટેકીસો કોણ ? મોતને નજરે દેખવા છતાં આરંભેલું સારું કાર્ય અધુરું ન મુકે તે. મોતને કલ્પક કરતું પણ આરંભેલું સારું કાર્ય પાર ઉતરતાં સુધી છોડતું ન જોઈએ. આવી ટેક મોકાકા જાતના જંતુમાં હોય છે.
- ૩૫ કોની જીંદગી ધૂળ છે ? કામનું ભલું કરતો નથી તેની અને ભલું કરવાના વિચાર પણ નથી કરતો તેની.
- ૩૬ વરૂની મનોદશા નો મનુષ્ય કેમ જાણી શકાય ? પોતાના સિવાય બીજા કોઈ ઉપર દયા ન રાખે તે ઉપરથી.
- ૩૭ સાપની મનોદશાનો માણસ કેમ જાણી શકાય ? પોતાના અચ્ચા ઉપર પણ મારી નાખતા દયા ન ખાય તે ઉપરથી.
- ૩૮ વીછીની મનોદશાનો મનુષ્ય કેમ જાણી શકાય ? અચ્ચાના માટે પોતે મરી જાય તે ઉપરથી.
- ૩૯ જનાવરની મનોદશાનો મનુષ્ય કેમ જાણી શકાય ? પોતાનું જ પેટ ભરવામાં કુશળ હોય તે ઉપરથી.

લોકરથી શા માટે દૂર રહેવું.

રાગ-મૈયારનું મુખ દેખી.

લોકર લડતા હોએ તેમાં કદિ ન આડા પડવું;
આડા પડતાં લાંબે રાગે, ખરે પડે છે રડવું. લોકર.
લોકર ઉભા હોએ જોજો, કદિ ન કોઈએ જાશે;
જાશે કદિ તે પાસે તો, પેટ ભરી પરનાશે. લોકર.

પડઝંયો તેનો લેવાથી, આલડશેઠ બહુ લાગેરે;
 ત્રિભુવન દેખાને તેને, લડકી દૂરજ લાગેરે. લોકર.
 શાહ તણા બેટાના રાખે, ડોળ, દમામો ભારેરે;
 ચંડે ઝપટમાં જે જન તેને, જરૂર જોજો મારેરે. લોકર.
 દંભ કરે છે એવા એવા, આકૃતિ કરીને કરીરે;
 વાંસ કરે છે વરમાં મોટો, (છતાં) ચાલ મુચ્છો મરડીરે. લોકર.
 છેલ્લી નાતાથી પણ હલકો, આખો દુનિયા દેખેરે;
 તદ્દપી કે'છે તે ત્રિભુવન, સૌથી મોટો લેખેરે. લોકર.

બદલો કોણુ ન આપે.

દાહરો.

નગરા, નગણા હોય તે, કદિ ન બદલો દે;
 લાંબા સુતાં ઘોરમાં, છેવટમાં પણ તે. ૧
 જનાવરોની જાતથી, અતિ ઉતરતા હોય;
 પ્રત્યુકાર કરશે નહિ, આખર સુધી કોઈ. ૨

મનથી જે જે ન સમજે ત્યાં કહેવાથી શું ?

દાહરો.

ગરધવને સમજાવવો, શ્રી રૂંગીતાનો પાઠ;
 કહ્યું ન માને તેમનો, સમજો તેવા ઘાટ. ૧

જન્મ નોંધ.

* ૧ ચિ. મૂળજી હેમચંદ્રનો જન્મ સંવત ૧૯૮૪ ના બાદરવા
 સુદ ૮-શનિવાર. તા. ૨૨-૯-૨૮ ના રોજ.

૨ ચિ. ચંદ્રીકા બેન ત્રિભુવનદાસનો જન્મ સંવત ૧૯૮૪ ના
 આસો સુદ ૧૩. શનિવાર તા. ૨૭-૧૦-૨૮ ના રોજ.

૩ ચિ. ડાહી બેન સોમાજનો જન્મ સં. ૧૯૮૫ ના શ્રાવણ
૧૩ રવિવાર તા. ૧-૯-૨૬ ના રોજ.

૪ ચિ. જયકોર બીખાભાઈનો જન્મ સં. ૧૯૮૬ ના
માગસર સુદ ૬ શનિવાર. તા. ૭-૧૨-૨૬ ના રોજ.

૫ ચિ. જયતિલાલ ઉર્ફે રાજેન્દ્ર અને ભગવત રામકૃષ્ણનો
જન્મ સં. ૧૯૮૬ પોષ સુદ ૨ ગુરવાર તા. ૨-૧-૩૦ ના રોજ.

૬ ચંદ્રપ્રકાશ શાંતિલાલનો જન્મ સં. ૧૯૮૬ ના ફાગણ
સુદ ૪ મંગળવાર તા. ૪-૩-૩૦ ના રોજ જન્મ થયો.

૫૯૬ બદલવાની મુદત.

શુક્ર, ખુધ અને સુર્ય એક મહિને, મંગળ દોઢ મહિને, ગુરુ તેર
મહિને, શનિ ત્રીશ મહિને (અઢી વરસે) રાહુ અને કેતુ અઢાર મહિને.

પનોત્તીની સમજણ.

પોતાની રાસીથી ગણતાં બારમો શનિ થાય તે દિવસે સાડા
સાત વર્ષની પનોત્તી બેઠી સમજવી. પહેલો શનિ થાય ત્યારે છાતીએ
અને બીજો શનિ થાય ત્યારે પગે આવી અને ત્રીજો શનિ બેસે
ત્યારે ઉતરી જાયવી. પછી ચોથો અને આઠમો શનિ થાય ત્યારે
નાની અઢી વરસની પનોત્તી બેઠી ગણવી.

પાયાની સમજણ.

જે દિવસે શનિ બદલાય તે દિવસે કષ્ટ રાસીનો ચંદ્રમા છે તે
જોવું. પોતાની રાસીથી એ ચંદ્રમા પેહેલો, છઠ્ઠો અને અગીયારમો
થાય તો સોનાને પાયે.

૨ બીજો, પાંચમો અને નવમો ચંદ્રમા થાય તો રૂપાને પાયે.

૩ ત્રિજો, સાતમો, દસમો ચંદ્રમા હોય તો ત્રાંખાને પાયે.

૪ ચોથો, આઠમો અને બારમો ચંદ્રમા થાય તો લોઢાને પાયે.

પનોત્તીના પાયાનું ફળ.

સોનાનો પાયે—કુટુંબમાં વિરોધ, નાના પ્રકારના રોગ, હમેશા હલેશ, દ્રવ્યનો નાશ, સઘળે વિરોધ.

રૂપાને પાયે—વેપારથી ઘણો લાભ, ધન ધાન, સંપત્તિ, મોટો પ્રતાપ, રાજ્ય દરબારમાં માન સઘળું પ્રાપ્ત કરાવે અને મંગળ કાર્યો થાય.

ત્રાંબાને પાયે—સ્ત્રી, પુત્રની પ્રાપ્તિ, સુખની વૃદ્ધિ.

લોદાને પાયે—આ પાયાનું તો પુણ્યું જ શું ??? પણ તેનાથી ખચાવે. માણસને તો મારે પણ જનાવરમાં બકરીએ ન રહેવાટે. સારા પુરુષશાળીજ સલામત રહે છે. બાકી જેટલું વિતાડે છે તેટલું બાકી.

કેળવણી આપનારને વિનંતિ.

આ પુસ્તકની એક નકલ આપને જોવા મોકલાયી છે. તે વાંચી વિચારી જોતાં તિશાળમાં ભણતા વિદ્યાર્થી તેમજ આળાઓને શિક્ષણ આપવા માટે યોગ્ય જણાયતો અભિપ્રાય સાથે લખી મોકલાવવાથી અમારા તરફથી યોગ્ય જણાયા પ્રમાણે મફત પુસ્તકો મોકલવામાં આવશે અને તે સદ્ગુણી તેમજ ખંત અને કાળજીથી અભ્યાસ કરનારનેજ માટે ભલામણ કરરી કન્યાશાળા તરફ વધારે ધ્યાન આપવામાં આવશે.

લી. બહાણી,

હિમચંદલાઈ હરિચંદ.

રાયપર ચકલા સામે રણછોડબાઈ
ગાંધીની ફકાને—અમદાવાદ.

વિષયોની નોંધ.

૧	સ્વર્ગીય સમજણ.	૧
૨	હિંમત્કારાને કેવી રીતે ઓળવો.	૪
૩	તકાક અને ફટાક તથા રસના કુંટક તેમજ ઝેરના ...	૫
૪	મોટે હિસાબ ગણવાની કૃત્તિઓ.	૬
૫	કુત્તિઓ.	૮
૬	રૂપિયાથી ગણવાની કૃત્તિઓ.	૯
૭	શેર, કાગળનાં રીમ અને મણના હિસાબની કૃત્તિઓ ...	૧૦
૮	તોલા, પગાર અને બાજ ગણવાની કૃત્તિઓ ...	૧૧
૯	બાજ અને પક્ષાના દાખલા.	૧૨
૧૦	ગાક્ષી, મોટા હારા અને નાના હારાની અકળામણ. ...	૧૩
૧૧	દાખલા.	૧૪
૧૨	રૂપિયાથી હિસાબ ગણવાની કૃત્તિઓ.	૧૮
૧૩	શેરના હિસાબની કૃત્તિઓ	૧૧
૧૪	કાગળના રીમ, તોલા ગદીઆણા પગાર તથા ભાડના દાખલા.	૨૨
૧૫	કળન, કુટ અને માણીના હિસાબ એકજ દબે અને તકાવતે કેમ ગણવા	૨૫
૧૬	માપ ઓળખવાની સમજણ.	૨૬
૧૭	નાના તોલો કેને કહેવા ? માપ કેવી રીતે સમજવાં ? ...	૨૭
૧૮	ગાક્ષીના હિસાબ, સરલ રીતે કરવાની હાથ આવેલી કૃત્તિ	૨૭
૧૯	સંખ્યા.	૨૮
૨૦	શબ્દની માહિતી	૩૬

૨૧	રાગઝો, ઝોરીસરો અને શેઠીઆઝે રસ્વત શોધી ઠાઠવાની ફૂંચીઝો ૨૯
૨૨	તપાસ કરવાની ફૂંચી અને ફૂંચી કરવાનું કારણ ૩૦-૩૧
૨૩	કુવચનનો પ્રભાવ ૩૨
૨૪	રાગ પાસેથી ધનામ લેવા શું કરવું. ... ૩૩
૨૫	કેટલાઝોકે ડકણેથી કામ કરે છે (ડકણા એટલે દંડકા) ૩૩
૨૬	કુવચનનો જખમ કેવા હોય ? અધમ જાતને સુધારવા કોણ સમર્થ છે અને અધમ જાત શું કરે છે ? ... ૩૪
૨૭	સદગુણી અને સંતની સોજતથી શું ? ... ૩૫
૨૮	સાસુ અને નણુંદની ચોપડી લખવાનો હેતુ ... ૩૫
૨૯	સાસુ નણુંદને બોધ. પરભાતી. ... ૩૮
૩૦	લોહીની તરસી અને જીવની ભુખી સાસુ નણુંદની કથા ૩૯
૩૧	આવા ધરમાં સસરાજીની સ્થિતિ ... ૪૧
૩૨	સાસુ કઈ રીતે થંડાં પડે ... ૪૨
૩૩	નણુંદખાના કર્તવ્યનો હેવાલ ... ૪૮
૩૪	કંઈ કહેવાથી સમજશે, હુંભારણાં, પરભાતી... ૪૯
૩૫	નણુંદના જીલમ કેવા હોય છે ... ૫૦
૩૬	કેવા સસરા પાસેથી દાદ મેળાવી શકાય નહીં ? ... ૫૧
૩૭	વહુએ છેવટે શું કરવું. ... ૫૨
૩૮	સાસુ નણુંદને છેઘાં વચનો. ... }
૩૯	આગેવાન આંધળા ... }
૪૦	જીભ કેટલાં દુઃખ છે ... ૫૪
૪૧	જીભ કેટલાં સુખ દેછે ... ૫૫
૪૨	દુઃખ સ્થળ હોય તો શું કરવું ? અને લડીલા ને સમજાવવા ... ૫૬

૪૨	આંધળા આગેવાનના કટક કુવામાં...	૫૭
૪૪	આડા માણસ અને નળળા પાસવાન માટે	૫૮
૪૫	આધાર વિના આગળ વધામ નહીં અને અને આગળોતો થયેલો અનુભવ	૫૯
૪૬	દેવા માણસોને સમજાવવા નહીં	૬૦
૪૭	આવા ધાતકી પત્નીઓ પણ હોય છે	૬૧
૪૮	નવી પેઢાકથી ચેત ના રહેજો.	૬૨
૪૯	પ્રભુના વસીલાથી શું લાભ તથા આપ વડાધના બાણમાં.	૬૩
૫૦	લોકીયાને જે બોલ પરમાત્મી.	૬૪
૫૧	પૈસાના લોકી શું કરે. પરમાત્મી	૬૫
૫૨	પોતાના આત્માને ઝાળખતા નથી અને પરમાત્માને શોધે છે તેને માટે	૬૬
૫૩	વેષધારી મહાત્મા વિષે
૫૪	સખળ માણસે વિના કારણે નિર્બળાને દુઃખ દેતા પાંચ રહેલું. પરમાત્મી.	૬૭
૫૫	ગર્વન કરવાનાં કારણો	૬૭
૫૬	મરતાં સુધી માળા નથી લેતા તેની પરમાત્મી	૬૮
૫૭	લાંચ ક્યાં ન લેવાય	૬૯
૫૮	ફરવત ક્યાં ન લેવાય	૬૯
૫૯	આશ્રય કોનો લેવો	૬૯
૬૦	સ્થેંકસ જોધએ તો શું કરવું ?	૭૧
૬૧	કોના સામે રાત દિવસ તાકી રહેલું	૭૧
૬૨	ખરો મરદ કોણ ?	૭૧
૬૩	જે બોલી બાણતો નથી તેને માટે...	૭૨
૬૪	મૂરખને સિખાણવું દેતાં શું આપ	૭૩

૬૫	જીંધા	૭૩
૬૬	કપટીથી દૂર રહેવા	૭૪
૬૭	પાપ સિવાય કોઈથી ડરવું નહી, હિંમત હારવી નહી ...	૭૪
૬૮	વખત જોઈને કામ કરવું	} ૭૫
૬૯	પાપ સિવાય કોઈથી ડરવું નહી	
૭૦	હિંમત કોઈ કાળે હારવી નહી	
૭૧	સહયુજ્ય શી રીતે મળે અને તેથી શું થાય ...	} ૭૬
૭૨	પડતીના દેખાવ	
૭૩	હિંમતના દુઃખમાં કોણ રાહત આપે	} ૭૭
૭૪	મહા દુઃખ અને મહા સુખ વિષે	
૭૫	માન કેને મળે	
૭૬	જે સાક્ષને માટે સાઈ માહું જેવું હોય તો નીચેની રીતે ...	
	ગણતરી કરવી.	૭૮
૭૭	ગંદીલીના સંસાર વિષે	૭૯
૭૮	છટેલી વિષે	૮૧
૭૯	ભાઈઓ જેને છોકરી ખૂંડી	૮૧
૮૦	ખૂંડી ભાઈની વિષે	૮૨
૮૧	સાસુને શિખામણ, નણદોને બે બોલ	૮૩
૮૨	વડુઓને પણ સાસુ નણદ સાથે સંપ રાખવા ...	૮૪
૮૩	જગ બોલણી છોકરી	૮૫
૮૪	આવી છોકરીને કેવી શિક્ષા કરવી જોઈએ	૮૬
૮૫	વડુઓને શિખામણ	૮૬
૮૬	સસરાને બે બોલ	૮૭
૮૭	સાક્ષાત દેવીની હુંકરણ	૮૭
૮૮	આત્માની સુદ્ધિ માટે પરભાતી	૮૮
૮૯	કલ્યાણ શું કરવાથી થાય. પરભાતી	} ૮૯
૯૦	આત્માની તપાસ કરવા આવત પરભાતી ...	

૯૧	તારૂં કશુંએ નથી...	૯૦
૯૨	પાપનાં જાંડાં કોતરો પુરવા રામગ્રી	૯૧
૯૩	ભક્તિ માટે ચેતવણી. રામગ્રી	૯૧
૯૪	મોક્ષ મેળવવા કેવું વર્તન રાખવું ? પરભાતી...	૯૩
૯૫	નસીબ સહુ લઇને આવેલ છે. રામગ્રી	૯૨
૯૬	ગર્ભપાત અટકાવવા પુનર લગ્ન કરવા બાબતન	૯૨
૯૭	મુક્તિનો માર્ગ લેવામાં શું કરવું. પરભાતી	૯૫
૯૮	ભક્તિ કરનારે શું કરવું નોંધએ. પરભાતી	} ૯૬
૯૯	આડા માણસ વિષે	
૧૦૦	ખેશરમ-દસાઈ તથા તરછટ બત્રીશી...	૯૮
૧૦૧	સ્વમાન માટે	૧૦૨
૧૦૨	મારા સંક્ષિપ્ત ધર્મ વિચાર...	૧૦૩
૧૦૩	નિર્દોષ દીકરીને કાઢી મૂકનાર માટે	૧૧૦
૧૦૪	પ્રીતિ કેમ થાય	૧૧૧
૧૦૫	કોના ઉપર અંબળાય છે	૧૧૧
૧૦૬	મારી ભૂલનો ખુલાસો	૧૧૨
૧૦૭	આપ વડાઇનો નમુનો	૧૧૨
૧૦૮	અન્યાય જાણી નોંધને કરે તે માટે	૧૧૩
૧૦૯	હુડુ બદ્ધાના હવાલ	૧૧૩
૧૧૦	વણુ કારણ ગૈરી કાઢી મૂકી હાય લેનાર માટે...	૧૧૩
૧૧૧	ખે બાબુ અને એક બાબુ કોણ બુવે	૧૧૪
૧૧૨	દુઃખમાં કુપતી દીકરીને બચાવવા પિતાએ શું કરવું	૧૧૪

આતે મોહબત, નાતો, પોતાનાં કે શત્રુ ?

રામ-“ અબે સૂનો દીનનાથ, મેરી સાથ રહેનાજી ” એ હમ.

ભાઈઓ જોઈ દયો મોહબત નાતો, આતે કેવો છે રૂપાળો;
માર ખવારે માથે રહીને, ઉપરામણમાં ગાળો. ભાઈઓ. ૧
અમથાં અમથાં આડું બોલે, વેણ કહીને વાંકા;
ઢાલ સરીખાં પડે કાળજે, વણ વીધેથી ફાંકાં. ભાઈઓ. ૨
અતિ લાગણી આપણ રાખી, આડા માથાં ધરીએ;
ખંજર ભોંકીએ છાતીમાં, ગળાં કરે છે છરીએ. ભાઈઓ. ૩
ખવરાવીને થાકી જઇએ, દઇને જઇએ કુલી;
એ સઘળું પાણીમાં નાખી, સર્વસ જાએ છુલી. ભાઈઓ. ૪
પરજન પાસે કરે બોદણી, ત્રોકમ લઇને હાથે;
કરવત લઈ બે બાજુ કાપે, પાપી સઘળી વાતે. ભાઈઓ. ૫
દયા દીલથી દૂર કરી દે, સરમ તજી દે આંખે;
ખડુ વહાલાં વેરી થઈ બેસે, વણ કારણ વણ વાંકે. ભાઈઓ. ૬
દુઃખ થતું આપણને જોઈ, ખડુ ખડુ રાજી થાએ;
આવાને બદલો શું દેવા !!! કરવા કો ઉપાયે. ભાઈઓ. ૭
ઓ ઇશ્વર આવા જન જોઇને, કંઈ સદ્બુદ્ધિ આપો;
અટકી જાએ મિત્ર દ્રોહનાં વિશેષ કરતાં પાપો. ભાઈઓ. ૮
ભલું કરે તેને ભંડાવે, પાસે રહીને ગાળો;
શ્રાપ અપાવી શંખણીયોના, કરે માનખ્યો કાળો. ભાઈઓ. ૯
પોતાના થઈ આમ કરે ત્યાં, કહો પ્રભુ શું ??? કરવું ?
કે ત્રિભુવન નમસ્કારથી, દૂર દૂર તેથી ફરવું. ભાઈઓ. ૧૦

આ પુસ્તક મંગાવનારે નીચેને સિરનામે લખવું:—

કવિ ત્રિભુવનદાસ નારણજી

કે. રાયપુર ચકલા ભાઉની પોળ ઘર નંબર ૧૩૬૨.

માહાત્મા ચિમનલાલ બુલાખીદાસને ઘેર

અમદાવાદ.

સૂચના.

પુસ્તક મંગાવનારે ટપાલ રસ્તે પૈસા મોકલાવી મંગાવવું. બે
હજાર પૈકી એક હજાર નકલ ઇનામમાં આપવા વેચાઈ ગઈ
છે. માત્ર છપાવતાંની સાથે એક હજાર સિદ્ધક રહો છે.

અમદાવાદ

ધી ગુજરાત પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શાહ સોમાલાલ મંગલદાસે છાપ્યું
પાંચકુવા ચાર રસ્તા-અમદાવાદ.

